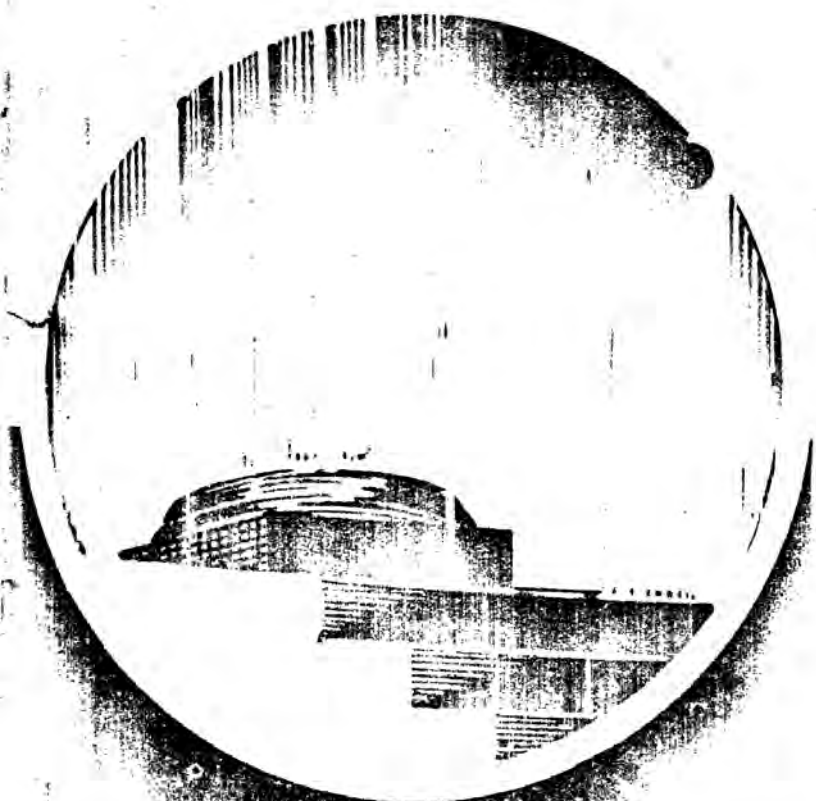

ΕΙΣΗΓΗΜΕΝΙΚΟ ΒΗΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΕΙΣΗΓΗΜΕΝΙΚΟ ΒΗΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
W. BREZINKA : Περί Παιδαγωγικών 'Ακαδημιών	1
I. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ: Οι μεγάλοι παιδαγωγοί για το παιχνίδι	4
C. M. FLEMING : 'Η ψυχολογία και τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου	6
E. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ: Προβλήματα νηπίων	8
Γ. ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ: 'Η πορεία τοῦ ἑσωτερικοῦ ἑαυτοῦ μας	10
Γ. ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ: 'Η 'Εκπαιδευτικὴ 'Εκθεσις Λονδίνου στὰ 'Ολύμπια	12
Δ. ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ: Ψυχολογικαὶ διαμάχαι	15
Π. ΚΟΥΜΟΥΤΣΙΔΗ: 'Η φαντασία στὶς διάφορες μορφές τῆς δημιουργικῆς δραστηριότητος	19
Γ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ: Τὸ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον ἐν 'Αθήναις	20
N. BINTZΗΛΑΙΟΥ: Σκέψεις γύρω ἀπὸ τὴν ἀγωγή τοῦ πολίτου	22
B. ΚΟΝΙΔΙΤΣΙΩΤΗ: Παραδειγματικὴ Διδῶν	24
X. ΓΚΟΤΣΙΟΥ: Χαρακτηριστικὲς εἰκόνες ἀπὸ τὴν ζωὴ τοῦ λαοῦ τῆς ὁρεινῆς ὑπαίθρου	27
BIBΛΙΟΚΡΙΣΙΑ: 1) «Προσπάθειαι καὶ ἐπιτεύγματα Συλλόγου Μαντινείας — Κυνουρίας». 2) «'Η 'Εφηβεία» Λεωνίδα Κούλη. 3) «'Ηγεσία 'Εκπαιδεύσεως» Ε. Μωραΐτου — Βάσου.	

ΕΤΟΣ Ζ'
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

Τεύχος 5ον — 6ον
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1960

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ - ΕΚΔΟΤΗΣ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15α ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 36-547

Διοικητικόν Συμβούλιον

ΗΛΙΑΣ ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΔΟΣ	Πρόεδρος
ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ	Ἀντιπρόεδρος
ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΤΑΜΑΤΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ	Γεν. Γραμματεὺς
ΜΗΝΑΣ ΣΤΡΑΤΗΣ	Ταμίας
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ	Ελθ. Γραμματεὺς
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΠΟΤΙΝΗΣ	Μέλος
ΠΕΤΡΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ	Μέλος

Επιστημονικόν Βήμα τοῦ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ
ΥΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 18Α — ΑΘΗΝΑΙ
ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 36-547

ΕΤΟΣ Ζ' — ΤΕΥΧΟΣ 5^{ον} — 6^{ον}
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1990

Τιμή τεύχους . . . Δρχ. 5
Συνδρομή διά μη μέλη . . . » 50

ΝΕΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΠΕΡΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ ΑΚΑΔΗΜΙΩΝ

Δημοσιεύομεν κατωτέρω ἐν μεταφράσει περίληψιν τοῦ λόγου τὸν ὁποῖον ἐξέφώνησεν ὁ W. Brezinka διευθυντῆς τῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἐνσωματωμένης Βαυαρικῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας διὰ τοῦ ὁποῖου ἐκθέτει τὰς γνώμας του σχετικῶς μετὰ τὴν ἐπιβαλλομένην ἐκ τῶν συγχρόνων ἀναγκῶν μὀρφωσιν τῶν δημοδιδασκάλων. Ἡ περίληψις αὕτη ἐλήφθη ἐκ τοῦ ὑπὸ τῆς Unesco ἐκδομένου περιοδικοῦ Raportaria, τ. Α', τεύχος 3, φθινόπωρον 1979.

Σύμφωνα μετὰ τὰς διατάξεις ἐνὸς προσφάτου διατάγματος, οἱ διδάσκαλοι τῶν δημοτικῶν σχολείων τῆς Βαυαρίας θὰ εἶναι δυνατόν νὰ μορφώνωνται εἰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας ἐνσωματωμένας εἰς Πανεπιστήμια.

Ἡ θέσις ἐν ἰσχύϊ τοῦ νέου τούτου νόμου δὲν ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς μορφώσεως τῶν Βαυαρῶν δημοδιδασκάλων, ἡτις ἔχει ὀπισθεν αὐτῆς μίαν ἱστορίαν ἀριθμοῦσαν ἡλικίαν 189 ἐτῶν. Ἀλλ' ἐκεῖνο ὁπερ ἐμερίμνα διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἦτο πρὸ παντὸς τὸ Σεμινάριον, τὸ ὁποῖον ἐμόρφωνε τοὺς δημοδιδασκάλους.

Ἡ ἐξέλιξις προσκλήθη ἀπὸ τὴν μεγάλην πολιτιστικὴν εὐθύνην ἣτις βαρύνει, εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον, ἕκαστον διδάσκαλον. Κατὰ τὴν παροῦσαν στιγμὴν, δὲν δύναται τις πλέον νὰ στηρίζεται, διὰ νὰ μορφώσῃ τὸν χαρακτήρα, ἐπὶ τῶν ἐθίμων, τῶν παραδόσεων, ἐπὶ τῆς σταθερότητος τῆς οἰκογενείας ἢ τῶν ἄλλων μικρῶν κλειστῶν ομάδων, αἱ ὁποῖαι ἀντιπροσώπευον μίαν δύναμιν εἰς μίαν κοινωνίαν προβιομηχανικὴν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ σχολεῖα ἤνουν νὰ περιορίζωνται στενῶς εἰς τὴν διδασκαλίαν, τὸ λοιπὸν μέρος τῆς ἀγωγῆς ἀπετέλει εὐθύνην τῶν γονέων, τῆς ἡθικῆς τάξεως, τῆς κοινωνίας ἢ τῶν θρησκευτικῶν ομάδων.

Σήμερον δὲν ὑπάρχουν πλέον αἱ ὁμοιογενεῖς ἐκεῖναι κοινωνίαι εἰς τοὺς κόλπους τῶν ὁποίων ἐμεγάλωναν οἱ νέοι. Ἡ ἀγωγή κατέστη περὶ πολὺ εὐρύτερα. Ὀφείλομεν νὰ

ἐξετάσωμεν τὴν ἐξαιρετικῶς περίπλοκον κατὰστασιν πρὸ τῆς ὁποίας εὐρισκόμεθα ὀφείλομεν νὰ γνωρίσωμεν τὸ δίκτυον τῶν πολυαριθμῶν ἐπιδράσεων, δυσμενῶν διὰ τὴν ἀγωγὴν, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι ἐκτεθειμένα τὰ παιδιὰ μας ὀφείλομεν νὰ σκεφθῶμεν πρὸ τοῦ θέσωμεν εἰς ἐφαρμογὴν ἓνα ὠλοκληρωμένον σχέδιον, ἐνῶ προηγουμένως ἦτο δυνατόν ἀπλῶς νὰ στηρίζεται τις ἐπὶ τῶν παραδόσεων μιᾶς κοινωνίας καλῶς ταξινομημένης.

Οὕτω λοιπὸν τὸ σχολεῖον ὀφείλει νὰ στραφῇ πρὸς μίαν πολιτιστικὴν προσπάθειαν ἢ ὁποία, πρὸ πεντήκοντα μόλις ἐτῶν, ἐξηρτάτο ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν ἢ τὴν ἐκκλησίαν. Ἡ νέα αὕτη προσπάθεια ἀπαιτεῖ διδακτικὸν προσωπικὸν ἀποτελούμενον ἀπὸ ἀνδρας καὶ γυναῖκας ἐξαιρετικὰ καλῶς μορφωμένους, οἱ ὁποῖοι νὰ ἔχουν συνείδησιν τῆς ἀποστολῆς των καὶ οἱ ὁποῖοι νὰ ἔχουν τὴν ἐπιθυμίαν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὴν ἱκανότητα νὰ προσφέρουν τὴν συνδρομὴν των, ἀκόμη καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου, διὰ τὴν πολιτιστικὴν, ἠθικὴν, πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἀναγέννησιν τοῦ λαοῦ μας. Ὁ διδάσκαλος ἐκπλήροσθι μέσα εἰς τὴν κοινωνίαν καθήκοντα φύσεως πνευματικῆς ἢ ἀποστολῆς του εἶναι ὅλως εἰδικῆς φύσεως: ἔχει καθήκοντα ἐναντι τῆς νέας γενεᾶς καὶ ἐναντι τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς χώρας.

Αἱ ἐπαγγελματικαὶ εὐθύναι του, εἰάν ἀναλαμβάνωνται πλήρεις, θέτουν τοῦτον εἰς ἴσην μοῖραν μετὰ τὸν ἱερέα, τὸν ἱατρὸν ἢ τὸν δικαστικόν. Μόνη ἡ δικαιολογία αὕτη θὰ ἴσκει νὰ ἐξηγήσῃ διατὶ εἶναι δυνατόν σήμερον εἰς τοὺς διδασκάλους νὰ τυγχάνουν πανεπιστημιακῆς μορφώσεως. Ὅταν γνωρίζῃ τις πόσον δύσκολος εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς προσπάθειας εἶναι ἡ διδασκαλία εἰς τὰς ἡμέρας μας καὶ ὅταν γνωρίζῃ τις τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν μία καλῶς ἐννοουμένη διδασκαλία, δυσκόλως δύναται νὰ

θέση ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν ἀνάγκην τριετῶν πανεπιστημιακῶν σπουδῶν.

Ἐν τούτοις δὲν εἶναι τόσον ἡ διάρκεια τῶν σπουδῶν ἐκεῖνη ποῦ ἔχει σημασίαν, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ περιεχόμενον αὐτῶν. Αἱ σπουδαὶ εἰς τὸ ἐξῆς θὰ εἶναι «ἀκαδημαϊκαί», δηλαδὴ θὰ ἐξακολουθήσουν εἰς ἄμεσον σύνδεσμον μὲ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὰς μεθόδους. Ἡ ἐπαγγελματικὴ μόρφωσις θὰ θεμελιωθῇ ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης τῆς ἀγωγῆς: τῆς Παιδαγωγικῆς. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία εἶναι ἐπιστημονικὴ σχολή. Ὁ χαρακτήρ αὐτὸς φανερῶνεται ἐπίσης ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι, ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ δυνατοῦ, οἱ καθηγηταὶ θὰ εἶναι ἤδη ἐπιφορτισμένοι καὶ μὲ μαθήματα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον.

Ἡ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία παρουσιάζει δύο ἄλλα διακεκριμένα χαρακτηριστικά. Προ-παρασκευάζει τοὺς φοιτητὰς δι' ἐν ἐλευθέρῳ ἐπάγγελμα: εἶναι ἐπομένως Ἀνωτάτη Σχολή. Εἶναι ἐπίσης καὶ μορφωτικὸν ἴδρυμα καὶ εἶναι πράγματι τοιοῦτον κατὰ τρόπον πολὺ περισσότερον ἄμεσον καὶ συστηματικώτερον ἢ τὸ Πανεπιστήμιον. Αὐτὰ τὰ δύο χαρακτη-ριστικὰ δικαιολογοῦν τὴν αὐτονομίαν τῆς Σχολῆς καὶ ἐπιβάλλουν ὅπως ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτητῶν εἶναι περιορισμένος εἰς ἐν μέγιστον 250—300, ἀριθμὸν πέραν τοῦ ὁποίου θὰ καθίστατο δύσκολον νὰ δώσωμεν εἰς αὐτοὺς ὅλην τὴν ἀπαιτούμενην προσοχήν.

Τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα τῆς σχολῆς ἀνταποκρίνονται εἰς τὸν τριπλοῦν σκοπὸν τῆς: ἐπιστημονικὴν ἀγωγὴν, ἐπαγγελματικὴν κατάρτησιν καὶ ἀπόκτησιν μορφώσεως (culture) διὰ τῆς ἐπαφῆς μεταξὺ σπουδαστῶν καὶ καθηγητῶν.

Ἡ ἐπιστημονικὴ Σχολή

Ὅστις λέγει σπουδὴν τῶν ἐπιστημῶν ἐννοεῖ ἔρευναν τῆς ἀληθείας καθ' ἑαυτήν. Ἡ ἐκλογή τῆς ὕλης εἶναι συνάρτησις τῆς ἐργασίας τὴν ὁποίαν ὁ φοιτητὴς θὰ κληθῇ νὰ ἀναλάβῃ βραδύτερον. Διὰ τὸν διδάσκαλον ἡ σπουδαιοτέρα ὕλη εἶναι ἡ Παιδαγωγικὴ. Δυστυχῶς, ἀπὸ μακροῦ, ἡ ὕλη αὕτῃ ἔχει παραμεληθῇ εἰς τὰ Πανεπιστήμια καὶ διὰ τοῦτο εὐρίσκεται ἀκόμη εἰς τὸ πειραματικὸν στάδιον καὶ ὅχι εἰς τὸ στάδιον μιᾶς πλήρως ἐξηρευνησμένης ἐπιστήμης. Ὅλοι οἱ μεγάλοι τομεῖς τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως ἀπετέλουν ἀπὸ μακροῦ χρόνου τὸ ἀντικείμενον ἐρευνῶν καὶ διδασκαλίας, ὅταν τὸ μέγα πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς μεταδόσεως τῆς μορφώσεως μόλις ἐπετύγχανον τὰ πανεπιστημιακὰ διαπιστευτήριά των.

Ἡ Παιδαγωγικὴ εἶναι ἐπιστήμη ἰδιαιτέρως δύσκολος ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων. Ὅφειλε νὰ περιλάβῃ τὸ σύνολον τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, κατόπιν νὰ ἐπεξεργασθῇ ταύτας κειρωμένως, ἀναλόγως τῆς σημασίας τὴν ὁποίαν παρουσιάζουν διὰ τὴν διδασκαλίαν. Ἡ προστάθεια αὕτη ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τὰς ἱκανότητας τοῦ ἀτόμου. Ἐπὶ πλέον ὁ σκοπὸς τοῦ

μαθήματος τούτου—νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἀγωγῆς—ποικίλλει διαρκῶς διὰ νὰ τὸν ἀντιληφθῇ τις καλῶς πρέπει νὰ δύναται νὰ κρίνῃ περὶ γεγονότων ἱστορικῶν καὶ νὰ κατέχῃ τὸ θέμα τοῦ πλήρως. Ἡ Παιδαγωγικὴ δὲν εἶναι μόνον θεωρητικὸν μάθημα· ἡ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῆς παρουσιάζει ὅλως ἰδιαιτέρως δυσκολίαν.

Πολλὰ τῶν προβλημάτων τῆς δὲν δύναται νὰ κατανοηθῶν καλῶς χωρὶς ὀρισμένην πείραν ἐκ τῆς διδασκαλίας. Διὰ τοῦτο ὁ φοιτητὴς ἔχει ἀνάγκην νὰ παρακολουθῇ τὴν παιδαγωγικὴν ὅπως ἐφαρμόζεται ἐν τῇ πράξει ἀσκούμενος ὁ ἴδιος εἰς τὴν διδασκαλίαν· ἐνταῦθα εὐρίσκεται τὸ ἀπαραίτητον θεμέλιον τῶν σπουδῶν τοῦ Θεωρίας καὶ πράξεως. δὲν εἶναι δυνατόν νὰ χωρισθῶν ὅπως μόνῃ ἡ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ ἐπιτρέπει τὴν συναγωγὴν θεωρίας, ἡ θεωρία, ἀπὸ τῆς ἰδικῆς τῆς πλευρᾶς, τείνει νὰ ἐμπνεύσῃ τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν καὶ νὰ τὴν ὁδηγήσῃ πρὸς νέα ὕψη.

Ἐκτὸς τῆς παιδαγωγικῆς, ἡ ψυχολογία καὶ ἡ φιλοσοφία περιλαμβάνονται εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας καὶ πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι καὶ ἡ Κοινωνιολογία θὰ εὖρη συντόμως εἰς αὐτὸ τὴν θέσιν τῆς. Ὅλοι εἶναι ἀνεξάρτητοι ἐπιστήμαι καὶ ὅχι, ὡς τὰς ἀποκαλοῦν συχνὰ ἐσφαλμένως, ἀπλῶς «βοηθητικαί» τῆς Παιδαγωγικῆς. Εἰς τρία ἔτη δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκτήσῃ τις πλήρη γνώσιν τῶν ἐπιστημῶν τούτων μόνῃ ἡ ψυχολογία ἀπαιτεῖ τέσσαρα ἕως πέντε ἔτη σπουδῶν. Πρέπει ἐπομένως νὰ κάμωμεν ἐκλογὴν καὶ νὰ ἐπιμείνωμεν ἐπὶ παντὸς τὸ ὅποῖον παρουσιάζει ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον διὰ τὸν παιδαγωγόν. Ἡ Φιλοσοφία, ἡ Ψυχολογία καὶ ἡ Κοινωνιολογία δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μελετῶνται ἀπὸ τοὺς διδάσκοντας ὡς ἀνεξάρτητοι ἐπιστήμαι, ἀλλ' ὀφείλουν νὰ τυγχάνουν ἐπεξεργασίας ὑπογραμμισμένων τῶν σπουδαιοτέρων σημείων αὐτῶν ἀπὸ παιδαγωγικῆς ἀπόψεως.

Τὸ πρόβλημα λοιπὸν εἶναι νὰ γνωρίζωμεν ποῖος εἶναι ὁ ἐπιδιωκόμενος παρὰ τῶν ἐπιστημονικῶν σπουδῶν σκοπός. Θὰ ἐκφρασθῶ μὲ ὀλίγας λέξεις. Πρῶτον ὁ διδάσκων ὀφείλει νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ εὐρύνη τοὺς ὀρίζοντάς του καὶ νὰ ἀποκτήσῃ, μέσα εἰς μίαν ἐπιστημονικὴν ὀπτικὴν, μίαν σύγχρονον προοπτικὴν τοῦ κόσμου, διὰ νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμῇ μὲ πᾶσαν πνευματικὴν ἀνεξαρτησίαν τὰ προσωπικά του προβλήματα, τὰς ἐπαγγελματικὰς του ὑποχρεώσεις καὶ νὰ λαμβάνῃ τὰς ἀποφάσεις του ἐν πλήρει γνώσει τοῦ θέματος. Δεύτερον πρέπει νὰ προκαλῇ εἰς τὸν διδάσκοντα μίαν διανοητικὴν δίψαν, μίαν βαθεῖαν ἀνάγκην ἐνεργοῦ πνευματικῆς ζωῆς ἡ ὁποία θὰ τὸν παρῶθῃ εἰς τὸ νὰ ἀνταποκρίνεται ὅσον τὸ δυνατόν καλύτερον εἰς τὰ πρὸς τοὺς ἄλλους καθήκοντά του.

Εἶναι ταῦτα ὑψηλαὶ ἐπιδιώξεις αἱ ὁποῖαι ὑπερβαίνουν κατὰ πολὺ τὴν ἀπλὴν ἀπόκτησιν μερικῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων. Καὶ δὲν

δύναται τις νὰ τὰς πλησιάσῃ μέσα εἰς ἓνα πανεπιστήμιον, παρὰ μόνον ἐὰν ἀσχολῇται σοβαρῶς μετὰ τὴν ἐπιστήμην καὶ ἐὰν ἐργάζεται χωρὶς ἀνάπαυλιν. Εἰδ' ἄλλως θὰ προβάλλῃ ὁ κίνδυνος μιᾶς ἡμιμαθείας, ἰδίως εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν, τὴν Φιλοσοφίαν καὶ τὴν Ψυχολογίαν, ἐπιστήμας αἱ ὁποῖαι εἶναι συνδεδεμέναι μὲ ὅλας τὰς ἀπόψεις τῆς σκέψεως. Θὰ ἐμορφώναμεν πράγματι ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι οὐδεμίαν ἐπιστήμην θὰ κατείχον, ἀλλ' οἱ ὁποῖοι θὰ ἐξέφραζον τὰς «ιδέας» τῶν ἐπὶ παντὸς δυνατοῦ θέματος ἢ γεννωμένου ἐκ τῆς φαντασίας τῶν. Ἡ μόνη θεραπεία τοῦ κακοῦ τούτου εἶναι τὸ νὰ μείνωμεν ἀκλονήτως πιστοὶ εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν χαρακτήρα τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας.

Ἀλλὰ τί ἐννοοῦμεν μὲ τὸν ὅρον «ἐπιστημονικός»; Ὁ ὅρος σημαίνει στάσιν οὐδετέραν, ἀντικειμενικὴν, προσοχὴν μετὰ περισκέψεως ἐναντι τῶν γεγονότων, αὐτοκριτικὴν φθάνουσαν μέχρι τῶν ἁκρῶν καὶ πρὸ παντὸς σαφὲς καὶ καλῶς καθωρισμένον ἀντικείμενον. Δὲν πρέπει κανεὶς νὰ ἀρκῇται εἰς μόνον τὰ ἀποτελέσματα: πρέπει ἐπίσης νὰ γνωρίζῃ τὰ μέσα νὰ τὰ ἐπιτυχάνῃ. Ἰδοὺ ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς ἐπιστήμης ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς γνώμης ἢ τῆς ἀποδοχῆς μιᾶς ἐτοίμης γνώμης. Τὸ νὰ ἐνεργῇ; ἐπιστημονικῶς σημαίνει νὰ σκέπτεσαι μετὰ κριτικῆς, νὰ ἀμφιβάλλῃς σταθερῶς, νὰ εἶσαι ἐπιφυλακτικὸς εἰς τὰς βεβαιώσεις σου καὶ νὰ συγκρατῇς τὴν κρίσιν σου μέχρις ὅτου τὸ θέμα ἐξετασθῇ ἐξ ὅλων τῶν ἀπόψεων του. «Ἐπιστημονικός» σημαίνει ἀκόμη συνειδήσιν τῆς ἐξαιρετικῶς περιπλόκου φύσεως τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ εὐθράστου τῶν ἰδίων ὑποθέσεων καὶ τὴν ἱκανότητα ἀποδοχῆς τῆς κρίσεως κάποιου ἄλλου, ὅπως καὶ τὸ νὰ κρίνῃ τις κατὰ τὴν ἁποψίν τῶν ἄλλων. «Ἐπιστημονικός» σημαίνει ἀκόμη τὴν ἱκανότητα νὰ διακρίνωμεν σαφῶς μεταξὺ ἐκείνου τοῦ ὁποῖον γνωρίζομεν καὶ ἐκείνου τοῦ ὁποῖον δὲν γνωρίζομεν. Πρέπει νὰ εἴμεθα ἀρκετὰ εἰλικρινεῖς πρὸς ἑαυτοὺς ὥστε νὰ παραδεχόμεθα τὴν ἀγνοίαν μας καὶ νὰ ἐπιμένωμεν μέχρις αὐτῶν τῶν ὁρίων τῆς δυνατῆς γνώσεως μᾶλλον παρὰ νὰ ἐγκαταλείπωμεθα εἰς τὴν καθαρὰν θεωρίαν.

Εἶναι συχνὸς ὁ πειρασμός, ἰδιαιτέρως εἰς τὴν παιδαγωγικὴν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ψυχολογίαν, νὰ παραδιδώμεθα εἰς φλυαροὺς συζητήσεις καὶ νὰ περιπίπτωμεν εἰς τὴν λογοκοπίαν. Διὰ τοῦτο, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, κάθε σπουδαστὴς ὀφείλει νὰ ζητῇ ὄχι μόνον νὰ αὐξάνῃ τὰς γνώσεις του ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξοικειοῦται μὲ τὴν μέθοδον, νὰ ἀκολουθῇ αὐστηρὰν κριτικὴν, νὰ ἀσκῇ κριτικὴν ὅλων τῶν ἰδεῶν. Μινοῦμενος εἰς τὴν μέθοδον, ὁ σπουδαστὴς ὀφείλει νὰ μανθάνῃ νὰ συλλαμβάνῃ τὰ ἐρωτήματα ἐν τῷ συνόλῳ καὶ τὰ θεμελιώδη προβλήματα. Θὰ ἀνακαλύψῃ ἔτσι πόσα ἐρωτήματα μένουσιν ἀνευ ἀπαντήσεως καὶ θὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἡ πρόοδος, ἔστω καὶ ἡ ἐλαχίστη, παρουσιάζει μεγάλαν δυσκολίαν. Ἀναποφεύκτως πρέπει

νὰ ἀπαλλαγῇ τελείως ἀπὸ τυχόν προκαταλήψεις του καὶ νὰ παραιτηθῇ γνώμων τὰς ὁποίας ἐθεώρει ὡς σπουδαίας. Ἡ ἐπιστήμη μεταμορφώνει τὸ ἄτομον εἰς τὰς σχέσεις του πρὸς ἑαυτὸ καὶ πρὸς τὸν κόσμον. Ὁ σπουδαστὴς χάνει τὴν πρώτην του ἀπλότητα ὑφίσταται σύγχυσιν ἀπὸ τὴν καταπιεστικὴν πολλὰ πλότητα τῶν φαινομένων τῆς φύσεως, τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἱστορίας ἀνακαλύπτει ὅτι οὐδὲν ὑπάρχει τὸ ἀπόλυτον εἰς ὅλα τὰ πράγματα τὰ ὁποῖα ἐθεώρει ὡς βέβαια. Ὁ διδάσκων, ἐπιφορτισμένος μὲ τὴν ἀγωγὴν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τὴν μετάδοσιν τοῦ πολιτισμοῦ, ἐκδηλώνει ἀποφεύκτως βαθεῖαν συγκίνησιν ὅταν μανθάνῃ νὰ σκέπτεται ἐπὶ βάσεων ἱστορικῶν καὶ λαμβάνῃ συνειδήσιν τῆς εὐρύτητος τῆς προσπάθειάς του.

Ὁ ἐπιστημονικὸς τρόπος σκέψεως καὶ ἐνεργείας περιλαμβάνει ἀκόμη τὴν συνειδητοποίησιν ὑπάρξεως ἀνυπερβλήτων ὁρίων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ· αὕτη δὲν δύναται οὔτε νὰ καθορίσῃ ἓνα σταθερὸν σκοπὸν ἐν τῇ ζωῇ οὔτε νὰ καταςτρώσῃ κλίμακα ἀξιών, οὔτε νὰ προσανατολίσῃ. Ἡ ἐπιστήμη δὲν δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν θρησκείαν· δὲν δύναται ἀκόμη νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κοσμοθεωρία. Εἰς τὴν ἐποχὴν μας ἡ ἐπιστήμη καθ' ἑαυτὴν οὐδεμίαν ἀφήνει ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ στραφῇ πρὸς ἄλλας πηγὰς διὰ νὰ ζήσῃ ὡς «ἀληθὴς ἄνθρωπος». Μία νέα ἀντίληψις τῆς θρησκείας, τοῦ ἀπαραιτήτου χαρακτῆρος τῆς παραδόσεως καὶ ἐπομένως, ἐν τέλει, τῆς ἀποκαλύψεως ἀρχίζει νὰ γίνεται φανερά. Ἡ ἐπιστήμη ἀναγνωρίζει τὰ ὁρία τῆς· ἀφήνει δὲ εὐρεῖαν θέσιν εἰς τὴν θρησκευτικὴν πίστιν. Ἀφ' ἑαυτῆς δὲν δύναται οὔτε νὰ αἰτιολογήσῃ τὴν πίστιν, οὔτε νὰ διευκολύνῃ τὰς σκληρὰς ἀποφάσεις αἱ ὁποῖαι ἀρμόζουσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον. Διὰ τοῦτο, σχεδὸν ἀναποφεύκτως, πρέπει νὰ περάσωμεν ἀπὸ μίαν περίοδον ἀβεβαιότητος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας ἀναθεωροῦμεν τὰς ιδέας μας πρὶν νὰ εὐρεθῶμεν ἐκ νέου εἰς τὴν ὁδὸν ἢ ὁποῖα ἄγει πρὸς μίαν νέαν καθαρότητα, πρὸς μίαν μεγαλυτέραν ἡρεμίαν καὶ πρὸς μίαν βαθυτέραν βεβαιότητα. Ἡ τύχη πολλῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν καθωρισμένας ρίζας—καὶ ἡ ἔλξις τὴν ὁποίαν ἀσκοῦν ἐπ' αὐτῶν ὁλοκληρωτικαὶ ἰδεολογίαι— μᾶς παρέχει σοβαρὰν προειδοποίησιν.

Οὔτε οἱ διδάσκοντες οὔτε οἱ μαθηταί, οὔτε οἱ γονεῖς, οὔτε τὸ Κράτος, οὐδεὶς θὰ εἴχε νὰ ὠφεληθῇ τι, ἐὰν ἡ διδασκαλία εἰς τὰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας συνέβαλλεν εἰς τὴν αὐξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τοιοῦτων πνευματικῶν ἀνθρώπων.

Διὰ νὰ ἀποφύγωμεν μάρανσιν τῶν πνευματικῶν ριζῶν, θὰ πρέπει νὰ ζητήσωμεν πολλὰ ἀπὸ τοὺς καθηγητὰς τῆς Παιδ. Ἀκαδημίας. Θὰ πρέπει νὰ ἀποδείξουν, διὰ τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν, ὅτι ἡ ἀναζήτησις τῆς ἀληθείας δὲν εἶναι τι τὸ μάταιον.

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΙ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

ΙΩΑΝ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ Διδασκάλου

(Συνέχεια εκ του προηγούμενου)

Η μεγάλη σημασία που έχει το παιχνίδι στη ζωή των μικρών παιδιών ήταν γνωστή σ' όλους τους Μεγάλους Παιδαγωγούς. Όλοι των (Πλάτων, 'Αριστοτέλης, Comenius, Rousseau, Froebel, Dewey κ.ά.) έτόνισαν ότι το σχολείο πρέπει να διευκολύνει το παιχνίδι του παιδιού και να το σεβασθεί ως ζωτικό παράγοντα στην όλη άγωγή του.

1. ΠΛΑΤΩΝ. Στους αρχαίους χρόνους, πρώτοι οι Έλληνες άντελήφθησαν την μεγάλην σημασία του παιχνιδιού και του έδωσαν την παιδαγωγική του αξίαν. Οι Έλληνες, με το παιχνίδι, έπεδίωξαν και επέτυχαν να κάνουν ώραία και ισχυρά σώματα. Ο Θεόδωρος Πλάτων έδίδασκεν ότι από του πρώτου μέχρι του τρίτου (1—3) έτους είναι ή περίοδος της σωματικής διαπλάσεως. Από του τρίτου μέχρι του έκτου (3—6) έτους είναι ή περίοδος της μορφώσεως του παιδιού με τους μύθους και τα παιχνίδια. Ο μεγάλος αυτός Έλληνας φιλόσοφος έθεώρει το παιχνίδι ως μία μορφή διδασκαλίας, όταν στην «Πολιτεία του» γράφει το περίφημο «Μή βίη δ' αριστερά αλλά παιδείη τον παιδαγωγόν τρέφει».

2. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. Ο μαθητής του Πλάτωνος, ο Μεγάλος φιλόχαρις 'Αριστοτέλης, αφού έμελέτησε ιδιαίτερα την παιδική ψυχή, καθορίζει την μόρφωση του χαρακτήρος με τα παιχνίδια κατά το πρώτον στάδιο της ανάπτυξεως του ανθρώπου.

Σε μεγαλύτερη ηλικία, μεγάλη σημασία για τους 'Αθηναίους είχαν τα αγωνιστικά παιχνίδια και συγκεκριμένα το πένταθλον. Το παιχνίδι ως πνευματική διέτευση όλκληρη την ζωή των αρχαίων 'Αθηναίων και μαζί με το όλο κλίμα, έμψυχο κι' άψυχο, συνετέλεσε στο να δημιουργήση ώραιους τύπους ανθρώπων, με ρωμαλέο σώμα και λεπτό πνεύμα.

3. KOMENIOS. Ο Μεγάλος Παιδαγωγός

άλλ' ότι είναι δυνατόν, δια συνεχούς πνευματικής προσπάθειας, να αποκαταστήσωμεν την τάξιν έν μέσω του χάους των γνώμων, των αξιών και των πεποιθήσεων αι όποίαι ταράσσουν τους ανθρώπους της εποχής μας.

Είναι αυτόνόητον, ότι τούτο προϋποθέτει ότι οι σπουδασταί έχουν συγχρόνως και την ικανότητα και την θέλησιν να καταβάλουν τας προσπάθειας που απαιτούν αι σπουδαί εις την Παιδαγ. 'Ακαδημίαν. Το μέλλον ταύτης δεν θα εξασφαλισθή παρά μόνον εάν εξακολουθήσιν να επιβάλλη αυστηρούς πνευματικούς όρους, άλλως θα υπερφαλαγγισθή από άλλας σχολάς. Διότι μόνον ούτω θα προσελκύη ικανόν αριθμόν πεπροικισμένων μαθητών, οι όποιοι θα παρουσιάζουν πνευματικήν περιέργειαν και διαθέσεις παιδαγωγικάς οίας απαιτεί το μέλλον του επαγγέλματός των.

(Είς το προσεχές το τέλος)

I. A. Comenius γράφει: «Όσο περισσότερο το παιδί τρέχει και παίζει, τόσο γλυκύτερα κοιμάται, εύκολώτερα το στομάχι του χωνεύει την τροφή του, γρηγορώτερα αναπτύσσεται και άνθίζει σωματικά και διανοητικά. Το παιδί είναι καλύτερα να παίζει παρά να μη κάνει τίποτε, διότι κατά το παιχνίδι, ο νους ασχολείται με κάτι και αναπτύσσει έτσι τις διανοητικές του ικανότητες. Με το παιχνίδι τα παιδιά ασκούνται από ένωρίς σε μία ζωή γεμάτη δράσι, χωρίς να συναντούν δυσκολίες, διότι ή ίδια ή φύσις τά ώθει να ασχολούνται πάντοτε με κάτι». (1)

4. ΡΟΥΣΣΩ. Ο Έλβετός I. J. Rousseau γράφει: «Να αγαπάτε τα παιδιά, να είσθε συγκρατητικοί για τα παιχνίδια των, για τις χαρές των, για τα απολαυστικά των ένστικτα. Ποιός δεν θυμάται κάποτε με πόθο την παιδικήν ηλικίαν, όταν το γέλιο δεν έγκατέλειπε τα χείλη κι τα άθωα πλάσματα την χαρά που τόσο γρήγορα περνά, το πολύτιμον αυτό δώρο του όποιου δεν κάνουν καμμία κατάχρησι; Γιατί να γεμίζετε πικρία τις παροδικές ημέρες της παιδικής ηλικίας, ημέρες που δεν θα ξαναγυρίσουν ούτε γι' αυτά, ούτε για σάς; Όταν αρχίζουν να καταλαβαίνουν την χαρά αφήστε τα να την απολαύσουν». (2)

5. ΦΡΑΙΜΠΕΛ. Ο πρώτος που άντελήφθη βαθύτερα την έσωτερική σημασία του παιχνιδιού για το παιδί και που είδεν ότι τα παιχνίδια είναι μία σοβαρή υπόθεσις που θα πρέπει να απενίξεται με σεβασμόν είναι ο πατέρας του Νηπιαγωγείου Froebel Στο διβλίο του The education of man γράφει: «Το παιχνίδι για το παιδί δεν είναι κάτι το τετριμμένο» είναι σοβαροτάτη εργασία με βαθιή σημασία. Το παιχνίδι είναι ή ανώτερη φάση της ανάπτυξεως του παιδιού. ή αγνότερη, πνευματικώτερη ενέργεια του ανθρώπου στην περίοδον αυτή και ταυτόχρονα ή τυπικώτερη εκδήλωσις του όλου ανθρώπινου βίου. Το παιχνίδι δίδει χαράν, έλευθερίαν, εύχαρίστησιν, ψυχικήν ανακούφισιν και ειρήνη με τον κόσμον. Είναι ή πηγή κάθε καλού. Το παιδί που παίζει όλοψυχα και επίμονα, μέχρις ότου κουρασθή σωματικά, είναι βέβαιον ότι θα αναπτυχθή σε όλκληρωμένον άνθρωπον, ικανόν να αυτοθυσιασθή για την προαγωγή της ευημερίας του έαυτού του και της κοινωνίας».

6. ΝΤΙΟΤΙ. Ο 'Αμερικανός Παιδαγωγός και Φιλόσοφος J. Dewey στο διβλίο του The school and the child γράφει: «Το παιχνίδι δεν πρέπει να ταυτίζεται με ό,τι το παιδί κάνει έξωτερικά. Το παιχνίδι υποδηλοί και χαρακτηρίζει την ψυχική στάσι του παιδιού στην ένότητά της. Το έλευθερο παιχνίδι, ή αλληλεπίδρασις όλων των δυνάμεων, σκέψεων και σωματικών κινήσεων του παιδιού είναι εκείνο που ένσαρκώνει σ' εύχάριστη μορφή τις ιδέες και τα ένδιαφέροντά του. Θετικά, το παιχνίδι ση-

1. J. A. COMENIUS: «The school of Infancy» σελ. 83, 65.

2. Jean Jack Rousseau: «Emile» σελ. 48.

μαίνει ότι υπέρτατος σκοπός του παιδιού είναι η συνολική και πλήρης ανάπτυξίς του.» (1)

Η σημασία του παιχνιδιού.
Για να αποκτήσουμε πλήρη εικόνα της πραγματικής σημασίας που έχει το παιχνίδι για το παιδί, πρέπει να εξετάσουμε τούτο σε συσχετισμό με το άμεσο παρόν του παιδιού και την καθημερινή του ανάγκη να προσαρμόζεται προς τον κόσμο που το περιβάλλει. Παρατηρούμεν ότι το παιδί, κάθε ηλικίας, κάνει, κατά την διάρκεια του παιχνιδιού, πράγματα που προάγουν τις διάφορες δεξιότητες, ικανότητες και την αντιληπτικότητα του. Το παιδί που είναι ηλικίας ενός περίπου έτους επαναλαμβάνει συχνά, με πολλή ευχαρίστηση, τους φθόγγους που σε λίγο θα γίνουν λέξεις, και τις λέξεις που πρωτομαθαίνει. Τα μεγάλα παιδιά αγαπούν να ανεβαίνουν στα δένδρα ή τους μανδρότοιχους, να τρέχουν, να πηδούν, να παίζουν με λαστιχένιο τόπι και να επαναλαμβάνουν διαρκώς κινήσεις που αναπτύσσουν την δύναμη και ευστροφία των χεριών και των ποδιών των.

Το παιχνίδι εκδηλώνεται στο παιδί, από τις πρώτες κιόλας ημέρες της ζωής του, υπό μορφή σωματικής άσκησης, με κλωτσιάματα, με έκτασι του κορμού και των άκρων, με ψηλάφηση ή παρατήρηση αντικειμένων, με το σφίξιμο των δυο χεριών του, με γαργαρισμούς, αναρριχήσεις, χειρόπιασμα μικρών αντικειμένων, με δημιουργία ήχων, με περπάτημα, χορό, βάδισμα με τα γόνατα, αναποδοβάδισμα, βάδισμα στις άκρες των δακτύλων, με ανεβοκατέβασμα σε σκάλες, με ψιθυρισμούς, όμιλία, τραγούδι, πηδημα, τρέξιμο, υπερπήδηση εμποδίων, βάδισμα με κλεισμένα τα μάτια, τσουλίσματα, φωνασκίες, με δημιουργία δικών του λέξεων ή και δικής του γλώσσας κ.ά.

Η σωματική ανάπτυξις του παιδιού βοηθείται ακόμη με την χρήση διαφόρων μηχανικών παιχνιδιών ή και κάθε μικρού αντικειμένου που υπάρχει στο άμεσο περιβάλλον του. Το παιδί πιάνει και ψηλαφεί τα διάφορα μικροαντικείμενα, τα περνά από το ένα χέρι στο άλλο, τους δίδει θίαια κτυπήματα, ανασκαλεύει το χώμα, γρατζουνίζει με τα νύχια του, σχίζει χαρτιά, φυσά αναμμένα κεριά ή καντηλάκια, χύνει το νερό, γυρίζει την κάνουλα της βρύσης, ανοίγει κλείνει μπουκάλια ή διάφορα δοχεία, μουτζουρώνει με μολύβι ή κάρβουνο διάφορα αντικείμενα, καθαλιώνει ζώα ή καλάμια, γνέθει, σπάζει αντικείμενα κλπ.

Με το παιχνίδι το παιδί πλουτίζει επίσης τις εμπειρίες του. Το γερό και εύτυχο παιδί εξερευνά διαρκώς τα γύρω του αντικείμενα στην αρχή με τα χείλη και το στόμα του και αργότερα με την αφή. Σπάει τα διάφορα αντικείμενα σε μικρά κομμάτια για να παρατηρήσει το εσωτερικό των σπάζει λ.χ. το κεφάλι της κούκλας του για να ιδεί πώς είναι και τι υπάρχει μέσα σ' αυτό. Γυρίζει την κάνουλα της βρύσης, τραβά τα βιβλία από την βιβλιοθήκη και ρίχνει την κούκλα του στην φωτιά, για να ιδεί αν θα καί. Κανείς φυσικός επιστήμων δεν διψά περισσότερο για την ανακάλυψη νέων πραγμάτων, όσον ένα όμαλο και γερό παιδί.

“Αλλά πάλι παιχνίδια δεν χρησιμεύουν στην εξερεύνηση του φυσικού κόσμου και την άσκηση των δεξιοτήτων του παιδιού, άλλ' έχουν χαρακτήρα κοινωνικό και ανήκουν στον κόσμο της φαντασίας του. Το κοινωνικό παιχνίδι φαίνεται όταν το μικρό παιδί υποδύεται τον ρόλο του πατέρα, της μητέρας ή και άλλων προσώπων. Η μορφή αυτή του παιχνιδιού αναπτύσσεται πολύ γρήγορα, κατά το τρίτον (3ον) έτος της ηλικίας του παιδιού. Διαβλέπει ζώα, φυτά και διάφορα αντικείμενα με ανθρώπινη μορφή, έμφυχνώνει άψυχα αντικείμενα, δραματοποιεί γνωστά του συμβάντα και έπινει διάφορες ιστορίες. Το παιδί προσποιείται ότι πηγαίνει ταξίδι για αναψυχή, ότι κοιμάται και ξυπνάει, μιμείται τον αστυνομικό, τον στρατιώτη και γενικά κάθε τι που κάνουν οι ενήλικοι. Επί του προκειμένου, το παιχνίδι βοηθεί το παιδί στην κοινωνική προσαρμογή του. “Ο,τι δεν πρέπει να κάνει και ό,τι δεν μπορεί να γίνει στην πραγματική ζωή το παιδί τα επιτυγχάνει με την φαντασία του στο παιχνίδι, το οποίο εξααφρώνει το παιδί από τις σκληρές απαιτήσεις της ζωής. Έπειδή το παιδί, ως αδύνατο πλάσμα που είναι, δεν μπορεί να υποτάξει την πραγματικότητα στις δικές του επιθυμίες, προσφεύγει στην μαγική δύναμη του παιχνιδιού που το βοηθήσει να ικανοποιήσει την δίψα του για δύναμη και κατανόηση των γύρω του κόσμο. Η φαντασία του αποτελεί ένα μόνον από τα μέσα με τα οποία εκδηλώνονται οι άπωθημένες επιθυμίες και τα ενδιαφέροντά του.

Είναι αλήθεια ότι για να συζητήση κανείς σοβαρά για το παιχνίδι των μικρών παιδιών, πρέπει να γνωρίζη βαθειά τις ανάγκες του παιδιού και τα προβλήματα που άφορουν την ανάπτυξί του. Εξετάζοντας κανείς την ανάπτυξι του παιδιού πρέπει να περιλάβη σ' αυτή τέσσερες τουλάχιστον πλευρές της:

1. Την μυϊκήν ανάπτυξι
2. Την ανάπτυξι της σκέψεως
3. Την συναισθηματικήν ανάπτυξι και
4. Την κοινωνικήν ανάπτυξιν ή ανάπτυξι της

άλληλεγγύης και εύπροσηγορίας.

Τα τέσσερα αυτά είδη της αναπτύξεως είναι άρρηκτα συνδεδεμένα μεταξύ των και επιδρούν άμοιβαίως το ένα επί του άλλου: η τροφική ανάπτυξι του ενός δυσχεραίνει την ανάπτυξι των άλλων. Το παιδί που παρουσιάζει ψυχικές διαταραχές είναι γνωστόν ότι δυσκολεύεται στο να σκέπτεται ορθά και κλίνει επίσης, στις κοινωνικές εκδηλώσεις του, να είναι επιθετικό πολύ δειλό. Παρατηρείται πάλιν ότι η πραγματική πρόοδος σ' ένα οιοδήποτε είδος αναπτύξεως επηρεάζει και επηρεάζεται από την πρόοδο των άλλων ειδών. Αναλαμβάνοντας κανείς την ανατροφή του παιδιού πρέπει να φροντίξη για την διη ανάπτυξι και βοηθή στην επίτευξι μιās ισορρόπου και σφαιρικής αναπτύξεως όλων των ικανοτήτων του.

Όσο,τις, μιὰ εξέτασις τοῦ εκπαιδευτικοῦ μας προγράμματος καταδεικνύει ότι μεριμνοῦμε χωριστά γιὰ κάθε είδος ἀναπτύξεως κι' ὄχι ταυτόχρονα γιὰ ὅλα τὰ είδη της. Ὑπάρχει ἀτυχὴς ἡ τάσις νὰ διαιροῦμε τὸ παιδί σὲ μέρη καὶ νὰ δίδωμεν ἔμφασι στὴν σωματικὴ καὶ πνευματικὴ μόνον ἀνάπτυξί του. Εὐτυχῶς, τὸ παιδί διαθέτει ἀπὸ τῆ φύσις τὰ μέσα με τὰ ὁποῖα μπορεῖ νὰ ἀναπτυχθῇ πλήρως καὶ δια-

Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

C. M. Fleming, Μεταφρ. Γ. Κυριαζοπούλου,
Υποτρόφου του Ι. Κ. Υ. εν Λονδίνω

Τὸ ἄρθρον αὐτὸ τῆς κορυφαίας παιδαγωγοῦ, διδάκτορος τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου κ. Φλέμινγκ, εἶναι μιὰ ἱστορικὴ ἀνασκόπησι τῆς ἐξελίξεως τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης καὶ ψυχολογίας καὶ ταυτόχρονα μιὰ ἀλάθητος πυξίδα τῶν νέων κατευθύνσεων τῆς παιδαγωγικῆς.

Γ. Κ.

Ἡ σύγχρονη ἀντίληψι κάθε ἐποχῆς εἶναι αὐτὴ πὺν κατευθύνει πάντοτε τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου· ὅπως τὸ ἔργο κάθε ἐργαζομένου, ἔτσι κι' αὐτό, συνίσταται, πρῶτα—πρῶτα, ἀπὸ τὴν κατανόησι καὶ ἀναγνώρισι τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων καὶ δευτέρα ἀπὸ τὰ δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις, πὺν καθορίζονται ἀπὸ ἕνα ὅρισμένο πῶστο γιὰ τὴν ἐκπλήρωσι ἑνὸς εἰδικοῦ σκοποῦ. Κι' ὅπως εἶναι φυσικὸ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου ν' ἀλλάξῃ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἔργου, ἔτσι εἶναι φυσικὸ κάθε σύγχρονη ἐξήγησι νὰ περιλαμβάνῃ περασμένους φόντους κι' ὅλες οἱ προσδοκίες καὶ ἐμπνεύσεις μας νὰ φέρουν τὸν ἀντίφωνο περασμένων ὑποθέσεων πὺν σήμερα ἀναγνωρίζονται ἀνεδαφικῆς ἢ σφαλερῆς.

Ἰδαίτερα τὸ ἔργο τοῦ διδασκάλου εἶναι λεπτὸ λειτούργημα καὶ γιὰ τοῦτο διαφέρει ἀπὸ τὰ περισσότερα ἄλλα ἐπαγγέλματα. Τὰ ὅλικά του εἶναι οἱ σκέψεις καὶ οἱ ἐνέργειες τοῦ ἀτόμου καὶ τὸ λειτούργημα τοῦ εἶναι πῶς θὰ ἡμποροῦσαν αὐτῆς οἱ σκέ-

ψεις καὶ οἱ ἐνέργειες νὰ πλαστοῦν, νὰ ἀναπτυχθοῦν, νὰ σφυρηλατηθοῦν ἢ νὰ χαραχθοῦν μὲ τὰ λόγια καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ διδασκάλου. Οἱ διδάσκαλοι ἔχουν παρομοιασθῇ μὲ τὴν σειρὰ σὰν ἀγγειοπλαστες ἢ σὰν κηπουροί, σὰν καλλιτέχνες ἢ σὰν γλύπτες. Ἡ ἐκλογή τῆς μεταφορᾶς ἀλλάζει ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ. Παρόμοιες ἀλλαγῆς παρατηροῦνται καὶ στὸ ῥόλο πὺν ἀποδίδεται στὸ δάσκαλο ὡσὰν ὀδηγητοῦ. Κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα—γιὰ νὰ μὴν ἀνατρέξωμε πὺν πίσω—ὁ δάσκαλος περιγράφεται σὰν ἕνας μονάρχης, σὰν ἕνας κυβερνήτης, σὰν ὁ δυνάστης τῆς τάξεως, πὺν ὁ λόγος του εἶναι νόμος. Δύναμι στὸ χαρακτῆρα, αὐστηρὰ πειθαρχία, ἐξυπνάδα κι' ἐργατικότητα, ἦταν οἱ ἰδιότητες πὺν ἐγυρεῖονταν ἀπὸ τὸν ἱκανὸ διδάσκαλο. Ἐπίσης ὀργανωτικὸ πνεῦμα καὶ δεξιότητι στὴ δημιουργία προϋποθέσεων, πὺν θὰ ἡμποροῦσαν νὰ θεμελιώσουν καλῆς συνήθειες. Καὶ τέλος ἐνομιζόταν ἀπαράτῃτο προσόν τοῦ διδασκάλου, ἡ διαύγεια λόγου κατὰ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ μαθήματος, ἡ ἱκανότητα μεταδόσεως καὶ ἡ ὑπομονὴ σὲ ἐπαναληπτικὰ γυμνάσματα.

Οἱ συγγραφεῖς τοῦ 1920 ζητοῦν στροφὴ στὴν ἀγωγὴ τοῦ πολίτου. Καλὸς διδάσκαλος ἦταν ἐκεῖνος πὺν ἔπαιρνε ἐνεργὰ μέρος στὰ ζητήματα τῆς κοινότητος, πὺν κατανόουσε τὴν κοινωνικὴν σημασίαν τοῦ προγράμματος, πὺν ἐπρόβαλε πάντοτε τὴν προσωπικότητά του σὲ δραστηριότητες τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ὅπου ἀργό-

τηρηθῇ σὲ πλήρη ἰσορροπία. Ἐξ ἄλλου, αὐτὸς εἶναι ὁ πραγματικὸς ῥόλος τοῦ παιχιδιοῦ κι' αὐτὴ ἡ μεγάλη του ἀξία. Ἡ ὀρθὴ ἀνατροφή τοῦ παιδιοῦ ἐπομένως νὰ περιλαμβάνῃ καὶ τὴν ἐξασφάλισιν καταλλήλων ἐνκαιριῶν γιὰ παιχιδί.

Μὲ τὸ παιχιδί τὸ μικρὸ παιδί ἀναπτύσσει τὸ οἰκεῖον Ἐγὼ στὸ σύνολό του, χωρὶς ταυτόχρονα νὰ ἔχῃ συνειδήσιν ὅτι ἐπιτελεῖ τοῦτο:

1. Τὸ παιχιδί προάγει τὸν σωματικὸν ἔλεγχον, τὴν ἰσορροπία καὶ τὶς ποικίλες δεξιότητες.

2. Ἡ σκέψεις του γίνεται συνεχῶς καθαρώτερη καὶ δημιουργικὴ μὲ τὰ οἰκοδομικά, ὅπως ὀνομάζονται, παιχιδία, τὰ ὅποια ἀσκοῦν τὰ διαφέροντα, τὴν πρωτοβουλία καὶ τὴν αὐτενέργειά του.

3. Μὲ τὸ παιχιδί βοηθεῖται στὴν ἀνάπτυξιν ὀμαλοῦ συναισθηματικοῦ βίου καὶ μὲ τὴν πείρα πὺν ἀποκτᾷ, μὲ τὴ βοήθεια τῶν δεξιοτήτων του, ἀναπτύσσει αἰσιοδοξία, ἐμπιστοσύνη καὶ ἀγωνιστικὸ πνεῦμα.

4. Τὸ παιχιδί διδάσκει ἐπίσης τὸ παιδί τὸ δοῦναι καὶ λαβεῖν, τοῦ ἀναπτύσσει ἀνεξαρτησία καὶ ἀλληλεγγύη καὶ τὸ κάνῃ ἱκανὸ νὰ συμβάλλῃ ἀτομικὰ στὶς ἐνέργειες καὶ τὰ ἐνδιαφέροντα τῶν ἄλλων παιδιῶν.

Τὰ παιδιά πὺν ζοῦν στὴν ὑπαιθρον, σὲ περιβάλλον φυσικώτερον καὶ σὲ στενὴ ἐπαφὴ μὲ τὸν ἀπλὸν οἰκογενειακὸ βίον, ἱκανοποιοῦν, ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῆς οἰκο-

γενείας, τὶς περισσότερες ἀπὸ τὶς ἀνάγκες τῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς παιδιῶν, πὺν ζοῦν στὴν πρωτεύουσα καὶ σ' ἄλλα μεγάλα ἀστικά κέντρα, δὲν ἔχουν τὶς ἴδιες ἐνκαιρίες γιὰ νὰ παίζουν μὲ χῶμα, πέτρες, ἄμμο, λάσπη, νερό, διάφορα φυτὰ καὶ ζῶα καὶ νὰ ἀναρριχῶνται σὲ δένδρα· ἐπειδὴ στὶς περισσότερες οἰκογενεῖες ἡ στενότης τοῦ χώρου ἢ ὁ ἐπὶ πλάστος οἰκογενειακὸς βίος δὲν τοὺς παρέχει κατάλληλες ἐνκαιρίες γιὰ φυσικὸ παιχιδί, καθῆκον τῶν παιδαγωγῶν εἶναι νὰ ἀναζητοῦν καὶ εὐρίσκουν ἀξιόλογα ὑποκατάστατα γιὰ τὶς παραπάνω φυσικῆς ἀνάγκες.

Κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ κάθε εἶδους ἀναπτύξεως, θὰ ἀναφέρωμε τί εἶναι δυνατόν νὰ ἀναμένεται ἀπὸ τὰ παιδιά, κατὰ τοὺς διάφορους σταθμοὺς τῆς ἡλικίας τῶν· δὲν θὰ πρέπει ὅμως νὰ ἀναμένωμεν ὅλα τὰ παιδιά μιᾶς ὀρισμένης ἡλικίας νὰ ἐκδηλῶνουν τὶς αὐτῆς ἱκανότητες, διότι μεταξὺ τῶν παιδιῶν παρατηροῦνται μεγάλες, ἀτομικῆς διαφορῆς. Οἱ ἐκδηλώσεις τοῦ παιδιοῦ διαφέρουν πολὺ, ἀν ἐξεταστοῦν ὑπὸ τὸ πρῶσμα τῶν μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐμπειριῶν του. Ἐνα παιδί π.χ. ἡλικίας δύο ἐτῶν, μὲ εὐάρεστα θιώματα καὶ αὐτοπεποιθήσι, διαφέρει πολὺ ἐνὸς ἄλλου παιδιοῦ, τῆς αὐτῆς ἡλικίας, τοῦ ὁποῖου τὰ θιώματα εἶναι δυσάρεστα καὶ ἀποθαρρυντικά. Ὅμοιες ἐπίσης διαφορῆς παρατηροῦνται καὶ σὲ παιδιὰ μεγαλύτερης ἡλικίας.

τερα καὶ οἱ μαθητὲς του θὰ ἔπαιρναν ἐνεργὸ μέρος.

Κατὰ τὸ 1930 ἡ προσοχὴ ἐστράφη στὴ σπουδαιότητα τῆς στάσεως τοῦ μαθητοῦ ἀπέναντι στὴ ζωὴ: στὸν τρόπο σκέψεως αἰσθήσεως καὶ συμπεριφορᾶς. Καλὸς διδάσκαλος ἐνομιζόταν ἐκεῖνος ποὺ κατεῖχε τὸ δῶρο τοῦ καλοῦ ὁδηγητοῦ, τὴν ἱκανότητα νὰ διακρίνῃ τὴ σοβαρότητα ἑνὸς παραστρατήματος καὶ νὰ ἐξευρίσκη τὸν εἰδικὸ τρόπο θεραπείας ἐκεῖνος ποὺ κατεῖχε ἐπαγγελματικὴ ἱκανότητα στὴ χρῆσι ἀνεγνωρισμένων τέστος καὶ στὴ διάγνωσι τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν σχετικὰ μὲ τὴ μάθησι τῶν βασικῶν μαθημάτων.

Κατὰ τὸ 1930 ὑπῆρξαν δείγματα πληρέστερης ἐκτιμήσεως πρὸς τὸν διδάσκαλο ποὺ παρουσίαζε ἱκανότητα νὰ πείθῃ, νὰ προσελκύῃ τὴν προσοχὴ καὶ νὰ κερδίζῃ ὑποστήριξι.

Αὐτὲς οἱ γραμμὲς περικλείουν σπουδαιότητα. Ἀπροσδόκητα μᾶς εἰσαγάγουν στὴν ἱστορίαν τῆς ψυχολογικῆς ἐρμηνείας τοῦ παρελθόντος γιὰ νὰ μᾶς βγάλουν στὸ κατῶφλι τῆς σύγχρονης κατανοήσεως τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς. Γιὰ μιὰ πληρέστερη ἀντίληψιν τοῦ ἔργου τοῦ διδασκάλου εἶναι ἀνάγκη ν' ἀντιμετωπίσωμε πῶς ἄμεσα τὴν οὐσίαν τῆς ἀνθρώπινης μαθήσεως.

Γιατί οἱ διδάσκαλοι κάποτε ἀποτυγχάνουν στὸ ἔργο τους; Γιατί ἄλλοτε ἐπιτυγχάνουν; Γιατί κάποτε οἱ μαθητὲς (ἢ οἱ σπουδαστὲς ὁποιασδήποτε ἡλικίας) δὲν κατευθύνονται στὸ σωστὸ δρόμο μαθήσεως; καὶ γιατί τοῦτο συμβαίνει ἐνῶ δὲν ὑπάρχει τέτοια πρόθεσι; Ἡ ἀπάντησι σ' αὐτὰ τὰ ἐρωτηματικὰ μπορεῖ νὰ δοθῇ κατὰ διαφόρους τρόπους. Ἴσως μεταξὺ τοῦ ἀτομικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἀξίζει νὰ σημειώσωμε ἐδῶ ὅτι πρῶτα—πρῶτα ἐμελετήθησαν οἱ παράγοντες τῆς ἀτομικῆς μαθήσεως καὶ μόλις ἀργότερα ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀξία τῆς κοινωνικῆς συγκροτήσεως καὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἀτόμου μὲ τὴν ὁμάδην του σὲ σχέσι μὲ τὴν ἀποτελεσματικὴ μάθησι.

Μιὰ ἐξέτασι τῶν ἀτομικῶν παραγόντων μαθήσεως εἶναι εὐκόλῃ στὸν κάθε παρατηρητὴ. «Αὐτὸ τὸ παιδί εἶναι τεμπέλικον». «Μποροῦσε νὰ ἐπιτύχῃ περισσότερα». «Δὲν προσπαθεῖ ὅσο πρέπει». Τέτοιες παρατηρήσεις μαρτυροῦν στροφὴ τῆς προσοχῆς ἀπὸ τὸν ἐνήλικον πρὸς τὸ παιδί. Οἱ διδάσκαλοι μπορεῖ νὰ συνεχίζουσιν πιστεύοντες στὴ δύναμι τῆς συχνῆς ἀσκήσεως καὶ ἐντατικῆς ἐπαναλήψεως σύμφωνα μὲ τοὺς προσφιλεῖς τρόπους ποὺ προσφέρονται ἀπὸ χρόνια τώρα ὡς πρότυπα τῆς ἀνθρωπίνης μαθήσεως σὰν πορίσματα τῶν πειραματικῶν ἐρευνῶν μὲ μὲ γάτες καὶ ποντικούς.

Σὲ ἀντίθεσι αὐτοῦ τοῦ τρόπου μαθήσεως ἦρθε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ 20οῦ αἰῶνα ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἐκτάσεως τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν τέστος εἰς τὰ σχολεῖα. Οἱ ἐρευνες τῶν Courtis καὶ Thorndike στὴν Ἀμερικὴ καὶ τοῦ Burr στὴν Ἀγγλίαν, ἀπεκάλυψαν τὴν ποικιλίαν τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν ποὺ ὑπάρχουσιν ἀνάμεσα στὰ παιδιά. Ἔτσι, ἡ ὑπόθεσι ποὺ ὑπάρχουσιν ἀνάμεσα στὰ παιδιά, ἡ ὑπόθεσι ὅτι ὁ διδάσκαλος ἑνὸς καθυστερημένου παιδιοῦ εἶναι ἀνεπαρκὴς ἢ ὅτι τὸ παιδί εἶναι τεμπέλικον, ἀντικατεστάθη ἀπὸ τὴ γνώμη ὅτι ὑπάρχουσιν διαφορὲς μεταξὺ τῶν παιδιῶν, ποὺ παίζουν πρωταρχικὸ ρόλον στὸ βαθμὸ ἐπιτυχίας ὡς ἀναφορὰ τὴ μάθησι.

Αὐτὸ μᾶς φαίνεται σήμερον τόσο φυσικὸ ἀλλὰ δὲν

πρέπει νὰ ξεχνοῦμε ὅτι πενήντα χρόνια πρὶν ἦταν ἀπαράδεκτον. Τότε ὑπῆρχε τὸ σύστημα τῆς πληρωμῆς τῶν διδασκάλων ἀνάλογον μὲ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐξετάσεων Payment by results καθὼς καὶ ἡ παράδοσι ὅτι ὅλοι οἱ μαθητὲς ἔπρεπε νὰ σημειώσουν τὴν ἴδια ἐπιτυχίαν κατέχοντας τὴν ὕλη ἑνὸς καθωρισμένου προγράμματος.

Ἡ θεωρία τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν ἀνέτρεψε τέτοιες ἀντιλήψεις. Ὡς φυσικὴ συνέπεια, ἐπεκράτησε ἡ γνώμη ὅτι οἱ μαθητὲς θὰ πρέπει νὰ χωρίζονται σύμφωνα μὲ τὴν ἱκανότητάς καὶ ὅχι σύμφωνα μὲ τὴν ἡλικίαν, ὥστε νὰ δημιουργοῦνται ὁμογενεῖς ὁμάδες πρᾶγμα πολὺ ἐπιδοθητικὸ γιὰ τὴν διδασκαλίαν. Μὲ αὐτὸν τὸν ἀπλὸν τρόπο ἐδημιουργήθηκε ἡ ἰδέα «τῶν ὁμοιογενῶν» καὶ μέσα στὸ σχολικὸ λεξιλόγιον εἰσεχώρησαν καινούργιες φράσεις: Ἡ «Γ!» ὁμάς («C» stream) τὸ ἀνώμαλον παιδί (dull child) μὲ χαμηλὴ νοημοσύνη (Low I. Q) τὸ καθυστερημένον παιδί retarded child μὲ μικρὴ ἐπίδοσι στὰ μαθήματα.

Στὴν οὐσίαν, αὕτη ἡ ἄποψις τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν παραμένει ἀδιαφιλονέικη. Ὑπάρχουσιν πειστικὲς ἀποδείξεις ὅτι κάθε παιδί εἶναι καὶ μιὰ ἀτομικότητα καὶ οἱ κληρονομικὲς διαφορὲς στὸ πνεῦμα εἶναι ἀρκετὰ ὅμοιες μὲ αὐτὲς τὴν ὁλοφάνερην σωματικὴν διαφορὴν στὰ μαλλιά, στὸ δέρμα ἢ στοὺς μῦνες. Ἐκεῖνον ποὺ φαίνεται λυπηρὸ στὸν σύγχρονον παρατηρητὴ εἶναι ὅτι, ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἀτομικότητος, ἔχει ἐκτεθῇ μὲ ἀναλογίαν μέσου δρόμου ἀπὸ διαφορὲς μελέτες καὶ ὅτι συνδυάζεται μὲ τὴν Πλατωνικὴν πλῆθι ὅτι ὑπάρχουσιν καθωρισμένοι ἀνθρώπινοι τύποι (*) πρᾶγμα ποὺ δὲν ἀποδεικνύεται μὲ τὴν πειραματικὴν ἐρευναν. Δίνοντας ὑπερβολικὴν προσοχὴ στὴν κατὰ μέσον δρόμον διαφορὴν μεταξὺ τῶν ὁμάδων, παραγνωρίζομε τὴν διαφορὴν ποὺ ὑπάρχουσιν ἀνάμεσα στὰ μέλη τῆς κάθε ὁμάδας καὶ τὴν ὁμοιότητάς ποὺ ὑπάρχουσιν ἀνάμεσα στὴν διαφορὴν ὁμάδων. Νὰ γιατί οἱ ὁργανωτὲς τῆς ἐκπαιδεύσεως συνήθως θέτουν ὁρόσημα μὲ κάθετες γραμμὲς μεταξὺ μεγαλυτέρων καὶ νεωτέρων, μεταξὺ ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν ἢ παιδιῶν ἀπὸ πλούσια καὶ πτωχὰ σπιτία. Καὶ νὰ γιατί τὰ πορίσματα τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν συνέβαλαν στὴν κατανομή τῶν μαθητῶν στὰ διάφορα εἶδη σχολείων καὶ στὴν διαφορὴν ὁμάδων ἱκανοτήτων.

Στενὰ συνδεδεμένη μὲ αὕτη τὴν ἀνεπαρκὴ ἐρμηνείαν ποὺ ἐδινόταν στὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν, ἦταν ἡ ὑπόθεσις, ποὺ σήμερον ἐξ ἴσου μᾶς παραξενεύει ὅτι τὰ τέστος νοημοσύνης ἐμετροῦσαν τὴν ἐμφανέστατην ἱκανότητάς μὲ ἓνα τρόπο ὅπως διαφορετικὸν ἀπὸ τὴν μέτρησιν ποὺ ἐγίνετο μὲ τὰ τέστος ἐπιδόσεως στὰ μαθήματα. Ψυχομετρικὲς ἐρευνες ὅπως τοῦ Burr (1921) παρέχουσιν ἰσχυρὰ ἐπιχειρήματα κατὰ τῶν ἀπόψεων αὐτῶν. Ἐν τούτοις μέχρι τὸ 1930 ὑπῆρχε μιὰ σύγχυσις σχετικὰ μὲ τὴν ἐρμηνείαν τῶν δεδομένων ἀπὸ τὴν γενόμενους ἐρευνες, ποὺ ὁδηγοῦσε στὴν ὑπό-

* Ἐννοεῖ τοὺς τέσσαρες κλασσικοὺς τύπους, χολερικόν, μελαγχολικόν, αἰματώδη καὶ φλεγματικόν. Ἡ ὑπαρξὶς τέτοιων τύπων σήμερον ἀπορρίπτεται. Ἡ πειραματικὴ ἐρευνα ἀπέδειξε ὅτι δὲν ὑπάρχουσιν ἀνθρώπινοι τύποι, εἴτε κλασσικοὶ λέγονται, εἴτε ἐνδοστροφεῖς ἢ ἐξωστροφεῖς κατὰ τὸν Jung, εἴτε τύποι τοῦ Spranger ἢ τοῦ Kreschmer. Γ. Κ.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΝΗΠΙΩΝ

ΕΥΘ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ, Υποδ/ντοῦ τῆς Παιδ. Ἀκαδ. Ἰωαννίνων

Ὁ κόσμος διὰ τὸ νήπιον φαίνεται μέγας, ἀπέραντος, θαυμάσιος· εἶναι κόσμος ὁ ὁποῖος προκαλεῖ τὰς ἐσωτερικὰς τάσεις τοῦ νηπίου διὰ διερεύνησιν, ἀνακάλυψιν καὶ ἀναγνώρισιν τῶν ἰδιαιτέρων δυναμικότητων αὐτοῦ, ἐν τῇ προσπάθειᾳ κατανοήσεως τοῦ περιβάλλοντός του. τὸ διαρκῶς μεταβαλλόμενον περιβάλλον δημιουργεῖ διὰ τὸ νήπιον προβλήματα — προβλήματα δύσλυτα πολλάκις — διότι παρεμποδίζεται ἡ παρακωλύεται ἡ ἐπιτυχία ὀρισμένων σκοπῶν, ἐκ τῆς ἐλλείψεως γνώσεων ἢ ἱκανοτήτων ἢ ἐκ τῆς ἀδυναμίας κατανοήσεως τῶν καταστάσεων ἐντὸς τῶν ὁποίων ζῇ ἢ ἐκ τῆς παρερμηνείας τέλους καὶ τῆς παρανοήσεως τῶν μεταξύ αὐτοῦ καὶ τοῦ περιβάλλοντος σχέσεων.

Θεοὶ οὐκ ἐπὶ τὸν θά ἔπρεπε νὰ προσδοκῶμε ἀπὸ τὸ παιδί, τοῦ ὁποῦν ἡ πνευματικὴ ἡλικία ἀποδεικνύετο μικρότερη τῆς χρονολογικῆς τοῦ ἡλικίας (Low I. Q.)· τὼς θὰ φθάσω τὸ ὕψος ἐπιδόσεως τῆς πλειοψηφίας τῶν συν-ομηλικῶν του. (Ἡ πνευματικὴ του καθυστέρησις ἔθεωρεῖτο ἀθεράπευτη). Ἡ ἴδια σύγχυσις ὁδηγοῦσε στὴν πλῆθι, ὅτι, τὸ παιδί, ποῦ ἡ ἡλικία του ἐπιδόσεως ἦταν κατώτερη τῆς πνευματικῆς τοῦ ἡλικίας, ἦταν ἀξιόμειντο διότι δὲν δούλευε ἀνάλογα μὲ τὴν ἱκανότητά του, ἢ ὅτι ἦταν τεμπέλης κατὰ τὴν ἀντίληψιν ποῦ ἐπικρατοῦσε τὸν 19ον αἰῶνα. Ἐπίσης ἡ ἐπιτενεῖς μεγάλῃς ἐπιδόσεως, (ἡλικία ἐπιδόσεως μεγαλύτερη τῆς πνευματικῆς ἡλικίας) ἐνομιζόταν σπάνιο φαινόμενο.

Τέτοιες σκέψεις παρέλυσαν τὴν δογμάνωσιν τῆς ἐκ-παιδεύσεως τὰ τελευταῖα 30 χρόνια, γιὰ συνέβαλαν στὴν ταξινόμησιν τῶν ἀτόμων σὲ ἀμετάβλητους τύπους, ποῦ γινόνταν αἰτία νὰ ἐλαττώνωνται γιὰ πολλοὺς μαθη-τὲς τὰ παιδαγωγικὰ κίνητρα. Ἐπίσης πολλοὶ διδάσκα-λοι ἐγκατέλειπον κάθε προσπάθεια διαπαιδαγωγήσεως τῶν μαθητῶν τῶν θεωρώντας τὴν περιττή.

Μία πὺλ σωστὴ ἐρμηνεία ἤρθε πολὺ σιγά, ὅπως μπορεῖ κανεὶς νὰ διαπιστώσῃ ἀνασκοπώντας τις τε-λευταῖες δεκαετίες. Οἱ ψυχομετρικὲς ἔρευνες ἐδοῦ-θησαν στὴ σωστὴ αὐτὴ ἐξήγησιν καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ ἀποκρυστάλλωσις τῶν ἀπόψεων τῆς Κοινωνικῆς Ψυχολογίας. Ἡ Κοινωνικὴ Ψυχολογία ἀνεγνώρισε πόσο ἀποφασιστικὸ ρόλο παίζει γιὰ τὴ μάθησιν, πρῶτα ἢ στάσι τῶν διδασκάλων καὶ τῶν μαθητῶν ἀπέναντι στὰ διάφορα μαθήματα καὶ ἔπειτα οἱ σχέσεις τῶν μα-θητῶν ἀναμεταξύ τους καὶ μὲ τοὺς διδασκάλους τους, καὶ ἔστρεψε τὴν προσοχὴ στοὺς κοινωνικοὺς παρά-γοντες μαθήσεως.

Μακροχρόνιες καὶ ποικίλες ψυχομετρικὲς ἔρευ-νες ἐπ'αὐτὸν τοὺς ἰδίους μαθητὲς, ἀπέδειξαν τὴν ἀστάθεια τοῦ βαθμοῦ νοημοσύνης (I. Q.) ποῦ ἐπη-ρεάζει ἀπὸ τὰ φροντιστήρια καὶ ἀπὸ τὴν ἐξάσκησιν μὲ τὰ τέσσε τῆς ἰδίας λέξεως «Νοημοσύνη» (intel-licence) γιὰ τὴν ὑποθετικὴ ἀντιπαραβολὴ τῆς «Ἐμφυτῆς ἱκανότητος» καὶ τῆς παρούσας ἐγεννητικῆς

Κατὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν προβλη-μάτων τρία, κυρίως, στοιχεῖα παρατηροῦν-ται: ὁ σκοπὸς τοῦ νηπίου: ἡ παρακώλυσις ἐπιτυχίας αὐτοῦ· ἡ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη καὶ παρώθησις πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ σκο-ποῦ. Τὰ πλείστα τῶν προβλημάτων προέρ-χονται ἐκ τῆς ἐμφύτου περιεργείας τοῦ νηπίου καὶ τῆς ἀκορέστου ἐπιθυμίας δι' ἀπόκτησιν ἀμέσων ἐμπειριῶν. Αἱ ἰδιότητες καὶ αἱ δυνατὰι χρήσεις πάσης φύσεως ὕλικου ἐλέγχονται ὑπ' αὐτοῦ. Οὕτω τὸ νήπιον ὠθεῖ, σύρει, συν-θλίβει, δαγκώνει, θωπεύει, ρίπτει, κτυπᾷ. Περιμένει μετὰ ταῦτα τὴν ἀπάντησιν. Πολλά-κις τὸ ἀντικείμενον ἀνθίσταται εἰς τὸ θάρος τοῦ πειραματισμοῦ καὶ τὸ νήπιον ἀνακαλύ-πτει καὶ μανθάνει τὴν ἔννοιαν τοῦ σκληροῦ

πνευματικῆς νοημοσύνης» ποῦ ἐπιδιώκομε νὰ μετρή-σωμε μὲ τὰ τέσσε. Μεγαλύτερη προσοχὴ στὴ διατύ-πωσιν τῶν πρόσφατων ἐρευνῶν, συνετέλεσε ν' ἀπομα-κρυνθῇ αὐτὴ ἡ σύγχυσις.

Ἄλλες ἀναλύσεις τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν τέσσε, ἀπέδειξαν ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἀτόμων δὲν εἶναι μό-νο μεταβλητὴ ἀλλὰ καὶ δυσάρμονος. Ἡ Συνάφεια (Coefficient Correlation) μεταξὺ τέσσε νοημοσύνης καὶ ἄλλων μέσων μετρήσεως τῆς ἱκανότητος, ἀν καὶ θετικὴ δὲν εἶναι ἀπόλυτη. Πολὺ συχνὰ συναντοῦμε Συνάφεια +0,60 ἢ +0,70 καὶ οἱ ἀριθμοὶ αὗτοι ἀλ-λάζουν ἀπὸ ομάδα σὲ ομάδα καὶ ἀπὸ περιπτώσει σὲ περίπτωση. Αὐτὸς ὁ σχετικὰ μικρὸς βαθμὸς Συνά-φειας συμφωνεῖ μὲ τὴν ἐμπειρικὴ παρατήρησιν ὅτι μαθητὲς μὲ χαμηλὸ βαθμὸ ἐπιδόσεως A. Q. καὶ μα-θητὲς μὲ ὑψηλὸ βαθμὸ ἐπιδόσεως δὲν εἶναι σπάνιο φαινόμενο. Ὡς ἐκ τούτου δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ προσ-δοκῶμε παραλληλισμὸν στὰ ἀποτελέσματα ἐνὸς τέσσε νοημοσύνης καὶ ἐνὸς τέσσε ἐπιδόσεως περισσότερον ἀπ' ὅτι ὑπάρχει λόγος νὰ ὑποθέσωμε ὅτι μιὰ ἀρχι-κὴ ἀποτυχία σὲ οποιαδήποτε προσπάθεια θὰ ἔχη ὡς συνέπεια μιὰ ἀναπόφευκτη τελικὴ ἀποτυχία.

Οἱ αἰτίαι διαφορῶν αὐτῶν δὲν εἶναι ἀπόλυτα ἀντιληπτές. Ἀλλὰ ἡ ἐκτίμησις αὐτῆς τῆς πραγματι-κότητος συμβάλλει σὲ μεγάλο βαθμὸ στὴν ἀλλαγὴ τῶν παιδαγωγικῶν μέσων, ποῦ ἔχει κιόλας συντελε-σθῇ στὰ τελευταῖα 10 χρόνια τόσο στὴ Δημοτικὴ δσο καὶ στὴ Μέση ἐκπαίδευσις. Παρατήρησις κατανόησι τῶν προσδοκιῶν καὶ τῶν στάσεων τοῦ ἀτόμου ἀπέναντι στὴ ζωὴ μὲ ὅλες τις κοινωνικὰς συνέπειάς του, ρί-χνει φῶς στὸ σύγχρονον πείραμα καὶ δίνει ἐλπιδοφόρον προσημῶν.

Τὸ ἔργο τοῦ διδασκάλου εἶναι τώρα πὺλ ἐνθουσιῶ-δες καὶ πὺλ θελκτικὸν παρ' ὅτι ἦταν πρωτότερα, ποῦ πι-στεύονταν ὅτι ἡ ἀποτυχία ἦταν ἀναπόφευκτη γιὰ ἐκεί-νους τοὺς μαθητὲς ποῦ εἶχαν ξεχωρισθῇ γιὰ τὸ Γ' ἢ Δ' κατώτερον τμήμα, πρᾶγμα ποῦ ἐλάττωνε τὸ φιλότι-μο τοῦ διδασκάλου καὶ ὁδηγοῦσε πολλοὺς γονεῖς σὲ ἀπόγνωσιν.

καὶ τῆς ἀντοχῆς, τοῦ μαλακοῦ καὶ τοῦ λείου, τοῦ θερμοῦ καὶ τοῦ ψυχροῦ, τοῦ ἀνωμάλου καὶ τοῦ ὁμαλοῦ, τοῦ δέξιός καὶ τοῦ ἀμβλέος, τοῦ ἀκάμπτου καὶ εὐκάμπτου κ.λ.π. ἐνῶ ἄλλοτε θρυμματίζεται καὶ δοκιμάζει συναισθήματα ἐκπλήξεως, χαρᾶς, λύπης, ὀργῆς, κ.λ.π. Ἐάν προσπαθῇ νὰ ἐπιδιορθώσῃ ἢ ἐπαναφέρῃ τὸ ἀντικείμενον εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν εὐρίσκεται πρὸ προβληματικῆς καταστάσεως, ἐν σχέσει μὲ τὸν τρόπον καὶ τὰ μέσα ὡς καὶ τὴν κατανόησιν αὐτῆς. Ἀλλοτε τέλος ἀπορεῖ ἐάν θὰ μπορούσε νὰ προσαρμόσῃ τὸ ἀντικείμενον πρὸς τὰς ἀνάγκας του. Τὸ δετὲς νήπιον π.χ. ποῦ παίζει εἰς τὸν ἀγρὸν μὲ τὰ στρατιωτάκια του, θέλει αἰφνης ἓνα χαρτί ποῦ φέρει ὁ ἄνεμος καὶ καταπίπτει ἐπ' αὐτῶν. Εὐθὺς ἀμέσως συλλαμβάνει τὸν σκοπὸν τῆς μετατροπῆς τοῦ χάρτου εἰς στρατιωτικὴν σκηνήν. Τὴν σχηματοποιεῖ κατ' ἐπανάληψιν, ἀλλ' αὕτη καταπίπτει μεθ' ἐκάστην εἰσοδὸν καὶ ἔξοδον τῶν στρατιωτῶν. Χρησιμοποιεῖ ἓνα στρατιώτην ὡς κεντρικὸν πάσσαλον διὰ τὴν στήριξιν τῆς σκηνῆς ἀλλὰ μάταιως· χρησιμοποιεῖ ἓνα ξύλον ὑψηλότερον ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀποτυγχάνει· στηρίζει τὸν στύλον μὲ λίθους ἀνεπιτυχῶς· προσπαθεῖ νὰ ἐνσφηνώσῃ τὸν στύλον ἐντὸς τοῦ ἐδάφους ἀλλὰ δυσκολεύεται. Ἀνευρίσκει μαλακὸν ἔδαφος καὶ λίθον δέξιν, μὲ τὸν ὁποῖον ἀνοίγει ὀπήν, στηρίζει τὸν στύλον καὶ σταθεροποιεῖ τὴν σκηνήν. Οὕτω οἱ στρατιῶτες δύνανται νὰ θαδίζουν ἀσφαλῶς πρὸς τὰ ἔσω καὶ πρὸς τὰ ἔξω τῆς σκηνῆς. Ἐκ τῆς ὑποθετικῆς ταύτης περιπτώσεως ἀσφαλῶς συνάγεται ὅτι:

Τὸ νήπιον λύει τὰ προβλήματά του καὶ συνεπῶς μαθαίνει διὰ τῆς δοκιμῆς καὶ ἀποτυχίας ἢ ἐπιτυχίας. Κατ' ἀρχὴν ἡ προσπάθεια εἶναι καπῶς τυφλή, μὲ ἐπανειλημμένας ἀποτυχίας γίνεται περισσότερο μελετημένη· στηρίζεται ἐπὶ ὑποθετικῶν κρίσεων καὶ ὑποθετικῶν ἀποτελεσμάτων καὶ μαθαίνει διὰ τῆς αἰτίας καὶ τοῦ ἀποτελέσματος καὶ τοῦ συνδυασμοῦ αὐτῶν περαιτέρω.

Προβλήματα γεννῶνται ὁμοίως, καθ' ὅσον τὸ νήπιον καθίσταται κοινωνικώτερον. Ἀνακαλύπτει ὅτι ὀφείλει νὰ προσαρμόσῃ τὰς ἐπιθυμίας του πρὸς τὰς ἀξιώσεις τῶν ἄλλων. Μαθαίνει τί πρέπει νὰ ἀναμένῃ ἐκ μέρους τῶν ἄλλων, ὡς ἀπάντησιν εἰς τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην διαγωγὴν του καὶ ὅτι θαρύνεται μὲ ὀρισμένας ὑπευθυνότητας κατὰ τὴν μετὰ τῶν ἄλλων ἀνάπτυξιν ὀρισμένων σχέσεων. Αἱ ὑπευθυνότητες ἀρχίζουν ἀφ' ἧς ὁ σχηματισμὸς τῶν συνηθειῶν τοῦ τρώγειν, τοῦ κοιμᾶσθαι, τοῦ χρησιμοποιεῖν τὸ ἀποχωρητήριον καὶ ἀφ' ἧς ὁ σχηματισμὸς τῆς ἀντιλήψεως τῶν διακαιωμάτων τῶν ἄλλων, ὡς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ 4ετοῦς Βασιλάκη: Οὗτος μὲ δύο ἄλλα παιδάκια ἀπομακρυνθεὶς τῆς οἰκίας καὶ συναντήσας ἓνα μεγαλύτερον παιδί τῆς γειτονίας ἀφωσιώθη εἰς μίαν συναρπα-

στικὴν ἱστορίαν, ποῦ διηγεῖτο τὸ παιδί. Αἰφνης ὁ Βασιλάκης ἐνθυμεῖται ὅτι ἡ μάνα του δὲν γνωρίζει, ποῦ εὐρίσκεται. Τὰ ἄλλα παιδιά, ποῦ πίστευαν στὴ παντογνωσία τῶν γονέων, τὸν καθυσύχασαν. Κατὰ τὴν συνέχειαν καὶ πάλιν ὁ Βασιλάκης ἐγκαταλείπει τὴν συντροφίαν καὶ τρέχει νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς τὴν μητέρα του, τὸ ποῦ εὐρίσκεται! Οὗτος εἶχε ἀνεπτυγμένην οὐ μόνον τὴν ἔννοιαν τῆς εὐθύνης ἐναντι τῶν δικαιωμάτων τῆς μητρὸς ἀλλὰ καὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ συμβιβάζειν τὰς συγκρουόμενας ἐπιθυμίας του, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ καθίσταται κύριος τῶν καταστάσεων.

Τὸ πολύπλοκον τῶν λέξεων: Κατὰ τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν, αἱ ἐμπειρίαι τοῦ παιδὸς εἶναι περιορισμένα καὶ ἡ κατανόησις τοῦ πλήθους τῶν λέξεων, ποῦ ἀκούονται γύρω του δυσκόσκολος. Ὁ 3ετὴς Κ. π.χ. ἀγνοεῖ τὴν λέξιν ἐπιπλόν· — δὲν πρέπει νὰ θάξῃς τὰ πόδια σου πάνω στὰ ἐπιπλά, προειδοποιεῖ ἡ μητέρα του — ὅχι! ἀπαντᾷ ὁ Κ. καὶ συνεχίζει νὰ κρατῇ τὰ πόδια του ἐπὶ τῶν ἐπιπλῶν· — κατέβα κάτω ἀπὸ τὸ καναπέ Κ. ἐπαναλαμβάνει σταθερῶς καὶ ἀποφασιστικῶς, ἡ μητέρα — ὁ Κ. ἰσάμενος σκεπτικὸς περιεργαζόμενος τὸν καναπέ, ἐρωτᾷ: εἶναι αὐτὸ καναπέ; — Μάλιστα, ἀπαντᾷ ἡ μητέρα. — Ὁ Κ. περιέρχεται τὰ δωμάτια δεικνύων καὶ ἐρωτῶν περὶ τοῦ ἀν εἶναι ἐπιπλά τὰ διάφορα ἀντικείμενα· οὕτω ὁ Κ. διὰ τῆς συγκεντρώσεως τῆς προσοχῆς του, ἐπὶ τῆς νέας καὶ ἀσυνήθους καταστάσεως ἔλυσε τὴν ἀγνοίαν του ἀποταθείς πρὸς σεβαστὸν πρόσωπον, τὴν μητέρα του. Ἀκόμη διὰ τῆς αὐτενεργείας του ἀνεκουφίσθη ἐκ τοῦ συναισθήματος τῆς ἀβεβαιότητος ποῦ τὸν κατεῖχεν.

Ἡ ἔννοια τῆς ἰδιοκτησίας ἀνησυχεῖ τὸν Κ. ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Κατὰ τὸ 2ον ἔτος π.χ. πᾶν ἀντικείμενον ἀνήκει εἰς αὐτόν. Ἀπὸ τοῦ 3ου ἔτους ἀρχίζει νὰ διακρίνει τὰ ἰδικά του πράγματα ἀπὸ τὰ ἀνήκοντα εἰς ἄλλους ἢ τὰ κοινόχρηστα.

Ἡ συνιδιοκτησία πάλιν, ἐπὶ πραγμάτων καὶ προσώπων δημιουργεῖ πολλὰ προβλήματα εἰς τὸν νήπιον, τὰ ὁποῖα λύονται διὰ τῆς συμμετοχῆς καὶ τῆς συνεργασίας ἢ διὰ τῆς κατ' ἐναλλαγὴν ἢ κατ' ἀντικατάστασιν χρήσεως αὐτῶν. Ὁ Κ. π.χ. κάθετα ἐπὶ τοῦ καθίσματος ἐπὶ τοῦ ὁποίου θέλει νὰ καθίσῃ καὶ ὁ Β. διεκδικῶν τὴν κυριότητα λύσεις: ἢ θὰ καθίσουν καὶ τὰ δύο, ἕκαστος εἰς ἐκάστην ἄκρην ἢ πότε ὁ ἓνας καὶ πότε ὁ ἄλλος ἢ ὁ ἕτερος θὰ χρησιμοποίησιν ἄλλο παρόμοιον κάθισμα.

Προβλήματα δημιουργοῦνται ἐκ τῆς ἀναλήψεως ὑποχρεώσεων πέραν τῶν δυνάμεων τῶν νηπίων, ὅτε ταῦτα δυνατόν νὰ λυθοῦν διὰ τῆς φαντασίας ἢ διὰ τῆς φυγῆς ἀπὸ τοῦ χρέους ἢ διὰ τῆς προσποιήσεως ἀγνοίας ἢ διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως ἢ διὰ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ θεματος. Ὁ Κ. π.χ. ἔχων νὰ περάσῃ χάντρες εἰς μίαν κλωστήν καὶ ἀποτυγχάνων κατ' ἐπανάληψιν, θέτει ἀπλῶς τίς χάντρες ὑπὸ τὴν

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΑΥΤΟΥ ΜΑΣ

Του κ. ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ, Διδ/λου Πηλίου 'Ιστορίας

Πάντοτε θέλουμε να εκδηλώσουμε την εσωτερική περιπέτεια της ψυχής μας. Νά γράψουμε για τα ταξείδια των ονείρων μας. Για όλη την επανάσταση του εσωτερικού μας έχω στις συγκινήσεις, στα συναισθήματα, στις ιδέες που το συγκλονίζουν. Θέλουμε να κατακτήσουμε το ωραίο και το μεγάλο, για να μπορέσουμε να το μεταδώσουμε σ' αυτές τις γλυκές και περίχαρες υπάρξεις, που μ'ας εμπιστεύτηκε η πολιτεία. Σ' αυτό το σάλπισμα, σ' αυτό το κάλεσμα της ψυχής είμαστε ταγμένοι νάμαστε παρόντες όλοι. Γιατί, ακριβώς στην τέτοιου είδους ψυχική κατάσταση, όταν ανεβαίνουμε, όταν προχωρούμε σαν σε κορυφή Γολγοθᾶ, συναισθανόμεθα περισσότερο το βάθος του νοήματος της αποστολής μας και αντιλαμβανόμεστε περισσότερο την ιερότητα του χρέους έναντι της πατρίδος, που το μέλλον της εξαρτάται άκერαιο από μ'ας τους πλαστοουργούς της καινούργιας γενεᾶς της. Ἡ τέτοιου είδους προσπάθεια ἐνέχει κάτι από το ἡρωϊκό στοιχείο της ἀνθρώπινης ψυχοσυνθέσεως και δίδει το δικαίωμα να ἐκτιμηθῇ θαύματα, ἐκεῖνος που ἀφιερώνει ὅλες του τις δυνάμεις στην ἐπίτευξη της ἡρωϊκῆς πορείας για τὴν κατάκτηση τοῦ ἰδανικοῦ. Αὐτή, μὰ τὴν ἀλήθεια, τὴν προσπάθεια ὁ Ἕλληνας δάσκαλος ἀπὸ τὰ βάθη τῶν χρόνων ὡς τοὺς καιροὺς μας, τὴν πραγματοποιεῖ καὶ ὑψώνει τὴν σημαία τοῦ μόχθου, σαν ἀληθινὸς πνευ-

ματικός ἐργάτης, ὡς τὰ μεσοῦρανα, ἀτενίζοντας μὲ τὸ πιὸ ἀγέρωχο βλέμμα ὅλο τὸ δημιουργικὸ ἔργο του, πού μέσα σ' αὐτὸ δονεῖται ὁλόκληρη ἡ ψυχὴ τοῦ ἔθνους ἀκμαία καὶ ζωντανή. Κατάντησε πολὺ πεζολογικὸ ἡ ἐπανάληψη τῶν ἰδίων πραγμάτων, γιὰ τὴν ἐκτίμηση αὐτῆς τῆς διαρκοῦς ἀγωνίας τοῦ εσωτερικοῦ μας ἀνθρώπου. Δὲν ὑπάρχουν ἀρκετοὶ πού κρίνουν μὲ ἀντικειμενικὸ πνεῦμα τοὺς ἀνθρώπους τοῦ πιὸ εὐγενικοῦ μόχθου. Ὅμως τώρα δὲ σαν κάτι νὰ δροσοφέγγη, σαν κάτι νὰ μιᾶ παρήγορα γιὰ τὴν ἀναγνώριση τῶν ὧν προσφέρει ὁ φιλόπνοος δουλευτῆς τοῦ λαϊκοῦ σχολείου.

Καὶ μιά πού ἡ *virtus* θέλω νὰ πῶ ἡ ἀνδρεία, τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἐκδηλώνεται μονάχα στὴν μάχη, μὰ καὶ στοὺς εἰρηνικοὺς καιροὺς, κάτι νὰ φανερώσουμε, κάτι νὰ ποῦμε γιὰ τὴν ἀντρευσὺν καὶ τὴν ἀνωτερότητα τῆς ψυχῆς τοῦ Ἕλληνα δασκάλου.

Πᾶνε τέσσαρα χρόνια τώρα, σ' ἓνα χωριὸ τῶν μακεδονικῶν θουνῶν. Δειλινό. Ἐπαιρνε νὰ πέφτῃ ὁ ἥλιος περιλαμπρος καὶ δοξασμένος, στεφανωμένος μὲ φῶς ἀπὸ ρόδα καὶ θιολέττες κι ἔδινε τὸ στερνὸ τοῦ ἀντίο πίσω ἀπ' τὶς μακρυνὲς κορυφὲς στὰ μάτια τοῦ ξένου διαβάτη, πού ἔφτανε γιὰ πρώτη φορὰ στὸ χωριό.

Ἦρθε ὁ καινούργιος δάσκαλος! εἶπαν τὰ παιδιὰ τῆς γειτονιάς καὶ θύθισαν περίεργα τὰ μεγάλα τους ξευπνα ματάκια, πάνω του.

κλωστήν προσποιούμενος ὅτι τὶς πέρασε! ἢ ἐρωτώμενος εὕρισκε χονδροειδεῖς δικαιολογίας, ὅτι π.χ. ἡ κλωστή εἶναι κόκκινη καὶ δὲν περνοῦν οἱ χάνδρες ἢ τὸ ἀγνοεῖ ὑποτιμῶν τὴν ἀξίαν τοῦ ἢ τέλος ζητεῖ τὴν βοήθειαν τῶν μεγαλύτερων—τὸ καὶ φυσιολογικώτερον—περὶ τοῦ τί θὰ κάμῃ πῶς, ὅτε ἀναγνωρίζει τὰς ἐλλείψεις τοῦ ἀλλὰ θεωρεῖ χρέος τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος.

Τὰ νήπια ἔχουν ἔμφυτον τὴν ἀνάγκην λύσεως προβλημάτων· ἔχουν ἀνάγκην εὐκαιριῶν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δυναμικότητων των.

Οἱ γονεῖς καὶ αἱ νηπιαγωγοὶ δύνανται νὰ βοηθήσουν, ἀφίνοντες τὰ νήπια νὰ ἀνταλαμβάνουν ὅσῃν δύνανται πρωτοβουλίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν καὶ μὴ ὑποβάλλοντες αὐτὰ εἰς τὴν λύσιν προβλημάτων ἀνωτέρων τῶν δυνάμεων των, πού φέρουν ἀπαγοήτευσιν καὶ ἀποτυχίαν. Ἄλλος τρόπος βοηθείας εἶναι ἡ ὑποβολὴ ἐρωτήσεων, διὰ νὰ διευκολυνθῇ ἡ εὐρεσίς τῆς λύσεως ὑπὸ τῶν νηπίων, διὰ τῆς κατανοήσεως τῆς σχέσεως αἰτίου καὶ ἀποτελέσματος, ἀποφευγομένων οὕτω ἀσκόπων δοκιμῶν καὶ σφαλμάτων. Παιδιὰ πού ἐκρήγνυνται εἰς κραυγὰς καὶ κλάμματα, ἐκ

τῆς ἀποτυχίας λύσεως τοῦ προβλήματος, βοηθοῦμεν διὰ τῆς ψυχραΐμου καθησυχάσεως καὶ διὰ τῆς ἐνθαρρύνσεως. Ὅμοιως διὰ τῆς διευκρινίσεως ὅτι ἡ δυσκολία δὲν εἶναι ἀνυπέρβλητος καὶ ὅτι οὗτος ἔχει τὴν δύναμιν νὰ τὴν παρακάμψῃ ἢ νὰ τὴν ὑπερβῇ. Μετὰ τὴν κατηρέμησιν, χρησιμοποιεῖ περισσότερον πραγματοποιησίμους μεθόδους. Ἀπαραίτητος τυγχάνει ἡ ἐκφρασίς τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς νηπιαγωγοῦ πρὸς τὰς δυνάμεις τοῦ νηπίου, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς αὐτοπεποιθήσεως αὐτοῦ, ἥτις ἀποτελεῖ ὄρον ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἀνεῖ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν ζωὴν.

Γεγονὸς παραμένει ὅτι τὰ νήπια ἔχουν πολλὰ νὰ μᾶς διδάξουν, ἐφ' ὅσον ἐκδηλοῦμεν ἐνεργὸν ἐνδιαφέρον εἰς τὰ τῆς γοητευτικῆς ταύτης περιόδου τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς ἐξευρέσεως τρόπων λύσεως τῶν προβλημάτων των, ἀρκεῖ νὰ δίδονται αἱ πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖαι εὐκαιρίαι καὶ νὰ μὴ φράσσονται αἱ ἐσωτερικαὶ δυνάμεις τῶν νηπίων, αἵτινες ζητοῦν διέξοδον καὶ ἀσκήσιν, δι' ἀψυχολογῆτων καὶ ἀντιψυχολογικῶν, ἀκαίρων καὶ αὐθαιρέτων ἐν πολλοῖς παρεμβάσεων τῶν ἐνηλίκων.

Χεινόπωρο ἦταν καὶ μιὰ σιγὴ μελαγχολικὴ, πολὺ μελαγχολικὴ σκορπιώταν στὴ πλάση γύρω. Αὐτὴ ἡ σιωπὴ, αὐτὴ ἡ γαλήνη, αὐτὸ τὸ νεκρικὸ σῶμα, ποὺ ἀπλωνόταν παντοῦ, δυνάμωνε τὴν μελαγχολία· καὶ δάκρυ στάλαζε μέσα σου πικρὸ καὶ θολωμένο.

Μέσα σ' αὐτὴ τὴ σιωπὴ ἀκούστηκε ἡ καμπάνα τοῦ ἐσπερινοῦ κι ὁ Παπᾶς μέ τὴν ἀσπρὴ γεννιάδα σιγοψέλλοντας τὰ θυζαντινὰ τραγούδια· μέ βλέμμα πρᾶο κοίταζε τὸ νεαρὸ παιδί στὴν ἄκρη στοῦ ψαλτῆρι καὶ τὸ χαιρέταγε μέ καλωσύνη κι ἀγιότητα πρωτοφανέρωτη.... Ὑστερα ἦρθε ἡ νύχτα καὶ ὁ δάσκαλος ὀνειρεύεται τὴν πατρίδα του καὶ δὲν μπορεῖ νὰ σβύσῃ ἀπὸ μέσα του τὴν ἐρημιὰ του, τὴν ἐρημιὰ ποὺ τὸν περιζώνει. Τὸ σχολεῖο περνοῦσε ἀπὸ τὰ μάτια του σιωπηλὸ καὶ καλοδεχούμενο. Εἶναι οἱ πρῶτες στιγμὲς τῆς ἀγωνίας, τῆς ἐσωτερικῆς ἀγωνίας τῆς ψυχῆς του. Εἶναι, ἂν θέλετε, τὸ πρῶτο ἀσταμάτητο καρδιοχτύπι καὶ πιὸ πολὺ τὸ θυθισμένο στὰ θάθη του αἶσθημα τῆς ἀγάπης γιὰ τὸ παιδί, γιὰ τὸν καινούργιο Ἕλληνα πολίτη. Τὸ αἶσθημα τῆς ἀγάπης, ποὺ σὲ λίγο θὰ φτερῶσῃ ὁλόθερμο καὶ πολυκύμαντο, γιὰ ν' ἀγκαλιάσῃ ὅλα τὰ παιδάκια τοῦ χωριοῦ· κι ὕστερα τοὺς χωριανούς, τὰ καλόκαρδα γεροντάκια καὶ τοὺς καλοπροαίρετους ἄνδρες τῆς μακεδονικῆς γῆς. Ὅλους αὐτοὺς ποὺ στὰ μάτια αὐτοῦ τοῦ δασκάλου, δὲν βλέπαν, παρὰ μονάχα ὁλόκληρη τὴν Ἑλλάδα. Στὴν προσπάθεια τοῦ δημιουργικοῦ τοῦ ἔργου γιὰ τὴν καλυτέρευση τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς των καὶ γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξή των, ἀντικρύζουν, θαρρεῖς, ὁλόκληρο τὸ ἔθνος νὰ ἀγωνιᾷ, νὰ ὁδοιπορῇ στεφανωμένο μέ τὴ δάφνη τῆς τιμῆς τοῦ μόχθου καὶ τῶν εἰρηνικῶν ἔργων προόδου καὶ εὐημερίας.

Ἐξω στὴν αὐλὴ τοῦ Σχολείου ἡ ἀνθρωποθάλασσα τῶν πιτσιρίκων, περίμενε τὸν καινούργιο δάσκαλο, 150 παιδάκια. Στὰ ἔξυπνα μάτια τους γέλαγε ὁ ἥλιος τῆς Ἑλλάδας καὶ ἔξυπναγε ὁ φλογερὸς μακεδονομάχος γεμᾶτος πίστη στὴ λευτεριά καὶ στὴν Ἑλλάδα. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν στιγμὴ ἔλατε νὰ παρακολουθῶμε αὐτὸν τὸν μαχητὴ καὶ τὸν θεμελιωτὴ τοῦ νεολληνικοῦ μεγαλείου, σ' ὅλες τὶς ἐκφάνσεις καὶ σ' ὅλα τὰ κατακτητικὰ φτερουγίσματά του, μὰ καὶ στὶς ὥρες τῶν ἀπογνώσεων καὶ τῶν θλίψεων τοῦ ἐσωτερικοῦ δράματος τῆς ψυχῆς του.

Κάτι παρόμοιο, ὅλοι ζήσαμε καὶ ζοῦμε, ὅταν μοχθοῦμε πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν μικρῶν παιδιῶν καὶ γυρεύουμε κάτι καινούργιο, πρόσχαρο, πολιτισμένο, ὁμορφο καὶ θαυτάτα ἑλληνικὸ νὰ θλαστήσῃ μέσα στὶς ψυχές των τὶς καθάρειες καὶ γαλάζιες, ποὺ εἶναι σὰν τὸν γελούμενο οὐρανὸ μας.

Ἐπρεπε ὁ δάσκαλος ν' ἀρχίσῃ πρῶτα ἀπ' τὸ σχολεῖο του, νὰ εὐπρεπίσῃ ἐσωτερικά καὶ ἐξωτερικά τὸ διδασκῆριό. Νὰ πεῖσῃ τὸ κοινοτικὸ συμβούλιο, ὅτι ἔπρεπε νὰ τοῦ

χορηγήσῃ μιὰ μικρὴ χρηματικὴ ἐνίσχυση, γιὰ τὶς μεγάλες ἀνάγκες τοῦ σχολείου. Ἐπρεπε νὰ μιλήσῃ στοὺς γονεῖς γιὰ τὴν τακτικὴ φοίτηση τῶν μαθητῶν. Ἐπρεπε νὰ τὸ καταλάβουν βαθειὰ αὐτὸ οἱ γονεῖς. Ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπακούσουν εἰς τὸν νόμον τῆς πολιτείας. Ἐν ἀνάγκῃ θὰ ἐνεργοῦσε ἄλλοις ὁ δάσκαλος. Θὰ ἐφήρμοζε τὸν νόμο καταπολεμήσεως ἀναλφαβιτισμοῦ. Θὰ ἦταν ἀπαραίτητο νὰ ἐξοπλίσῃ τὸ σχολεῖο του μέ τὰ πιὸ ἀπαραίτητα ἐποπτικὰ μέσα, γιὰ νὰ χῇ ἀπόδοση ὅ,τι διδάσκει, νὰ μπορῇ τέλος πάντων νὰ ἐφαρμόζῃ γιὰ λίγο νεωτεριστικές ἀντιλήψεις τῆς συγχρόνου παιδαγωγικῆς. Νὰ μὴ τὸν λένε ἀγράμματο ῥτωχοδάσκαλο, κλεισμένο μέσα στοὺς τοίχους τοῦ σχολείου του, νὰ ἀρκῆται στὰ λίγα ποὺ μπορεῖ νὰ προσφέρῃ. Τὰ λίγα κολυβογράμματα, ἴσα γιὰ νὰ ξεγελάσῃ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τοὺς συνανθρώπους του. Ὑστερα ἔπρεπε νὰ ἐνδιαφερθῇ καὶ γιὰ πολλὰ ἄλλα. Προχθὲς εἶδε στὴν ἐκκλησίᾳ τρεῖς γριοῦλες μόνο καὶ τὸν παπᾶ. Πῆγε στοῦ ψαλτῆρι καὶ ἔψαλε. Αὐτὸ ἦταν ὅλο. Ποιὸς νὰ τὸν ἀκούσῃ. Ὅταν θυγῆκε στὸν νάρθηκα, εἶδε στοῦ μεσοχώρι ὅλους τοὺς χωριανούς νὰ κουβεντιάζουν φωναχτὰ κι οἱ πιὸ πολλοί, νὰ γκρινιάζουν, γιὰ τὴν κακομοιριά τους. Ἐπρεπε ἐκεῖ νὰ τοὺς μιλήσῃ γιὰ τὸν Θεὸ τῆς ἀγάπης καὶ γιὰ τὸ πόσο εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἐκκλησιάζονται. Νὰ φιλοτιμηθοῦν. Νὰ γεμίσῃ ἡ ἐκκλησίᾳ. Νᾶναι κλειστὸ τὸ καφενεῖο, πρωτοῦ λήξει ἡ θεία λειτουργία.

Καὶ πόσα ἄλλα.... Μὰ αὐτὰ ἦταν τὰ πιὸ βασικά τὰ πιὸ σπουδαῖα προβλήματα, ποὺ ἔπρεπε νὰ τὰ ἐπιλύσῃ ἀμέσως, κεραυνοβόλα κι ἀποφασιστικά. Δὲν σταμάτησε οὔτε στιγμὴ. Πάλεψε. Πάλεψε πολὺ. Καὶ νὰ ποὺ ἄλλαξε τὸ μακεδονικὸ χωριό. Πόσο ἀγάπησε τὸν εὐεργέτη του τὸν δάσκαλο τὸν ἀληθινό. Ἐκεῖνος ἔδινε ὅ,τι ὠραῖο εἶχε μέσα του καὶ ὁ μικρὸς κι ὁ μεγάλος τὸν ἐνοιῶθε νὰ εἰσέρχεται μέσα του καὶ νὰ τὸν ἀνασταίνῃ, νὰ τὸν κἀνῃ ἄλλον ἄνθρωπο.

Ἦρθε ἡ μέρα ν' ἀποχαιρετήσῃ τ' ἀγαπημένο χωριὸ κι ἑφτακόσιες ψυχές μέ τὰ μαντήλια στὰ μάτια τὸν ἀποχαιρέτησαν κλαίοντας ἀπὸ συγκίνηση κι εὐγνωμοσύνη.

Αὐτές τὶς στιγμὲς ὅλοι τὶς ἔχουμε αἰσθανθῇ, εἶναι ὁρόσημα στὴν ζωὴ μας. Καίνε σὰν πυρκαγιές στὸν βωμὸ τοῦ καθήκοντος. Πάνω ἱέρια θαμπωτικὴ ἡ ἀγωγή κρατεῖ σὰν ἐστιάδα ἄσβεστο τὸ ἱερὸ πῦρ, ποὺ ἡ ψυχὴ μας μεταλαμπαδεύει στὶς ἑλληνικὲς γενιές.

Σ' αὐτὴ τὴν ἱεροτελεστία δὲν λείπει τίποτ' ἄλλο, παρὰ μονάχα ἡ συμπαράσταση, ποὺ τὴν γυρεύουμε καὶ τὴν ἀποζητᾶμε. Θέλουμε κάποιος νὰ στέκῃ κοντά μας καὶ νὰ συμμερίζεται τὸν πόνο μας, τὴν πορεία τοῦ δράματος τοῦ ἐσωτερικοῦ ἑαυτοῦ μας. Ἡ ἀγωνία μας αὐτὴ θὰ ὑπάρχῃ γιὰ πάντα, γιατί πηγάζει ἀπ' τὴν ἀγάπῃ, ποὺ ἔχουμε γιὰ τὸ πνευματικὸ ἔργο μας, γιὰ τὸ ξαναγέννημα τοῦ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ ΛΟΝΔΙΝΟΥ ΣΤΑ ΟΛΥΜΠΙΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ

Όσοι ξένοι εκπαιδευτικοί βρεθήκαμε τὸν περασμένο Ἰούνιο στὸ Λονδίνο, εἶχαμε μιὰ εὐτυχὴ τύχη: Τὴν εὐκαιρία, δηλαδή, νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὴ μεγαλύτερη καὶ σημαντικώτερη εκπαιδευτικὴ ἐκθεσι, πού ἔγινε ποτὲ στὸν κόσμον. Ἡ ἐκθεσις ἔλαβε χώραν στὸ National Hall πού βρίσκεται στὴ συνοικία Ὀλύμπια τοῦ Λονδίνου καὶ διήρκεσε ἀπὸ 26 Μαΐου μέχρι 5 Ἰουνίου 1959. Τὸ μεγάλο αὐτὸ εκπαιδευτικὸ γεγονός ἄρχισε νὰ σχεδιάζεται πρὸ διετίας ἀπὸ τὴν Ἑθνικὴν Ὀμοσπονδίαν Διδασκάλων πού ἀριθμεῖ σήμερα 230.000 μέλη καὶ εἶχεν τὴν εὐγενὴ πρωτοβουλία νὰ διαθέσῃ 40.000 λίρες γιὰ τὴν ὁργάνωσιν τῆς ἐκθέσεως. Ἐκατοντάδες σχολείων, ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἀγγλίας καὶ Οὐαλλίας, ἀντιπροσωπεύθηκαν μὲ διάφορα ἔργα τους καὶ μὲ 4.000 μαθητὲς, πού ἐστάλησαν στὸ Λονδίνο καὶ ἔλαβαν μέρος ἐνεργῶς στὸ μουσικὸ ἢ θεατρικὸ πρόγραμμα ἢ ἄλλου εἶδους ἐκτελέσεις. Σκοπὸς τῆς ἐκθέσεως ἦταν κατὰ περισσότερον ἀπὸ μιὰ ἀπλὴ συνεργασία σχολείων καὶ οἰκογενείας, πού ἐπιδιώκεται συστηματικὰ τόσο ἀπὸ τὸ σχολεῖο, ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς συλλόγους γονέων καὶ διδασκάλων. Ἦταν νὰ δεῖξῃ ἐπὶ πλέον τὴν ἐργασίαν πού γίνεται στὰ Ἀγγλικά σχολεῖα, τὴν ὁργάνωσιν καὶ λειτουργίαν των καὶ νὰ εἰσαγάγῃ τὸ λαὸ στὴν κατανόησιν τοῦ σύγχρονου καὶ βαθύτερου νοήματος τῆς Παιδείας.

Ἡ Ἐκθεσις εἶχε διαρρυθμισθῇ κατὰ τέτοιον τρόπον ὥστε ὁ ἐπισκέπτηςμποροῦσε εὐκόλως νὰ διακρίνῃ δύο χωριστὰ τμήματα: Τὸ Ἐκπαιδευτικὸν τμήμα, πού καταλάμβανε τὸ ἰσόγειον μέρος τοῦ χώρου καὶ τὸ τμήμα ἐπαγγελμάτων Careers Section πού εὑρίσκετο πάνω στὴ γαλαρία. Τὴ θανάσιμα ἐργασία ἐπαρουσίασαν καὶ τὰ δύο τμήματα, νομίζω ὅτι δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ δεόντως μόνον ἀπὸ ὅσους ἐπεσκέφθηκαν τὴν ἐκθεσι.

Στὸ ἐκπαιδευτικὸν τμήμα.

Μπαίνοντας στὴν ἐκθεσι ἡ πρώτη ἐντύπωσις εἶναι θαυμασμός. Ἀναγκαστικὰ προχωροῦμε στὸ ἰσόγειον ὅπου βρίσκεται τὸ εκπαιδευτικὸν τμήμα μὲ πλούσια ποικιλία ἀπὸ ἐκθέματα. Στὸ διάδρομο—δηλαδή πρὶν μποῦμε καλὰ—καλὰ στὴν ἐκθεσι—βλέπομε τὴν ἐξέλιξιν τῶν μεθόδων διδασκαλίας, τῶν διδακτικῶν ὁργάνων καὶ τοῦ ὅλου εκπαιδευτικοῦ συστήματος ἀπὸ τὸν Μεσαίωνα μέχρι σήμερα. Συνάμα προδιαγράφεται ἐκεῖ ἡ συμβολὴ τῆς παιδείας στὴν πρόοδον τῶν ἐπιστημῶν. Τὰ ἐκθέματα αὐτά, παρουσιάζουν φυσικὰ μόνον τοὺς φωτεινότερους σταθμοὺς ἐξελίξεως καὶ ὄχι τὴν πλήρη συνέχεια.

Προχωρώντας βλέπει κανεὶς ἄλλα ἐκθέματα, πού δίνουν ἀνάγλυφον εἰκόνα τῆς Ἀγγλικῆς καὶ Οὐαλλικῆς Ἐκπαιδεύσεως ἀπὸ τὸ νηπιαγωγεῖο ὡς τὸ

νεοέλληνα, νὰ γίνῃ ἀντάξιον τῶν προγόνων του. Ὅμως θέλουμε τελειῶς νὰ ἀπαλλαγθοῦμε ἀπὸ τὴν ἀγωνία τῶν ὑλικῶν φροντίδων. Γιατὶ οἱ φροντίδες αὐτὲς μᾶς κόφτουν πολὺ τὰ φτερά τῆς δημιουργικῆς μας πνοῆς.

Πανεπιστήμιο. «Ὅτι βλέπετε, βεβαιώνουν οἱ ὁργανωτὲς τῆς ἐκθέσεως, δὲν εἶναι ἀπαραιτήτως τὸ ἄριστον ἀλλὰ τὸ συνηθισμένον πού εἶναι πιθανὸν νὰ συναντήσῃς σὲ ὁποιαδήποτε σχολεῖο ἢ κολλέγιο».

Τὸ τμήμα τοῦ νηπιαγωγείου εἶναι πολὺ ἐλκυστικόν. Τὰ πλεονεκτήματα τοῦ νηπιαγωγείου—κατὰ πόσον δηλαδή, τὰ πτωχὰ ἰδίως σπίντια ἄλλ' ἀκόμη καὶ τὰ μεσαῖα καὶ εὐπορα, εἶναι σὲ ἀδυναμία νὰ παράσχουν στὰ νήπια, διὰ ἀναγκαῖον παρέχεται στὸ νηπιαγωγεῖο—εἶναι ὁλοφάνερα ἀπὸ τὸ ἔργον τῆς νηπιαγωγού, τὰ διάφορα μέσα καὶ ὁργανά, μὲ τὰ ὁποῖα εἶναι ἐφωδιασμένα τὰ νηπιαγωγεῖα ὅλης τῆς χώρας, ἀπὸ εἰκόνες παρμένες ἀπὸ τὴν πραγματικὴ ζωὴ τοῦ νηπιαγωγείου καὶ φιλμ πού προβάλλονται στὴν τηλεόρασι. Ἡ συνδυασμένη αὐτὴ «προπαγάνδα» γιὰ τὰ πλεονεκτήματα τοῦ νηπιαγωγείου εἶναι ἡ ἐντονώτερη εἰσήγησις γιὰ τὴν ἀνάγκη ἰδρύσεως ἀκόμη περισσοτέρων παρομοίων ἰδρυμάτων.

Τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖο χωρίζεται σὲ δύο μέρη: Στὸ Infants' School πού περιλαμβάνει μικρὰ παιδιὰ ἡλικίας 5-7 ἐτῶν, καὶ στὸ Junior School πού περιλαμβάνει παιδιὰ ἡλικίας 7-11 ἐτῶν.

Ἡ ἐκθεσις στὸ Infants' School παρουσιάζει σύγχρονες μεθόδους διδασκαλίας τῶν «3 Rs», Reading, writing and arithmetic, (Ἀνάγνωσις, γραφὴ καὶ Ἀριθμητικὴ). Τὸ βιβλίον εἶναι ἀπαραίτητος σύντροφος στὸ Infants' School ἐκτίθενται ἀναγνωστικὰ παλιὰ καὶ νέα καὶ δύναται ὁ ἐπιθυμῶν νὰ κρατήσῃ σημείωσιν γιὰ τὰ καλύτερα πού κυκλοφοροῦν τώρα στὴ χώρα. Δὲ λείπουν ἀκόμη καὶ χειροτεχνήματα παιδιῶν τῆς ἡλικίας αὐτῆς.

Στὸ δεύτερον τμήμα τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, στὸ Junior School παρουσιάζονται νεώτερες μέθοδοι διδασκαλίας τῶν διαφόρων μαθημάτων. Ἐνα κινηματογραφικὸν φιλμ προβάλλεται συνεχῶς καὶ ἀντιπαράβλλει τὴ διδασκαλίαν τῆς γυμναστικῆς ὅπως ἐγένετο πρὶν λίγα χρόνια καὶ ὅπως γίνεται σήμερα. Στὸ παρελθόν ὑπῆρχε πειθαρχία προκαθορισμένων κινήσεων, σήμερα ὑπάρχει ἐλευθερία καὶ πρωτοβουλία στὴν ἐκτέλεσιν. Διάφοροι χάρτες, ἔθνικα κοστοῦμα καὶ ποικίλα ἄλλα ἐκθέματα, κατασκευασμένα ἀπὸ παιδιὰ, ἐκτίθενται ἐδῶ.

Μέση Ἐκπαίδευσις.

Πέντε μεγάλες αἰθουσες ἔχουν διατεθῇ γιὰ ἐκθέματα τῆς Μέσης Παιδείας. Πρῶτα εἰσέρχεται στὸ εἰσαγωγικὸν τμήμα τῆς Μέσης, πού ἀσχολεῖται μὲ τὸ μεγάλο ἐρωτηματικὸν τῆς Ἀγγλικῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ «11 plus» πού κρατᾷ σὲ ἀναστάτῳσι παιδαγωγούς καὶ ψυχολόγους. Τὸ πρόβλημα cleurn plus (+11) θέτει τὸ ἐρώτημα ἐὰν θὰ πρέπει ἡ μεταβατικὴ περίοδος ἀπὸ τὸ Δημοτικὸν στοὺς διαφόρους κλάδους τῆς Μέσης ἐκπαιδεύσεως νὰ γίνῃαι στὸ 11ον ἔτος, δηλαδή σὲ μιὰ τὸσον μικρὴ ἡλικία, ὅπως γίνεται σήμερα.

Προχωρώντας μπαίνομε στὸ Grammar School (Γραμματικὸν Σχολεῖον), μὲ τὰ «ἀκαδημαϊκὰ παν-

διά, πού ἀντιπροσωπεύουν τὸν 15% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἡλικίας των. Κύριος σκοπὸς τοῦ Grammar School εἶναι ἡ παροχὴ ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως καὶ ἡ τροφοδότησις τῶν Πανεπιστημίων, κολλεγίων, καὶ πολυτεχνείων. Ἀντιστοιχεῖ δηλαδὴ στὸ δικό μας κλασσικὸ γυμνάσιο.

Τὸ Modern School (Μοντέρνο Σχολεῖο), εὐρίσκεται στὴ συνεχόμενη αἴθουσα. Χαρακτηριστικὸ του εἶναι ἡ κοινωνικὴ καὶ πρακτικὴ ἐκπαίδευσις. Τὰ 65% τῶν μαθητῶν, πού ὑποτίθεται ὅτι ἔχουν πρακτικὰ ἐνδιαφέροντα, φοιτοῦν στὸ σχολεῖο αὐτό.

Ἡ συνέχεια τῆς πορείας ὁδηγεῖ στὸ Technical School (Τεχνικὸ Σχολεῖο), τοῦ ὁποῦ χαρακτηριστικὸ εἶναι ὁ δεσμὸς μετὰ τῆς βιομηχανίας καὶ τὰ ἐπαγγέλματα. Στὸ σχολεῖο αὐτὸ φοιτοῦν μαθητές, πού ὑποτίθεται ὅτι ἔχουν μηχανικὰ ἢ τεχνικὰ ἐνδιαφέροντα καὶ ἀντιπροσωπεύουν τὸ 20% τοῦ μαθητικοῦ πληθυσμοῦ.

Ἔτσι, μιὰ πλήρη εἰκόνα τριμεροῦς Μέσης Ἐκπαίδευσως, μετὰ τρία διαφορετικὰ εἶδη σχολείων, παρουσιάζεται ἔμπρὸς μας. Ἡ εἰκόνα ὅμως αὐτὴ παρουσιάζει σημαντικὴ διαφορὰ ἀπὸ ἐκείνην πού θὰ ἐπαρουσίαζε τὸ ἴδιο «τριμερὲς σύστημα» tripartite system πρὶν λίγα χρόνια. Ἡ πίστις ὅτι τάχα ὑπάρχουν στὴν πραγματικότητα τρεῖς διαφορετικοὶ τύποι παιδιῶν, τὰ ἀκαδημαϊκὰ, τὰ πρακτικὰ, καὶ τὰ μηχανικῆς κλίσεως παιδιά, ἔχει σοβαρὰ κλονισθῇ σήμερα. Ἡ ἔρευνα ἀπέδειξε τὴν ἀπειραριθμία τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν καὶ τὴν ὑπαρξὶ ὅχι τριῶν ἀλλὰ ἀμέτρητων ἀνθρώπινων τύπων, πού καταντᾷ ν' ἀντιστοιχῇ κάθε τύπος καὶ σ' ἓνα ἄτομο. Ἡ δυσπιστία αὐτὴ στὴν ὑπαρξὶ τριῶν ἀνθρωπίνων τύπων, συνδυασμένων μετὰ τὴν πίστιν ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχῃ κάποιο κοινὸ βάθος τῆς ἀγωγῆς καὶ ὅτι πρέπει νὰ εἶναι τοῦτο τὸ βάθος ἡ ἀνθρωπιστικὴ μόρφωσις, ἔχει μεταβάλλῃ τὸν χαρακτήρα τοῦ «τριμεροῦς σχολείου». Οἱ τοῖχοι τοῦ κάθετου διαχωρισμοῦ μεταξὺ τῶν τριῶν τύπων σχολείων τῆς Μέσης Παιδείας ἔχουν γκρεμισθῇ. Ἔτσι τὰ «ἀκαδημαϊκὰ» παιδιά στὸ Grammar School ἀσχολοῦνται σήμερα μετὰ ἀρκετὴ χειροτεχνικὴ καὶ παντὸς εἶδους πρακτικὴ ἐργασία. Παρομοίως τὰ «πρακτικὰ» παιδιά, πού φοιτοῦν στὸ Modern School ἐκτὸς ἀπὸ τὶς χειροτεχνικὰς ἐργασίας, ἔχουν δῖψα γιὰ πνευματικὴ μόρφωσι. Λαμβάνεται ἐπίσης πρόνοια ὅπως, τὸ πρόγραμμα τῶν Technical School ἀποφεύγει νὰ παραγεμίζεται μετὰ ὅλην ὀφελιμιστικὴν καὶ δίνει βαρύτητα ἐπίσης καὶ στὴν ἀνθρωπιστικὴν μόρφωσι.

Μετὰ ἄλλα λόγια τὸ περίφημο «τριμερὲς σύστημα» φαίνεται νὰ καταρρέῃ, ἐνῶ, τὴν ἴδια ἀκριβῶς στιγμὴ, παρουσιάζονται δυστυχῶς στὴ χώρα μας συνήγοροι εἰσαγωγῆς τοῦ συστήματος αὐτοῦ στὴν ἑλληνικὴ ἐκπαίδευσιν.

Στὴ θέσι τοῦ καταρρέοντος τριμεροῦς συστήματος ἀναπτύσσεται κάποια καινούργια μορφή ὁργανώσεως: Τὸ Comprehensive School (Περιεκτικὸ Σχολεῖο) εἶναι ἡ νέα τάσις ὁργανώσεως, πού τὰ ἐπισκεπτόμεθα στὴν ἀμέσως ἐπομένη αἴθουσα μετὰ τὸν χτυπητὸ τίτλο «New developments in secondary education» (Νέες ἐξελίξεις στὴ Μέση Ἐκπαίδευσιν). Τὸ σχολεῖο αὐτὸ δέχεται ὅλα τὰ παιδιά πάσης κοινωνικῆς τάξεως, διαφέροντος καὶ ἰκα-

νότητος καὶ παρέχει ἀκαδημαϊκὴν, πρακτικὴν καὶ τεχνικὴν μόρφωσιν, χωρὶς ὅμως νὰ χωρίζεται σὲ τρία σχολεῖα. Τὸ Comprehensive School ἐνῶ παρέχει μεγάλη ποικιλίαν μαθημάτων ἀπὸ τὰ ὁποῖα μπορεῖ νὰ διαλέξουν τὰ παιδιά κατὰ τὴν ἀρεσκείαν των, λειτουργεῖ ἐν τούτοις ὡς ἓνα ἐνιαῖο σύνολο.

Στὴν ἴδια αἴθουσα τῆς ἐκθέσεως παρουσιάζεται ἐργασία καὶ ἀπὸ τὸ πείραμα τοῦ σχολείου Laicetehire πού ὡς τὸ 14 ἔτος δίνει γενικὴ μόρφωσιν καὶ μόνον μετὰ ταῦτα χωρίζει τὰ παιδιά στὰ διάφορα σχολεῖα, γραμματικά, τεχνικά κλπ.

Ἡ ἐπομένη αἴθουσα παρουσιάζει κάτι πού εἶναι μιὰ ἀποκάλυψις στοὺς περισσότερους ἐπισκέπτες. Εἶναι τὰ «εἰδικὰ σχολεῖα», τῶν ὁποίων τὴν ὑπαρξὶ δὲ γνωρίζει ὁ πολὺς κόσμος, ἐκτὸς ἐκείνων πού ἔχουν ἐλαττωματικὰ παιδιά καὶ στέλνουν σ' αὐτά. Ἡ ποικιλία τῶν σχολείων αὐτῶν δὲν εἶναι μικρὴ: Εἰδικὰ σχολεῖα γιὰ παιδιά τυφλὰ ἢ ἐλαττωματικὰ στὴν ὄρασι, γιὰ κωφοὶ ἢ ἐλαττωματικὰ στὴν ἀκοή, γιὰ ἀνώμαλα, γιὰ ἐπιληπτικά, γιὰ νευρικά, γιὰ ὁργανικῶς μειονεκτικά, γιὰ ἐλαττωματικὰ στὴν ὁμιλίαν καὶ γιὰ παιδιά σωματικῶς ἀδύνατα. Τέτοια εἰδικὰ σχολεῖα ἐπεσκέφθημεν στὸ Λονδίνον τὸ περασμένο ἔτος. Ἡ ἐργασία πού γίνεται ἐκεῖ εἶναι ἀξιοθαύμαστη, οἱ δὲ διδάσκαλοι φαίνονται προικισμένοι μετὰ ἀσυνήθην ὑπομονήν, ἐπιτηδεύματα καὶ θάρρος.

Τὸ φιλμ, πού προβάλλεται στὴν ἐπομένη αἴθουσα εἶναι νὰ δείξῃ τὴ μεγάλη ἄλλειψιν διδασκάλων, πού ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἔχει καταστῇ μόνιμο νόσημα. Παρουσιάζει τὶς προσωπικὰς ἱκανότητες, πού πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ καλὸς διδάσκαλος, καθὼς καὶ τὰ μαθήματα πού διδάσκονται στὰ διδασκαλεῖα καὶ ὑπενθυμίζει ὅτι, ἀπὸ τὸ 1960, ὅλα τὰ διδασκαλεῖα γίνονται διὰ νόμου τριετοῦς φοιτήσεως.

Οἱ ἐξωπρογραμματικὲς καὶ ἐξωσχολικὲς ἀπασχολήσεις τῶν μαθητῶν εἰκονίζονται στὴν ἐπομένη αἴθουσα καὶ ἀποτελοῦνται κυρίως ἀπὸ παντὸς εἶδους δραστηριότητες τῶν μαθητῶν: Ἐκδοσί σχολικῶν περιοδικῶν, ἀθλητικὲς ἐπιδόσεις, ὁμαδικὰ παιχνίδια, θεατρικὲς παραστάσεις καὶ σχολικὲς ἐορτές, διαφορῶν μαθητικῶν συλλόγων, ἐπισκέψεις, κατασκευαστικὰ σχολεῖα, τηλεόρασις, κινηματογράφος καὶ ραδιόφωνο.

Προχωρώντας βγαίνομε σὲ ἓνα εὐρύχωρο διάδρομον, πού ὁρίζονται ἐκθέματα τῆς Ἀνωτάτης Ἐκπαίδευσως. Ἐκεῖ παρουσιάζονται λίγα ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἐργασίαν τῶν κολλεγίων, πανεπιστημίων καὶ πολυτεχνείων. Ἐνας φοιτητής, ἐπὶ παραδείγματι, ἐργάζεται ἔμπρὸς σὲ εἰδικὸν μὴχάνημα πλάθοντας μακροὺς γυάλινους σωλήνες, στοὺς ὁποίους δίνει διάφορα σχήματα καὶ μεγέθη. Ἐδῶ ὑπενθυμίζεται ὅτι τὸ κράτος δίνει ὑποτροφίας στοὺς ἱκανώτερους καὶ βοηθήματα σὲ πολλοὺς ἀπόρους σπουδαστές.

Ἰδιαιτέρη αἴθουσα παρουσιάζει ἐκθέματα πού δείχνουν τὴ μεγάλη προσπάθειαν πού γίνεται γιὰ τὴν ἐπιμόρφωσιν τῶν ἐνηλίκων. Ἐν πρώτοις γιὰ τὴν ἐπιμόρφωσιν τῶν ἐργαζομένων νέων, πού ἔχουν τελεώσει τὴν φοιτήσιν των στὰ σχολεῖα τῆς Μέσης πού εἶναι ὑποχρεωτικὴ ὡς τὸ 15ον ἔτος τῆς ἡλικίας των, ὑπάρχουν παντοῦ κολλέγια τὰ ὁποῖα παρέχουν ἐπαγγελματικὴν καὶ γενικὴν μόρφωσιν.

Ἡ Ἐκπαιδευτικὴ Πράξις 1944 προβλέπει τὴν ἐφαρμογὴν εἰδικῆς διατάξεως, ἡ ὁποία θὰ καταστή-

ση υποχρεωτική ως το 18ον έτος, τη φοίτησι όλων των νέων, που άπαικτούν ένωρίτερα από τα διάφορα σχολεία της Μέσης. Προς το παρόν, αν και δέν υπάρχει έν λογί ή σχετική αυτή διάταξις, ή φοίτησις των εργαζομένων νέων είναι σχεδόν καθολική, χάρις στην υποχρέωσι, που έθελοντικώς έχουν αναλάβει οι περισσότερες βιομηχανίες και επιχειρήσεις, να πληρώνουν δλόκληρο ήμερομίσθιο μιá ήμέρα την έβδομιάδα για τους νέους και νέες που φοιτούν την ήμέρα αυτή στο κολλέγιο αντί να εργάζωνται για λογαριασμό της επιχείρησεως. Φυσικά οι επιχειρήσεις γνωρίζουν ότι, περισσότερη επιμόρφωσις των νέων, οά έχη αντίκτυπο και στην ποιότητα της εργασίας στη βιομηχανία. Κάτι δηλαδή που δυστυχώς δέν έχει γίνει αντίληπτο στην Ελλάδα, ούτε από τις επιχειρήσεις, μά ούτε και από την πολιτεία.

Άλλα κολλέγια για ενήλικες, που λειτουργούν με κρατική ή ιδιωτική πρωτοβουλία, παρέχουν μόρφωσι και δραστηριότητες παντός είδους. Είναι άλλο πράγμα, έν τούτοις, να λάβη κανείς πληροφορίες για τα κολλέγια αυτά από μιá εκθεσι όσο τέλεια και αν είναι, και άλλο πράγμα να έπισκεφθώ τα ίδια τα κολλέγια. Κατά την έπίσκεψί μου σ' αυτά είδα γέροντες άσπρονιάλληδες να παρακολουθούν τακτικά μαθήματα φιλοσοφίας, ή άστρονομίας και γεροντίσσοι να εργάζωνται σοβαρά με τηλεοπτική σέ τόνους ή να φτιάχνουν διάφορες άλλες χειροτεχνίες, ή να μαθαίνουν οίκοκυριακή. Έτσι, αντί να σκοτιόνουν τον έλεύθερο χρόνο τους, τόν αξιοποιούν με δημιουργική δράσι και χαρά.

Τι εκθεσις δέν παραλείπει να έπιστημάνη και την άσχημη πλευρά της Άγγλικής Έκπαιδεύσεως. Ττενθυμίζει τα αλτα ζωτικά προβλήματα και την ανάγκη Θεραπείας. Η έλλειψις διδακτικού προσωπικού, μερικά πληθωρικά σχολεία με 45 ή 50 μαθητές κατά τάξιν, ή έλλειψις σέ μερικά σχολεία έπαρκών έποπτικών μέσων ή γυμναστικών οργάνων και τα παρόμοια, γίνονται πολλές φορές αίτιες ανεπαρκείας της εκπαιδεύσεως στην έπιτυχία του σκοπού της.

Χρειάσθηκε μιá δλόκληρη ήμέρα για να κάμωμε τό γύρο αυτό στο Ισόγειο του National Hall κι' έν τούτοις δέν τελώσαμε. Μένει να έπισκεφθώμε τό θέατρο, την ορχήστρα και τόν κινηματογράφο. Είναι άλλως τε καιρός μετά από την πολύωρη περιεργασία.

Τό θέατρο έχει έπτά διάφορες παραστάσεις καθημερινώς. Η είσοδος είναι έλεύθερη, έφ' όσον, έννοείται, έχει πληρωθώ είσιτήριο είσόδου για την εκθεσι. Στο πρόγραμμα περιλαμβάνονται θεατρικά έργα, χοροί διάφοροι και μουσική. Έκτελεστές είναι μαθητές από διάφορα σχολεία της Άγγλιας και Ουαλλίας. Περιλαμβάνονται επίσης έπιδείξεις διδασκαλίας διαφόρων μαθημάτων. Η διδασκαλία γίνεται με τις τελευταίες μεθόδους, ή δέ τηλεόρασις παίζει σημαντικά βοηθητικό ρόλο.

Παρακολουθώντας μιá διδασκαλία σχολικού μαθήματος στα Όλύμπια, διερωτώμουν πόσο άραγε διδάσκαλοι θά έπροτίμωv να εργάζωνται κάτω από τη δημόσια παρακολούθησι, πόσοι γονείς θά έπιθύμουν να παρακολουθούν και ποία να ήτο ή έπίδρασις στα παιδιά. Άραγε θά εύχαριστούντο να είναι τό

κέντρο ένδιαφέροντος;» γράφει τό περιοδικό Scholmaster της 19-6-59.

Οι θεατές έχουν επίσης την εύκαιρία να παρακολουθούν πανεπιστημιακές διαλέξεις ή συζητήσεις σπουδιστών επί ώρισμένων θεμάτων. Στο ίδιο πρόγραμμα περιλαμβάνονται τηλεόρασις και ραδιόφωνο για σχολεία. Τα θεατρικά έργα που παίζονται έχουν σκοπό να δείξουν στο κοινό τό εύρύτατο πεδίο της καλλιτεχνικής και μορφωτικής δραστηριότητας των σχολείων και κολλεγίων.

Ο κινηματογράφος παίζει σπουδαίο ρόλο στην εκθεσι. Η προβολή ταινιών καλύπτει όλους τους τομείς της εκπαιδεύσεως και έπαγγελματικού προσανατολισμού. Μερικές ταινίες είναι έργα των σχολείων, άλλες αναφέρονται για τα σχολεία ή είναι σχετικές μ' αυτά.

Η Σχολική ορχήστρα της εκθέσεως, άποτελούνμένη από 114 μαθητές μαζί με 1.000 μέλη του Συλλόγου Σχολικής Μουσικής, έδωσαν μουσικό κονσέρτο στο Royal Alber Hall.

Στό τμήμα Έπαγγελματικό υ προσανατολισμού.

Την έπομένη άνεβήκαμε στη γαλαρία της εκθέσεως που παρουσιάζει με τη σειρά όλα τα έπαγγέλματα. Φυσικά τα κέντρα έπαγγελματικού προσανατολισμού (Youth employment officers, συνεργαζόμενα στενά με τα σχολεία, δίνουν τις άπαιρήτες πληροφορίες στους νέους σχετικά με τό κάθε έπάγγελμα. Άλλά στη γαλαρία αυτή έδώ, έχεις την εύκαιρία να έπισκεφθής τόν ίδιο τόν έπαγγελματία στο έργαστήρι του. Η Διδασκαλική Όμοσπονδία έκανε, στην προκειμένη περίπτωση, κάτι πολύ έξυπνο, που ίσως τότο συνέβαλε να μην υποβληθώ στο έλάχιστο έξοδο για τό τμήμα τότο. Κάλεσε δηλαδή τις διάφορες επιχειρήσεις, που για λόγους μάλλον διαφημιστικούς κουβάλησαν εκεί όλα τα άπαιρήτητα για τό είδικό έπάγγελμα, ακόμη και βαρειά μηχανήματα με είδικούς, που έδιναν πληροφορίες και έδίδασκαν στους νέους την φύσι του κάθε έπαγγέλματος, τη μισθολογία και την εξέλιξι του υπαλλήλου. Σχετικά φυλλάδια έδιναν συμπληρωματικές πληροφορίες καθώς και τις διευθύνσεις των επιχειρήσεων, που υπήρχαν στην Άγγλια και Ουαλλία. Έχεις λοιπόν έδώ μιá λαμπρά εύκαιρία να έπισκεφθής παντός είδους έπαγγελματίες: μηχανικούς, μαγείρους, προμηθευτές τροφών, υπαλλήλους τραπεζής, χημικούς, ήλεκτρολόγους, υπαλλήλους γραφεία πληροφοριών, τυπογράφους, δημοσιογράφους, διαφημιστές, κλπ.

Μπορείς ακόμη να εκτιμήσης τό είδος της εργασίας στη Βρετανική Έταιρεία Πετρελαίων, στα νοσοκομεία και ιατρεία, στα διάφορα δημόσια γραφεία, στο έμπορικό ή Βασιλικό ναυτικό, στα βιβλιοπωλεία, στην άεροπορία, στο ταχυδρομείο, στη γεωπονική, στην κατασκευή μεταλλικών δοχείων, σόν κινηματογράφο, στα άνθρακωρυχεία, στο ραδιόφωνο, στην τηλεόρασι, στα εργοστάσια βαμβακερών, στη διδασκαλία ξένων γλωσσών, στο στρατό και τα παρόμοια.

Άπορεί κανείς με τα παιδιά που κυττάζουν τό κάθε τι σοβαρά και έρευνητικά. Προβάλλουν έξυπνες έρωτήσεις, παραβάλλουν τα έπαγγέλματα, κρί-

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑΙ ΔΙΑΜΑΧΑΙ

Τοῦ κ. ΔΗΜ. ΜΑΡΚΟΠΟΥΔΟΥ, μετακ. διδ/λου

Εἶχομεν πιστέψει, ὅτι ἡ ἀπὸ ἀνέκαθεν διαμάχη μεταξὺ Φυσιολογικῆς καὶ Νοολογικῆς Ψυχολογίας, εἶχεν εὗρει ἐπὶ τῆς ἐποχῆς μας ἕνα αἰσιον τέλος μὲ καταφανὴ ὑπεροχὴν τῆς δευτέρας.

Αἱ ὑπέροχοι διδασκαλῖαι τῶν λαμπρῶν ψυχολόγων Dilthey, Spranger, Kohler, Litt, Adler καὶ ἄλλων εἶχον καταδείξει, ὅτι τὰ ψυχικὰ συμβεβηκότα δὲν δύνανται νὰ ἐρμηνευθοῦν ὡς ἀπλᾶ ἐκφάνσεις τῆς ὕλης τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῶν διεργασιῶν αὐτῆς, ἀλλὰ ὡς κάτι τι ἐντελῶς διάφορον τῆς ὕλης, πνευματικὴν ὑπόστασιν ἔχοντα, ἐκδηλούμενα ἐν χρόνῳ καὶ μὴ καταλαμβάνοντα χωρὸν. Ὅτι ὁ ψυχικὸς κόσμος δὲν εἶναι ἄθροισμα στοιχείων ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν φυσικὸν τοιοῦτον, ἀλλὰ ἀποτελεῖ συγκεκριμένην ὁλότητα, μίαν ἐνιαύως διηρθρωμένην πραγματικότητα.

Εἰς τοιοῦτον πνευματικὸν περιεχόμενον τῶν γεγονότων τῆς ψυχῆς στηριζομένη ἡ Νοολογικὴ Ψυχολογία, ἀνεκάλυπεν νέας ψυχολογικὰς κατευθύνσεις καὶ ἀνεῦρεν ὁρθότερας μεθόδους μελέτης καὶ ἐρμηνείας τῶν μυστηρίων τῆς ψυχῆς. Ἡ ψυχολογία αὕτη υἱοθετηθεῖσα ὑπὸ τῶν πλείστων διατρεπῶν φιλοσόφων καὶ ψυχολόγων τοῦ ἀμέσου παρελθόντος καὶ τοῦ

παρόντος, κατίσχυσεν τοσοῦτον ἐπὶ τῆς Φυσιολογικῆς ἀντιπάλου κατευθύνσεως, ὥστε οὔτε κἂν λόγος νὰ γίνεταί περὶ αὐτῆς.

Διὰ τῆς τελευταίας ὁμως ἐκδόσεως τῆς διτόμου ψυχολογίας παρὰ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Ε.Σ.Σ.Α. ἡ διαμάχη μεταξὺ Φυσιολογικῆς καὶ Νοολογικῆς ψυχολογίας ἐπανῆλθεν καὶ πάλιν εἰς τὸ προσκήνιον, καθ' ὅσον ἡ ἐν λόγω ψυχολογία ἐπανέρχεται εἰς τὰς φυσιοκρατικὰς ἀρχὰς καὶ διακηρύσσει, ὅτι τὸ ψυχικὸν εἶναι ἀποτελεῖ μίαν ἰδιότητα τῆς ὕλης, ὑπὸ τινι μορφῇ ἰδιαιτερότητος.

Ἐνεκα τούτων κρίνομεν σκόπιμον νὰ ἐπανέλθωμεν διὰ μίαν εἰσέτι φοράν εἰς τὸ φλέγον τοῦτο θέμα τῆς ψυχολογίας, ἀναφερόμενοι εἰς τὰς ἀποψεις παλαιότερων καὶ εἰς τὰ συμπεράσματα συγχρόνων φιλοσόφων καὶ ψυχολόγων καταδεικνύοντες κατὰ πόσον εἶναι δυνατόν νὰ εὐσταθοῦν οἱ ἰσχυρισμοὶ τῶν Ρώσων ψυχολόγων ἢ τὰ συμπεράσματα πάσης ἄλλης φυσιολογικῆς ψυχολογίας.

Βασικὸν δόγμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται ἡ ψυχολογία τῶν Ρώσων Ἐπιστημῶν εἶναι τὸ ἑξῆς: «Τὸ πρωταρχικὸν εἶναι ἡ ὕλη. Ἡ ψυχὴ, ἡ συνείδησις εἶναι τὸ δευτερεύον, εἶναι ἡ ἀπεικόνισις διὰ τοῦ

νοῦ καὶ συγκρίνουν. Ταυτόχρονα ἀποφασίζεται ἀσυνειδήτως ὁ δρόμος τοῦ μέλλοντος.

Εἶναι ἡ πρώτη προσπάθεια στὸν κόσμον νὰ παρουσιάσῃ ὑπὸ τύπον ἐκθέσεως στὰ παιδιὰ καὶ τοὺς γονεῖς, μὲ τόση τελειότητα καὶ τόσες λεπτομέρειες τόσον πλῆθος δυνατῶν ἐπαγγελμάτων.

Ἡ ἐκθεσις τῆς Ἀγγλικῆς Διδασκαλικῆς Ὁμοσπονδίας στὰ Ὀλύμπια, ὅχι μόνον ἐδίδασκε τὸν ἐπισκέπτη, ἀλλὰ καὶ ἔδινε κεντρίσματα στὴ φαντασίαν καὶ στὶς ἰδέας. Ἦταν μιὰ ἐκφρασις ἐνὸς νέου, φρέσκου καὶ ζωντανοῦ, ποὺ ἔδειχνε ὅτι τὸ σχολεῖο δὲν εἶναι ἀπλῶς μιὰ μαθητικὴ ζωὴ, ἀλλὰ κάτι περισσότερο, μιὰ προπαρασκευὴ γιὰ τὴ ζωὴ.

«Οἱ πουργιανοὶ, γράφουν οἱ Sunay Times (Κυριακάτικοι Καιροί), μπορεῖ νὰ ἀντιτίθενται γιὰ τὴν ἐκπαίδευσιν συνδέεται μὲ τὰ ἐπαγγέλματα. Λένε, καὶ πολὺ σωστά, ὅτι τὸ σχολεῖο δὲν εἶναι πεδὶον ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀλλὰ μέρος ὅπου δλες οἱ ἱκανότητες μποροῦν νὰ ἐξελιχθοῦν γιὰ νὰ διαμορφώσουν τὸ ὁργανικὸν ὅλον τοῦ ἐνιαίου ἀνθρώπου. Ἀλλὰ τὸ ὅλον περικλείει τὸ μέρος καὶ ἡ ἐργασία γιὰ τὴ ζωὴ εἶναι τὸ μεγαλύτερον καὶ πλέον ἀποφασιστικὸ μέρος τοῦ 99% πληθυσμοῦ τῶν ἐνηλίκων».

Ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ συνεχάρη τὴν Διδασκαλικὴν Ὁμοσπονδίαν καὶ σὲ δηλώσεις του εἶπε ὅτι τὸ μέλλον τῆς χώρας στηρίζεται πρωτίστως, καὶ ὅσον οὐδέποτε ἄλλοτε στὴν ἱστορίαν, στὶς ἱκανότητες καὶ δεξιότητες τοῦ λαοῦ τῆς. Ἔργον τῆς ἐκπαιδεύσεως, εἶπεν, εἶναι ἡ ἐξελίξις στὸ ὑψιστὸ δυνατό σημεῖον τῶν ἱκανότητων ὅλων τῶν ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν. Ἡ ἐκπαίδευσιν,

κατέληξεν, εἶναι ἡ πρώτη γραμμὴ τῆς μάχης γιὰ τὴν ἐπιζῆσιν τοῦ ἔθνους.

Καὶ ὁ ὑπουργὸς τῆς ἐργασίας, ἐνήμερος τῆς ἀξίας τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἐδήλωσεν ὅτι ἐὰν τὸ ἔθνος δὲν εἶναι νὰ ὑστερήσῃ στὸν αἰῶνα αὐτὸν τῶν συνεχῶν μεταβολῶν καὶ ἀνακαλύψεων, χρειάζεται πλήρη καὶ διαρκὴ ἐκπαίδευσιν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς παραγωγῆς καὶ ἐργασίας».

Ἡ ἐκθεσις ἐτιμήθη μὲ τὴν ἐπίσκεψιν τῆς βασίλισσας Ἐλισάβετ, τοῦ πρίγκηπα Φιλίππου, τοῦ πρωθυπουργοῦ καὶ τοῦ ἡγέτου τῶν ἐργατικῶν, πολλῶν ἄλλων ἐπιστῆμων καὶ πλῆθους κόσμου. Ἐπίσης διδασκαλικὲς ὁμοσπονδίες 22 κρατῶν ἔστειλαν ἀντιπροσώπους νὰ παρακολουθήσουν τὴν ἐκθεσιν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν ἑικοσι Ἰαπωνέζοι διδάσκαλοι.

Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἡ ἐκθεσις στὰ Ὀλύμπια συνέβαλε νὰ στραφῇ ἡ προσοχὴ τῶν ἀρμοδίων περισσότερο πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ νὰ ἐκτιμηθῇ βαθύτερον παρὰ τοῦ λαοῦ τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου. Τὸ Daily Herald τῆς 26-5-58 ἔγραφε: «Ὁ κόσμος λέει: Οἱ διδάσκαλοι εἶναι μεμψήμοιροι. Ὅλοένα καὶ γυρεύουν περισσότερα χρήματα. Ὅμως ἡ μεγάλη ἐκθεσις στὰ Ὀλύμπια διαψεύδει αὐτὴν τὴν κριτικὴν. Ἀποδείχνει ὅτι οἱ διδάσκαλοι καὶ ἡ Ὁμοσπονδία τῶν ἐξοδεύουν τὰ χρήματά των καὶ τὸ χρέος των μὲ ἀπόλυτον ἀλτρουισμόν γιὰ νὰ ἐκπαιδεύσουν τοὺς γονεῖς καὶ τὸ λαὸ καὶ νὰ τὸν εἰσαγάγουν στὴ λειτουργίαν τοῦ σύγχρονου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος».

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΣ

έγκεφάλου τῆς ἀντικειμενικῆς πραγματικότητος. Οἱ ἀντιλήψεις, οἱ παραστάσεις, οἱ ἔννοιες, τὰ συναισθήματα, εἶναι λειτουργία τοῦ ἐγκεφάλου, εἶναι ἀποτέλεσμα μετατροπῆς τῆς ἐνεργείας τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐρεθισμοῦ σέ συνειδητὸ γεγονός. Ἡ ψυχὴ, ἡ συνείδησις εἶναι ἀχώριστες ἀπὸ τὴν λειτουργίαν τοῦ ἐγκεφάλου, δὲν μποροῦν νὰ ὑπάρχουν οὔτε μὲ τὴν μορφήν «ἀθλῶν» καὶ «ἀσώματων» ἰδεῶν, οὔτε σὰν κάτι ποὺ ἐγκρίνεται ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλον» (').

Τολμῶμεν νὰ ἀρνηθῶμεν τὴν βασικὴν ταύτην ἀρχὴν τῆς φυσιολογικῆς ψυχολογίας, διότι μᾶς εἶναι ἐντελῶς ἀκατανόητον νὰ ἀντιληφθῶμεν κατὰ ποῖον τρόπον εἶναι δυνατόν γνήσια πνευματικὰ γεγονότα, ὡς εἶναι τὰ γεγονότα τῆς ψυχῆς, νὰ ἐρμηνεύωνται ὡς ἀπόρροια τοῦ ἐγκεφάλου ἢ ὡς τὴν συγγνήν δι' αὐτοῦ ἀπεικόνισιν τῆς πραγματικότητος.

Ἴδου ἓν ἀπλοῦν παράδειγμα: Αὐτὴν τὴν στιγμήν παρακολουθῶ τὸν παίζοντα υἱόν μου καὶ ἡ ψυχὴ μου πλημμυρίζεται ὑπὸ τοῦ συναισθήματος τῆς ἀγάτης πρὸς αὐτόν. Ζῶ μίαν ἔντονον ψυχικὴν κατάστασιν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἐσωτερικόν μου εἶναι δο νεῖται ὑπὸ τοῦ παλμοῦ τοῦ πατρικοῦ τούτου συναισθήματος. Καὶ διερωτῶμαι: Εἰς ποῖαν ὕλικήν προέλευσιν ὀφείλεται τὸ ψυχικόν τούτο γεγονός; Μήπως εἰς τὴν ἀτλήν θέαν τοῦ υἱοῦ μου; Διότι συμβαίνει πολλάκις νὰ συναισθάνωμαι τὸν παλμόν αὐτόν τῆς ἀγάτης καὶ χωρὶς νὰ ἀντικρύζω τὸν υἱόν μου, καὶ πολλάκις χωρὶς καὶ νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὴν ζωὴν, μὲ τὴν σκέψιν ἀπλῶς τοῦ ἐρχομοῦ του! Ἀλλὰ καὶ ἐὰν περιορισθῶμεν εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν καὶ ἢν ἀντικρύζω τὸν υἱόν μου, ποῦ εἶναι ἐντελῶς ἀκατανόητον νὰ ἐξηγήσω κατὰ ποῖον τρόπον ἡ ἀτλή ὁπτική ἐντύπωσις δύναται νὰ ἐξελιχθῇ εἰς συναισθημα ἀγάτης. Ποῖα εἶναι ἡ διεργασία τοῦ ἐγκεφάλου εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν; Καὶ διατὶ δὲν αἰσθάνομαι πάντοτε τὴν αὐτὴν ἔντασιν ἀγάτης ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ αὐτοῦ υἱοῦ μου, ἀλλὰ συμβαίνει πολλάκις νὰ τὸν ἀντικρύζω ἐντελῶς ἀδιάφορος, ἂν ὅχι κατεχόμενος ὑπὸ ὁργῆς πρὸς αὐτόν.

Ἀλλὰ ἐὰν διὰ τὸ ἀπλούστατον τούτο συναισθημα τῆς ἀγάτης ἀδυνατῶμεν νὰ ἀνεύρωμεν τὴν ὕλικήν προέλευσιν κατὰ ποῖαν λογικὴν εἶναι δυνατόν νὰ προσδιορίσωμεν ὕλικῶς πλῆθος ἄλλων πολυπλόκων συναισθημάτων, τῆς πίστεως, τῆς θυσίας, τοῦ ἔρωτος τὰ ὁποῖα πλοῦτιζον τὸν συναισθηματικόν μας κόσμον, ἢ τὰς διαφόρους ἐννοίας, ἰδέας καὶ ἀξίας, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζουν τὸ πνευματικόν μας περιεχόμενον;

Τὸ ἀναμφισβήτητον γεγονός ὅτι μεταξὺ ψυχικῶν γεγονότων καὶ ἐγκεφάλου ὑπάρχει σχέσις στενὴ δὲν σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ μᾶς ὀδηγῇ εἰς τὸ ἐσφαλμένον συμπέρασμα ὅτι ἐγκέφαλος καὶ ψυχὴ εἶναι τὸ ἴδιο καὶ τὸ αὐτό. Ἡ ἐξάρτησις δὲν σημαίνει ὁμοιότητα. «Τὸ γεγονός ὅτι τὸ φῶς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ καρφί» λέγει ὁ ὕπατος τῶν φιλοσοφῶν Bergson «δὲν σημαίνει ὅτι φορέματα καὶ καρφὶ εἶναι τὰ αὐτά».

Ὡς ἐκ τούτου εἰμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ὑπαρξιν ξεχωριστῶν ψυχικῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα ὡς ἄλλα δύναται νὰ ἐμφανίζονται ὑπὸ διαφόρους ἐκάστοτε ἀποχρώσεις, μὴ ὑποτασσόμενα εἰς τοὺς φυσικοὺς νόμους τῆς ἀκριβοῦς ἐπανα-

λήψεως καὶ μὴ ἐπιδεχόμενα μέτρησιν καὶ ὑπολογισμόν.

Ἀλλὰ καὶ διὰ ἄλλους εἰδικωτέρους λόγους, τοὺς ὁποίους θέλομεν ἀναφέρει ἀμέσως κατωτέρω, εἰμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἀπαρνηθῶμεν τὸν χαρακτηρισμόν τῶν ψυχικῶν γεγονότων ὡς «δευτερευόντων» καὶ νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι ἔχουν καὶ αὐτὰ πρωταρχικότητα καὶ δὲν εἶναι ἀποκλειστικῶς ἐπιγεννήματα τῆς ὕλης, ὅπως θέλουν νὰ πιστεύουν οἱ διάφοροι φυσικοκράται.

Ὁ σοφός μου καθηγητὴς καὶ πρώην Γεν. Διευθυντὴς τῆς Μαρσαλείου κ. Γ. Παλαιολόγου εἰς τὸ σύγγραμμά του «Ἡ ἀντίθεσις ἐν τῇ ψυχολογικῇ ἐρευνῇ» πολλαχοῦ ἀποδεικνύει, ὅτι τὰ ψυχικὰ συμβεβηκότα ἔχουν διάφορον φύσιν ἀπὸ τὰ ὕλικα τοιαῦτα. Εἰδικώτερον δὲ εἰς τὴν σελίδα 130 ἀναφέρει τὰς ἐξῆς οὐσιώδεις διαφορὰς μεταξὺ ὕλικου καὶ ψυχικοῦ εἶναι.

1) Ἐνῶ τὸ φυσικόν εἶναι ἀντισταθμιζόμενον διὰ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων καὶ ὑποβάλλομεν τούτο εἰς μέτρησιν καὶ ὅσον εὗρισκονται πάντοτε ἐν χώρῳ ὑπὸ καθωρισμένην μορφήν καὶ ἔκτασιν ἀντιθέτως, τὸ ψυχικόν εἶναι μὴ ἔχον ἔκτασιν καὶ βάρος δὲν δύναται νὰ προσμετρηθῇ οὐδὲ καὶ νὰ συλληφθῇ ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων, ἀλλὰ ἀντισταθμιζόμενον αὐτὸ ἀμέσως ὑπὸ μορφήν διώματος.

2) Ἐνῶ τὰ ὕλικα γεγονότα δύναται νὰ ἐπαναληφθῶν μετὰ πλήρους ἀκριθείας, ἀρκεῖ καὶ μόνον νὰ κάνωμεν χρῆσιν τῶν προκαλούντων αὐτὰ αἰτίων, οὐδαμῶς συμβαίνει τὸ αὐτὸ διὰ τὰ ψυχικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα βιοῦνται ἐκάστοτε κατὰ διάφορον τρόπον. Ἐνῶ, δηλαδή, τὰ ὕλικα γεγονότα ὑπὸ τὴν σχέσιν αἰτίου — ἀποτελέσματος παρουσιάζουν πάντοτε ὁμοιομορφίαν, τὰ ψυχικὰ, ἐκφεύγοντα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς αἰτιότητος, χαρακτηρίζονται διὰ τὴν ἰδιομορφίαν τῶν καὶ τὸ ἰδιότυπον.

3) Ἐνῶ τὰ φυσικὰ γεγονότα δύναται νὰ ἐρμηνευθῶν ὡς συνέπεια προηγηθέντων αἰτίων, ἀντιθέτως τὰ ψυχικὰ τοιαῦτα δύναται νὰ ἐρμηνευθῶν ὡς ἀποβλέποντα εἰς τὴν πραγμάτωσιν ἐπιδιωκομένου τινὸς σκοποῦ. Αἱ ἀξίαι, εἰς τὰς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος κατευθύνεται, καὶ προσαρμόζει ἀναλόγως τὰς πράξεις του, ἀποτελοῦν ἐν προκειμένῳ τὸ κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικόν τοῦ ψυχικοῦ βίου. Ἀξιολογικὸν ὅμως περιεχόμενον δὲν δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὰ φυσικὰ γεγονότα.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω χαρακτηριστικῶν διαφορῶν μεταξὺ φυσικοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ ψυχονπνευματικοῦ ἀφ' ἑτέρου κόσμου, ἀγνοεῖται πλέον εἰς τὸ ἀσφαλές συμπέρασμα, ὅτι οἱ δύο οὗτοι κόσμοι δὲν εἶναι ὁμοιοι μεταξύ των. Ὅτι τὰ διώματα τῆς ψυχῆς καὶ αἱ ἀνώτεροι συλλήψεις τοῦ πνεύματος ἀποτελοῦν καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ κατὰ τὴν μορφήν καὶ κατὰ τὰς ἰδιότητας ἕναν κόσμον ἐντελῶς διάφορον τοῦ φυσικοῦ. Ἐν ἄλλοις λόγοις τασσόμεθα ἀνεπιφυλάκτως εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ἄποψιν τῆς διαρχίας καὶ ἀποδιδομένην τὸν εἰς τὰ φυσικὰ, ὅσον καὶ εἰς τὰ ψυχικὰ γεγονότα πρωταρχικότητα καὶ ἰδιαίτερότητα. Καὶ ἐπειδὴ ἐν προκειμένῳ τὸν λόγον ἔχει ἡ φιλοσοφία καὶ οὐχὶ ἡ ψυχολογία ὡς πρὸς τὸν καθορισμόν τῆς πρώτης ἀρχῆς καὶ αἰτίας τῶν ὄντων, κρίνομεν σκόπιμον νὰ διηγήσωμεν καὶ διὰ τοῦ στόματος αὐτῆς προκειμένου νὰ γίνωμεν περισσότερον ἀντικειμενικοί.

Οι περισσότεροι ἐκ τῶν διαπρεπῶν φιλοσόφων, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον ὑπῆρξαν διαρχικοὶ καὶ ὑπεστήριξαν τὴν ἀποψιν, ὅτι δύο τόσον διαφορετικὰ γεγονότα ὥς εἶναι τὰ πνευματικὰ καὶ ὑλικά, προϋποθέτουν ἀναμφιδόλως καὶ δύο διαφορετικοὺς φορεῖς, τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ὕλην.

Ὁ Πλάτων, ὁ γίγας οὗτος τῶν φιλοσόφων, διεχώρισε τὰ διάφορα φαινόμενα εἰς δύο κατηγορίας· εἰς τὰ πνευματικὰ, τὰ ὁποῖα ἐχαρκτήρισεν ὡς «αἰώνια» καὶ τὰ ὑλικά τὰ ὁποῖα κατεδύκασεν εἰς φθορὰν καὶ ἀφάνειαν. Εἰς τὸν Φαῖδωνα λέγει σχετικῶς. «Ἡ μὲν ψυχὴ τῷ θεῷ (ἔοικεν) τὸ δὲ σῶμα τῷ θνητῷ», ἀλλὰ «τῷ μὲν θεῷ καὶ ἀθανάτῳ καὶ νοητῷ καὶ μονοειδεῖ καὶ ἀδιαλύτῳ καὶ αἰεὶ ὡσαύτως κατὰ τὰ αὐτὰ ἔχοντι ἑαυτῷ ὁμοίωτατον εἶναι ψυχὴν, τὸ δὲ ἀνθρωπίνῳ καὶ θνητῷ καὶ πολυειδεῖ καὶ ἀνοήτῳ καὶ διαλυτῷ καὶ μηδέποτε κατὰ τ' αὐτὰ ἔχοντι ἑαυτῷ ὁμοίωτατον αὐτὸ εἶναι σῶμα».

Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ ἰδρυτὴς τῆς ἐπιστήμης, τὴν αὐτὴν ἔσχεν περὶ τοῦ κόσμου ἀντίληψιν. «Διτταὶ αἱ ἀρχαὶ αἱ κινουσαὶ φυσικῶς, ὧν ἡ ἑτέρα οὐ φυσικὴ». Ὑποστηρίζων ὅτι ὁ κόσμος συναποτελεῖται τόσον ὑπὸ τῆς ὕλης, ὅσον καὶ ὑπὸ τοῦ «εἰδους» ἔκρινε ἀναγκαῖον, ὅπως διὰ τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ λαμβάνωνται ὑπ' ὅψιν καὶ αἱ δύο αὗται ἀρχαί. «Τῇ καὶ πνεῦμα συνυπάρχουν «Οὐκ ἔστιν ἡ ψυχὴ χωριστὴ τοῦ σώματος, ὥστερ πλωτὴρ πλοίου». Ἐκ δὲ τῆς τελεocraticῆς ἐρμηνείας τῆς φύσεως, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὴν ὅλην φιλοσοφίαν τοῦ μεγάλου ἀνδρός, ἀγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὰ διάφορα φαινόμενα καὶ γεγονότα δὲν ἐξηγοῦνται πάντοτε μηχανικῶς, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰ ὑλικά φαινόμενα, ἀλλὰ καὶ τελολογικῶς.

Πλείστοι εἶναι οἱ φιλόσοφοι τῶν τελευταίων χρόνων, οἱ ὅποιοι ὑποστηρίζουν τὴν ὑπαρξίν ἑνὸς κόσμου πνευματικοῦ ἀνεξαρτήτου τοῦ ἀντιστοίχου ὑλικοῦ. Δὲν θέλομεν νὰ ἀναφερθῶμεν εἰς τοὺς ὑπερβολικοὺς ἰδεαλιστάς, ὥς εἶναι ὁ Leibniz, ὁ Berkeley καὶ ἄλλοι οἱ ὅποιοι ἐν τῇ ὑπερεκτιμῇ τοῦ πνεύματος ἔφθασαν μέχρις σημείου παντελοῦς ἀρνήσεως τῆς ὕλης ἢ ἐθεώρησαν αὐτήν ὡς κάτι τὸ δευτερεύον. Ἀρκούμεθα νὰ περιορισθῶμεν εἰς τοὺς πλέον συντηρητικοὺς ὥς εἶναι οἱ R. Lotze, Descartes, A. I. Ayer, Gilbert Pute, ὁ παιδαγωγὸς James, οἱ γερμανοὶ Külpe καὶ Driesch καὶ ἄλλοι μετὰ τῶν ὁποίων συγκαταλέγονται καὶ οἱ περισσότεροι τῶν συγχρόνων ψυχολόγων καὶ φιλοσόφων.

Χωρὶς νὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ τὰς ἀπόψεις ἑνὸς ἐκάστου ἀναφέρομεν γενικῶς, ὅτι πάντι οἱ ἀνωτέρω φιλόσοφοι ὑπεγράμμισαν τὴν διαρχικὴν ἔννοιαν τοῦ κόσμου καὶ ὑπεστήριξαν τὴν ὑπαρξίν ἑνὸς κόσμου ὑλικοῦ παράλληλου ἑνὸς ἄλλου κόσμου πνευματικοῦ, οἱ ὅποιοι συναπτόμενοι ἀποτελοῦν τὴν ζωὴν. Κατὰ τοὺς φιλοσόφους τούτους, ὑπάρχει οὐσιώδης διαφορὰ μετὰ τῶν φυσικῶν καὶ πνευματικῶν φαινομένων. Διὰ τὸ ἐνῶ τὰ φυσικὰ φαινόμενα δὲν δύνανται νὰ νοηθῶν ἐὰν δὲν συσχετισθῶν μὲ τὸν χρόνον καὶ τὴν ἔκτασιν, ἀντιθέτως τὰ πνευματικὰ τοιαῦτα οὐδεμίαν ἀπολύτως σχέσιν ἔχουν μὲ τὰς ἰδιότητας αὐτάς. Καὶ ἐνῶ βασικὴ ἰδιότης τῆς ὕλης εἶναι ἡ διαιρετότης, τὰ πνευματικὰ γεγονότα οὔτε τέμνονται οὔτε διαιροῦνται. Ἐν συναίσθημα, μία σκέψις, μία ἰδέα δὲν δύναν-

ται νὰ θεωρηθῶν ὡς κίνησις ὑπὸ οἰανδήποτε μορφήν ἐννοοῦν αὐτήν οἱ φυσιοκράται. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει τὸν πνευματικὸν κόσμον εἶναι προπαντὸς ἡ ἐνότης αὐτοῦ. Καὶ ἡ ἐνότης αὕτη τοῦ ψυχικοῦ εἶναι δέον νὰ ἀναζητηθῇ εἰς μίαν ὑπερυλικὴν δύναμιν, εἰς τὴν ψυχὴν, τὸ πνεῦμα τὸ ὁποῖον εἶναι ἐντελῶς διαφορὸν τῆς ὕλης.

Ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς πατέρας τῆς ἐκκλησίας, οἱ περισσότεροι τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν ἄνδρες σοφοὶ καὶ ἐπέδρασαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν διαμόρφωσιν καὶ ἐξέλιξιν τῆς φιλοσοφίας ὥς εἶναι ὁ Ὁριγένης, ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ὁ Αὐγουστίνος καὶ ἄλλοι, (1) ἀπορρίπτεται παντελῶς οἰανδήποτε σκέψις, ἥτις ἤθελε νὰ ὑπαγάγει τὸ πνεῦμα ὑπὸ τὴν ὕλην καὶ θεωρήσει τοῦτο ὡς ἀπόρροϊαν αὐτῆς. Ἡ ψυχὴ, ἡ ὁποία ζῇ τὰς ὑπερόχους ὑπερφυσικὰς καταστάσεις τῆς πίστεως τῆς ἐκτάσεως καὶ τῆς οὐσίας, οὐδεμίαν συγγένειαν ἔχει μὲ τὴν ὕλην. Ὁ Γρηγόριος ὁ Θαυματουργὸς ὁμιλῶν διὰ τὴν διαφορὰν σώματος καὶ ψυχῆς λέγει: «Τὸ σῶμα, σῶματι προστιθέμενον ὄγκον ποιεῖ, ἡ δὲ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι οὐσα ὄγκον οὐ ποιεῖ. Οὐκ ἄρα ἔσται ἡ ψυχὴ σῶμα, ἀλλὰ ἀσώματος». Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος λέγει σχετικῶς: «Ἡ ψυχὴ οὔτε κέχρωσται, οὔτε ἐσχημάτισται — οὔτε τινὶ σωματικῷ χαρακτηρὶ περιελήπτει, ἀλλὰ ἐκ τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζεται μόνον».

Οὐδενὸς δὲ σήμερον διαφεύγει τὴν προσοχὴν ἡ παρατηρηθεῖσα ἐξέλιξις τῆς Μεταψυχικῆς, γνωστῆς εἰς ἡμᾶς ὡς Πνευματισμός. Πλείστοι εἶναι σήμερον αἱ διάφοροι Ἑταιρίαι Ψυχικῶν Ἑρευνῶν αἱ ἀποσκοποῦσαι εἰς τὴν ἔρευναν καὶ ἐρμηνείαν τῶν καταπληκτικῶν φαινομένων τοῦ πνευματισμοῦ.

Οἱ πνευματισταὶ ἰσχυρίζονται ἐν προκειμένῳ, ὅτι τὸ πνεῦμα εἶναι ἐντελῶς ἀνεξάρτητον τῆς ὕλης, εὐρίσκεται πάντοτε ἀθάνατον ἐν ἀλλῷ καταστάσει καὶ ὅτι δυνάμεθα μάλιστα νὰ ἔλθωμεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰ πνεύματα ὄχι μόνον ζώντων ἀνθρώπων ἀλλὰ καὶ ἀποθανόντων. Τὸ γεγονός δὲ ὅτι ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ Φιλοσοφία λαμβάνουν θέσιν ἐπιφυλακτικὴν ἐναντι τῆς πίστεως αὐτῆς τῶν πνευματιστῶν, δὲν σημαίνει ἀσφαλὲς καὶ ἀπόρριψιν τῆς δοξασίας αὐτῆς. Διότι ἐὰν ἡ ἐπιστήμη ἀδυνατῇ νὰ συλλάβῃ τὸν τρόπον τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν πνευμάτων, ὁ Πνευματισμός ἔχει νὰ παρουσιάσῃ εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρις σήμερον πλῆθος καταπληκτικῶν περιπτώσεων τοιαύτης ἐπικοινωνίας, ὥστε δυνάμεθα νὰ ὁμολογήσωμεν μετὰ τοῦ πρώην καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Παν. Τρεμπέλα (2) ὅτι εἶναι δυνατὴ καὶ δεδαία ἡ ἐπικοινωνία μετὰ τῶν πνευμάτων, ἀσχετῶς ἐὰν διὰ τὸν συγγραφέα τοῦ «Πνευματισμοῦ» τὰ πνεύματα αὐτὰ εἶναι πονηρὰ καὶ ἀκάθαρτα. Ἀπαξ δὲ καὶ παραδεχθῶμεν τὴν ὑπαρξίν τῶν τοιοῦτων πνευμάτων, εἴτε πονηρὰ εἶναι αὐτὰ εἴτε ἀγαθὰ, οὐδεμία περαιτέρω προσπάθεια εἶναι ἀναγκαία πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι τὸ πνεῦμα εἶναι ἐντελῶς ἀνεξάρτητον τῆς ὕλης, αἰώνιον καὶ ἀθάνατον. (3)

Τὴν πλέον ὁμῶς συντριπτικὴν ἀπάντησιν εἰς τοὺς ἐνθουσιώδεις φυσιολόγους, οἵτινες ἐπιχειροῦν

1 Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας Ν. Λούβαρι σελ. 145—171.

2 «Ὁ πνευματισμός» Π. Τρεμπέλα σελ. 11.

3 Δημοσιεύσεις εἰς ἐφημ. «Ἀθηναϊκὴ» Αὐγουστος 1956.

νά συλλάβουν την φυσικήν δάσιν τοῦ πνεύματος, ἔδω-
σεν αὐτὴ ἡ ψυχολογία διὰ τοῦ στόματος διατρεπῶν
ψυχολόγων — νευρολόγων — φυσιολόγων, οἵτινες
συνήλθον ἐν ἔτει 1950 εἰς Λονδίνον, ἐπὶ τῷ σκοπῷ
τοῦ καθορισμοῦ τῆς σχέσεως σώματος καὶ ψυχῆς.
Τὸ συμπέρασμα εἰς τὸ ὁποῖον κατέληξεν τὸ «Συμ-
πόσιον τοῦ Λονδίνου» ἔγκειται εἰς τοῦτο: «Ἐάν ὁ
ἐγκέφαλος ἡμπορεῖ νὰ συγκριθῇ μὲ μίαν μηχανήν,
ἐφωδιασμένην μὲ ὅλους τοὺς ἠλεκτρονικοὺς μηχανι-
σμοὺς τοὺς πλέον τελείους καὶ τοὺς διακόπτας
τοὺς ἀριστα κανονισμένους, εἶναι παρ' ὅλα ταῦτα
ἀπαραίτητον νὰ προσθέσωμεν ἕναν χειριστὴν» (')
καὶ ὁ χειριστὴς οὗτος ἀναμφιβόλως εἶναι τὸ πνεῦ-
μα, τὸ κυριαρχοῦν καὶ ὄχι ἐξαρτώμενον πνεῦμα, ἡ
ψυχὴ, ἡ ὁποία δὲν δύναται νὰ ἐντοπισθῇ ὕλικῶς,
διότι κατὰ τὸν Lhermitte «τὸ νὰ ἀναζητῇ τις
τὴν ἔδραν μιᾶς διανοητικῆς ἢ ἡθικῆς λειτουργίας
ἢ τὸ κέντρον τῆς συνειδήσεως, εἶναι ὡς νὰ κυνηγᾷ
μίαν χίμαιραν. Τοῦτο ἐνδέχεται νὰ ἴητο οἰκεῖον εἰς
τὸν ἐγκέφαλον τῶν πατέρων μας, ἀλλὰ πρέπει νὰ
ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ ἡμᾶς».

Τὸ χαρακτηριστικὸν δὲ γεγονὸς ὅτι ἡ ψυχια-
τρικὴ ἀπεχωρίσθη τῆς νευρολογίας ἐπιβεβαιῶνται τὴν
ἀποψιν ἡμῶν, ὅτι ὁ ψυχικὸς κόσμος δὲν δύναται νὰ
ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλον, νὰ θεωρηθῇ ὡς «δευ-
τερεύον» τῆς ὕλης αὐτοῦ. Εἶναι πλέον βέβαιον ὅτι
τὰ ψυχικὰ γεγονότα δὲν δύναται νὰ ἐρμηνευθοῦν
ὡς ἀποτελέσματα τῶν ἠλεκτρονικῶν μηχανισμῶν τῆς
ὕλης τοῦ ἐγκεφάλου. «Ἡ φυσιολογία» ὁμολογεῖ ὁ
Sherrington «δὲν ἔχει ἀρκετὰς γνώσεις διὰ νὰ
τὰς προσφέρῃ εἰς τοὺς μηχανισμοὺς τοῦ ἐγκεφάλου,
εἰς τὰς σχέσεις τῶν μὲ τὴν σκέψιν, διὰ νὰ βοηθήσῃ
περισσότερον ἐκείνον, ὁ ὁποῖος ἀσχολεῖται μὲ τὰς
ψυχικὰς νόσους. Τὸ ψυχικὸν δὲν δύναται νὰ μελε-
τηθῇ, ὅπως μελετῶνται αἱ ὄψεις ἢ αἱ μορφαὶ τῆς
ἐνεργείας. Καὶ δὲν ὑφίστανται κύκλος ἐνεργείας, ὁ
ὁποῖος νὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ διαβῶμεν
τὴν ἀβυσσον, ἡ ὁποία χωρίζει τὸ ψυχικὸ ἀπὸ τὸ φυ-
σιολογικόν».

Ἀλλὰ καὶ ἡ Χαρακτηρολογία μᾶς διδάσκει σή-
μερον, ὅτι ἕκαστον ἄτομον ἀποτελεῖ ἰδίαν προσωπικό-
τητα μὲ ἐντελῶς ἰδιαιτέρον τρόπον προβολῆς τοῦ «ἐγὼ»
του ἀλλὰ καὶ μὲ ἰδιάζοντα τρόπον ἀντιλήψεως τῶν
πραγμάτων τοῦ περιβάλλοντος. Ἐάν πειραματικῶς
ἀπεθλέπαμεν εἰς τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἀνάπτυξιν ὀρισμέ-
νων ἀτόμων ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ περιβάλλοντος ἀπὸ τῆς
στιγμῆς τῆς γεννήσεως τῶν μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως
αὐτῶν, θὰ ἐμέναμεν κατὰπληκτοι ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι
οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν εἶναι ὅμοιος κατὰ τὴν σκέψιν, τὰς
δράμας καὶ τὰς τάσεις τὰ συναισθήματα καὶ τὰς
συγκινήσεις, ἔστω καὶ μὲ ἕνα τουλάχιστον ἐκ τῶν
ἱπολοπίων συναναπτυχθέντων αὐτοῦ. Καὶ διερωτᾶται
τις; Μήπως συμβαίνει αἱ κινήσεις τῶν κυττάρων νὰ
παρουσιάζουν διάφορον τροχίαν ἐντὸς ἐκάστου ἐγκε-
φάλου, ὥστε νὰ σχηματίζονται διάφοροι ἐντυπώσεις
διὰ τὰ αὐτὰ πράγματα, ἢ μήπως πρέπει νὰ θεωρη-
σωμεν τὸ περίεργον τοῦτο γεγονὸς, ὡς συνέπειαν τῆς
ἐπιδράσεως τοῦ ὅλου ψυχικοῦ παράγοντος, τῆς συν-
ειδήσεως ἡμῶν ἐπὶ τῶν ἐκάστοτε γεγονότων τῶν ἔξω-

θεν προερχομένων — ὥστε νὰ παρουσιάζεται ἡ τοι-
αύτη διαφορετικὴ ἀφομοίωσις τῆς πραγματικότητος;
Ἡ ἀλήθεια εὐρίσκεται ἀσφαλῶς εἰς τὴν δευτέραν ὑ-
πόθεσιν. Ἡ ψυχὴ λοιπόν, ἡ συνειδήσις εἶναι ἡ κυρι-
αρχοῦσα δύναμις τῶν ψυχικῶν γεγονότων, τὸ πνεῦμα
τὸ ὁποῖον δὲν προέρχεται ἐκ τῆς ὕλης, ἀλλὰ ἀντιθέ-
τως προΐσταται αὐτῆς καὶ τὸ ὁποῖον ἐνυπάρχει ἐν
ἡμῖν καθ' ὃν τρόπον ἐνυπάρχει καὶ ἡ ὕλη.

Ἐξ ὧν τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων, καταφαίνε-
ται, κατὰ τὸν πλέον ἀναμφισβήτητον τρόπον, ὅτι τὰ
ψυχικὰ συμβεβηκότα εἶναι ὑπόθεσις πνεύματος, τὸ
ὁποῖον ἐνυπάρχει ἐν ἡμῖν πέραν τῆς ὕλης, ἔχει πρω-
ταρχικότητα καὶ νομοτέλειαν. Πᾶσα προσπάθεια, ἡ
ὁποία ἀποβλέπει εἰς τὴν ὑπαγωγὴν τοῦ πνεύματος
εἰς τὴν ὕλην, καὶ ὅτι τοῦτο ἐμφανίζεται κατὰ τὰς
«processus» αὐτῆς, ἀποτελεῖ, διὰ τὴν ἐποχὴν
μας τουλάχιστον, ὑπόθεσιν παιδαριώδη. «Αἱ σκέψεις,
τὰ αἰσθήματα, πᾶν ὅτι εἶναι λειτουργία τῆς πνευ-
ματικῆς δραστηριότητος» λέγει ὁ σύγχρονος νευ-
ροφυσιολόγος Sherrington, «δὲν δύναται νὰ
ἀναχθῇ εἰς τὴν ὕλην καὶ εἰς τὴν ἐνέργειαν». Ὁ δὲ
καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου Αἰ.
Ayer ἀναναρωρεῖ ὅτι «ἡ ἔλτις τῆς ἀνακαλήψεως
τῆς ἔδρας τοῦ πνεύματος εἰς τὴν μέρος τοῦ ἐγκεφά-
λου ἀποτελεῖ οὐτοπία».

Παρὰ ταῦτα, ἡ τελευταίως ἐκδοθεῖσα Ψυχολο-
γία τῆς Ρωσικῆς Ἀκαδημίας ἐμμένει ἀκόμα εἰς τὰ
πατροπαράδοτα, καὶ συνεχίζει τὴν νεκρὰν πλέον φυ-
σιολογικὴν ψυχολογίαν, ἀρνούμενη τὴν αὐτοτέλειαν
τοῦ πνεύματος καὶ παραδεχομένη τὴν ἀποψιν τοῦ
ἀπτοχαιωμένου ὕλισμου, καθ' ἣν πρωταρχικὴ ἀρχὴ
τῶν πάντων εἶναι ἡ ὕλη. Δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ κάμνωμεν
κριτικὴν τοῦ ἔργου, διότι αἰσθανόμεθα ἑαυτοὺς τα-
πεινοὺς καὶ ἀδυνάτους πρὸς τοῦτο. Ἀφορμὴν ἐλά-
βαμεν, νὰ ἀναφέρωμεν ἀπλῶς ὀρισμένας σκέψεις
περί τῆς ψυχολογικῆς ταύτης διαμάχης μεταξὺ
πνεύματος καὶ ὕλης. Αὐτὸ ὅμως δὲν μᾶς ἐμποδίζει
νὰ ἐκφράσωμεν τὴν κατὰπληξιν μας, διὰ τὴν ἐν μέσῳ
εἰκοστῷ αἰῶνι, ὅτε ἐπικρατεῖ ἡ διαρχικὴ ἀποψις τοῦ
κόσμου, νὰ εὐρίσκεται μία τόσον προωθευμένη χῶρα,
ἡ ὁποία ἐνῶ εἶναι πρώτη εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Σε-
λήνης, νὰ εἶναι τελευταία εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς
ψυχῆς! Ἰσως νὰ εὐρίσκεται ὑπὸ τὸ κράτος τῶν φυ-
σικῶν ἐπιστημῶν, εἰς τὸν τομέα τῶν ὁποίων ἐπετέ-
λεσαν ἀναμφισβήτητα θαύματα. Ἀλλὰ ποῖαν σχέσιν
δύναται νὰ ἔχουν οἱ ἀκριβεῖς καὶ κατευθυνόμενοι
«σοφύτικ» μὲ τὴν ἰδιόρρυθμον καὶ ἀπροσδιόριστον
ψυχὴν; Νὰ εἰπωμεν ὅτι αὐτοὶ ἀντιλαμβάνονται κα-
λύτερον ἡμῶν τὰ ψυχολογικὰ προβλήματα; Ἡ φιλο-
σοφική μας διάθεσις δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ τοὺς ἀρ-
νηθῶμεν. Ἐχουν κάθε δικαίωμα νὰ τὸ πιστεύουν!

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ ἀρθρῳ 6 § 1
τοῦ Α. Ν. 1092/1938

Ἐκδότης: Διδ. Ὁμοσπονδία Ἑλλάδος
Πρόεδρος: ΗΛ. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
Κατοικία: Τυμωξένους 10 — Ἀθήναι

ὑπεύθυνος Τυπογραφείου
Ἐκδοτικοῦ Ὁίκου ΙΩΑΝ ΚΑΜΠΑΝΑ
Ν. Σακουλίδης, Μπισμπίλη, 10 Ἀθήναι

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΑΧΥΟΛΟΓΗΜΑΤΑ

Η ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΣΤΙΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΟΣ

Ὁ ρόλος τῆς φαντασίας εἶναι πολυποίκιλος. Ἀνοίγει τὰ πλοκάμια του σὲ πολλές δραστηριότητες τῆς ζωῆς. Προσπαθεῖ νὰ δημιουργήσῃ κλίματα εὐνοϊκά γιὰ τὴν ἀνάπτυξι διαφόρων πνευματικῶν ἐξελίξεων ποὺ ἔχουν σχέσι μὲ τὴν καλλιτέρευσιν κάθε ἐκδηλώσεως. Στηριγμένος λοιπὸν ὁ ρόλος—στὰ δύο βασικά σκέλη τῆς φαντασίας: στὴν ἀναπαραγωγικὴ ποὺ εἶναι ἀπλᾶ πνευματικαὶ ἀπεικονίσεις ἀντικειμένων καὶ γεγονότων τῶν ὁποίων ἔχομεν ἄμεσον ἀντίληψιν, καὶ στὴ δημιουργικὴ ποὺ θεωρεῖται ἡ πραγματικὴ φαντασία καὶ εἶναι προῖον ἐπινοήσεως τοῦ πνεύματος, μᾶς δημιουργεῖ προϋποθέσεις πολλές. Μᾶς ἀνοίγει δρόμους γιὰ παραγωγικὴ ἐργασία καὶ γιὰ τεχνικὴ ἐφεύρεσι. Μᾶς ἐνισχύει ἀρκετὰ στὴν ἐπιστημονικὴ δημιουργία ἀπ' ὅλες τὶς μεριές. Ἐπίσης, προωθεῖ σὲ μεγάλο βαθμὸν τὴν καλλιτεχνικὴ ἀνάπτυξι ποὺ γιὰ τὴν ἐπίδρασι τῆς φαντασίας στὴν καλ(ή) ἀνάπτυξι ὁ Τολστόϊ ἔγραφε:

«Πρέπει νὰ ζήσης ἓνα συναίσθημα καὶ ζωντὰς το, μὲ κινήσεις γραμμές, χρώματα, μορφές, ἐκφραστικὰ λόγια, νὰ μεταδώσης τὸ συναίσθημα, ἔτσι, ποὺ νὰ δοκιμάσουν κι' ἄλλοι, Σ' αὐτὸ βρίσκεται ἡ δραστηριότης τῆς τέχνης». Μέσα, στὰ πλαίσια τῶν παρατάκω σημάτων, ἡ φαντασία, ἐκφράζει πρωταρχικὰ τὴν ἱκανότητα τοῦ πνεύματος, καὶ τελικὰ σχηματίζει τὸν κύκλον μὲ τὶς εἰκόνες καὶ τὶς διαφορὰς παραστάσεις. Μεγάλῃ καὶ σημαντικῇ προσφορᾷ ἔχομεν στὸ ποιητικὸ κάλαμο μὲ τὸ φυσιοκρατικὸ συναίσθημα. Ἐδῶ δίνει ἀφθονή τροφή μὲ σύνολα ἀπὸ φανταστικὰ σκηνές. Μία ματιὰ στὸ ἀριστούργημα τοῦ Βίττωρος Οὐγκώ «ὁ κοιμώμενος Βοὸξ» ἀνακαλύπτουμε τὴν γόνιμη ὑπηρεσία τῆς. Θὰ συμφωνήσουμε μὲ κάποιον ποὺ μιλάει ἐπιγραμματικὰ γιὰ τὴν προσφορὰ τῆς Φ στὸν ποιητικὸ τομέα, ὡς ἑξῆς: «Μάταια νομίζουν διὸ ἡ φαντασία χρειάζεται στοὺς ποιητές. Αὐτὸ εἶναι μιὰ ἀνόητη πρόληψι. Ἀκόμη καὶ στὰ μαθηματικὰ εἶναι ἀπαραίτητ». Ἐνισχυμένη κάθε ἐνέργεια (δούλησι) ἀπὸ τὴν φανταστικὴν ἰδέαν Fiktion καὶ περνώντας ἀπὸ τὰ στάδια τῆς προετοιμασίας, τῆς ἐργασίας καὶ τῆς πραγματοποιήσεως, παίρνουμε μὲ ἀνάλογο κόπον τὸν καρπὸ τῆς ἐφευρέσεως. «Ὁ ἐπιστήμονας ἐπαληθεύει τὴν ὑπόθεσί του μὲ πραγματικὰ γεγονότα ποὺ τὰ παρατηρεῖ στὴ ζωὴ, τὴν πείρα, τὸ πείραμα». Στὸ στάδιον τῆς ἐργασίας ἡ δημιουργικὴ φαντασία συναρπάζει ὁλοκληρωτικὰ τὸν ἐφευρέτη. Ὁ Λεονάρδο Ντὰ Βίτσι ἔγραφε: Ἐρευνήστε γιὰ τὴν δημιουργίαν σας παντοῦ στὸ γύρω σας περιβάλλον, παρατηρεῖτε τὰ φανταστικὰ σχήματα, τὶς κηλίδες τῆς μούχλας στὸν τοῖχον τοῦ γειτονικοῦ σπιτιοῦ».

Ἔτσι, ἡ ἴδια ἡ πορεία τῆς φαντασίας εἶναι στενὰ συνδεδεμένη μὲ τὴν πραγματικὴ δραστηριότητα. Ἐπίσης συνδέεται μὲ ὅλες τῆς ἰδιορυθμίας τῆς προσωπικότητος μὲ τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ ἀνθρώπου, τὶς ἱκανότη-

τες καὶ γνώσεις, καθὼς μὲ τὶς ἑξεις καὶ τὶς κλίσεις του. Στὸν πνευματικόν, συναισθηματικόν καὶ ἀσυνείδητον (ἐμπνευσίς) παράγοντα, ὁ Bergson λέγει: Ὁ δεύτερος παράγων, τὸ συναίσθημα, εἶναι μοναδικὸ εἰς τὸ εἶδος τοῦ ποὺ ἐπιτυγχάνει μεγάλου πνευστα δημιουργήματα. Ὁ μέγας Γκαίτε διμλεῖ γιὰ τὴν δύναμι τῆς φαντασίας, καὶ καταλήγει ἔτσι: «Ἀφίνω τὰ πράγματα νὰ δράσουν ἡσύχως ἐν ἐμοί. Κατόπιν παρατηρῶ τὴν ἐνέργειάν των καὶ σπεύδω νὰ τὴν ἀποδώσω μετὰ πειστικότητος. Ἴδου τὸ μυστικόν τῆς μεγαλοφυΐας ἐμπνεύσεως». Ἐάν δέ, ξεφυλλίσουμε τὰ ἔργα τοῦ Αἰμιλίου Ζολᾶ, θὰ δοῦμε ὅτι καμμιὰ σελίδα δὲν στερεῖται γόνιμης φαντασίας. Σὰν πόρισμα ἀπὸ τὶς παρατιθέμενες γνώμες τῶν εἰδικῶν ἐπὶ τῆς Φ, ἔρχεται τὸ ἑξῆς: Ἡ πραγματικὴ ζωὴ αἱ τέχναι, καὶ αἱ ἐπιστῆμαι γενικὰ, θέλουν παραγωγικὴ φαντασία ὥστε νὰ ἱκανοποιήσουν τὴν δύναμιν τῆς ἀνάγκης τῆς καθεμιᾶς. Ἡ καλλιέργεια λοιπὸν, ἀπὸ παιδαγωγικῆς πλευρᾶς, εἶναι ἀπαραίτητη καὶ ἀναγκαία στὰ πρῶτα παιδικὰ ἔτη (πρωτοεμφανίζεται κατὰ τρίτον ἔτος τῆς ζωῆς) διότι μὲ τὸ συναίσθημα καὶ τὴν κινητικότητα πρὸς τὴν ἐννοεῖται ὡς συνισταμένη κάθε ἐκδηλώσεως. Καὶ μέσα ἀκόμη στὸ παιχνίδι, ἰδιαίτερα στὸ διαδίκον, καλλιεργεῖται εὐχερέστερα, ἀπὸ ἂν ἐκεῖ ξεπηδᾶνε τὰ ταλέντα, οἱ πῦθ πολλὰς ἱκανότητες καὶ ὅλες οἱ δημιουργικὲς πνοές.

Μὲ ἐπισταμένη μελέτη, μὲ εἰδικὸ κέντρισμα, συνηχῇ καὶ σκόπιμη παρατήρησι καθὼς καὶ σπουδὴ στὴν ἰδιοσυγκρασία (temperamento) τοῦ παιδιοῦ, ἀνοίγουμε προοπτικὰς γιὰ μεγάλους δρόμους στὸν τομέα τῆς παραγωγικῆς φαντασίας καὶ ὅχι τῆς μὲ αἰγούρα ἀποτελέσματα καὶ διὰ μέσου τῆς παιδείας στὶς δημιουργικὰς δραστηριότητες τῆς χώρας μας.

ΠΑΝΟΣ Δ. ΚΟΥΜΟΤΤΣΙΑΔΗΣ

Σῶστε τὰ παιδιά! σῶστε τὰ ἀπὸ τὴν ἰδέαν ποὺ ἔρχεται πρὸς πολὺ σὲ ἀντίθεσι μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ πολιτισμοῦ, σῶστε τὰ ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῆς βίας!

Karl Seitz

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΤΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΠΟΘΕΝ Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ

Ὅπως ὅλοι γνωρίζομεν, τὸ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον ἰδρύθη διὰ δωρεᾶς τοῦ ἀειμνήστου Ἰ. Δομπόλη, Ἡπειρώτου, ἐμπορευομένου ἐν Ρωσίᾳ.

Ὁ Ἰ. Καποδίστριας, ἀφ' ἧς ἀνέλαθεν ὑπηρεσίαν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας, δὲν παρητήθη τοῦ πρωταρχικοῦ του σχεδίου, τὸ ὁποῖον ἀπέβλεπεν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς Παιδείας μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ γνωριμία του μετὰ τῶν προσώπων ὑψηλῆς κοινωνικῆς θέσεως, ἀξιωματούχων ἢ καὶ διακρινόμενων διὰ τὸν πλοῦτον καὶ ἡ ἐξαιρετικὴ ἐκτίμησις, πού ἀρχικῶς περιέβαλαν τὸν Καποδίστριαν, παρέσχον εἰς αὐτὸν τὴν δυνατότητα νὰ συνεχίσῃ τὸ προσφιλὲς του Ἐκπαιδευτικὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσει εἰς τὴν Ἰόνιον Πολιτείαν.

Μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἔζων ἐν Ρωσίᾳ ὑπῆρχον πολλοὶ ὑπηρετοῦντες εἰς τὸν στρατὸν ἢ εἰς τὴν Διοίκησιν, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἐξασκούντες τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐμποροῦ.

Ἐνας ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Ἰ. Δομπόλης, ἔμπορος, τραπεζίτης.

Ὁ Καποδίστριας καὶ ὁ Δομπόλης ἐγνωρίσθησαν καὶ συνεδέθησαν διὰ στενῆς φιλίας καὶ θαθείας ἐκτιμήσεως.

Ὁ Καποδίστριας καίτοι ἦτο νεώτερος τοῦ Δομπόλη κατὰ 7 ἔτη, ἐντούτοις ἐξήσκει τεραστίαν ἐπιβολὴν ἐπὶ τοῦ Δομπόλη, ἡ ὁποία διτηρήθη ἀμείωτος καὶ ὅτε ὁ Καποδίστριας εἶχεν ἀποθάνει. Οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες κατὰ τὰς συχνὰς συναναστροφὰς συνεζήτουν τὰ τῆς οργανώσεως τῆς Παιδείας εἰς τὴν ὑπόδουλον αὐτῶν Πατρίδα. (Ἑλ. Κούκου. Καποδίστριας καὶ Παιδεία).

Τότε ὁ Καποδίστριας ἀντιληφθεὶς τὴν ἀγάπην τοῦ πλουσίου τούτου ἀνδρὸς πρὸς τὴν Παιδείαν ὑπέβαλεν εἰς αὐτόν, τὴν σκέψιν, ὅπως ἀφιερῶσιν τὴν μεγάλην αὐτοῦ περιουσίαν διὰ τὴν διάδοσιν τῆς Παιδείας ἐν Ἑλλάδι. Περὶ τούτου ὁμιλεῖ ὁ Δομπόλης εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν Ἀρχικαγκελάριον Πρίγκιπα Nesselrode ἐκ Πετροπόλεως τὴν 12 Ἰανουαρίου 1849, ὅσον καὶ ἐν τῇ διαθήκῃ του ἐκ τῆς ἰδίας πόλεως τὴν 4 Φεβρουαρίου 1849. Εἰς τὴν πρώτῃν ὡς Ρῶσος ὑπήκοος ζητεῖ τὴν ἄδειαν τοῦ Αὐτοκράτορος, ὅπως ἀφιερῶσιν τὴν περιουσίαν του ὑπὲρ τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως:

«Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας—γράφει—τὰς ἐπακολουθησάσας εἰς τὸν σύνδεσμον ἡμῶν (μετὰ τοῦ Καποδιστρίου) ὑπεσχέθημεν ἀμοιβαίως νὰ ἀφοσιωθῶμεν ἀμφοτέρω εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἀναγκαίων πόρων ὅπως διοργανώσωμεν τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν παρὰ τοῖς Ἕλλησι, τοῖς δυστυχοῖς ἡμῶν συμπατρι-

ώταις. Ἐκτοτε τὸ κύριον καὶ σχεδὸν τὸ μόνον ἀντικείμενον τῶν φροντίδων μου ὑπῆρξε νὰ ἐκπληρώσω ἐπαξίως τὴν εὐχὴν, ἣν εἶχον τάξει..... καὶ παρηγορήθην ἀναλογιζόμενος ὅτι ὁ Θεὸς εἶχεν εὐλογήσει τὴν ἐγκαρτέρησιν, μεθ' ἧς εἶχον ἐπιδιώξει νὰ τύχω τοῦ σκοποῦ, ὃν εἶχον προδιαγράψει».

εἴκοσι δὲ ἡμέρας ἀργότερον συντάσσων τὴν διαθήκην του ἐπαναλαμβάνει τὰ ἴδια περίπου:

«Ὅτε τὸ 1809 ἐγνώρισα τὸν μακαρίτην Κόμητα Καποδίστριαν, κατόπιν Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος, ὑπεσχέθημεν ἀλλήλοις νὰ μεταχειρισθῶμεν πᾶν μέσον πρὸς διάδοσιν τῆς δημοσίας παιδείας ἐν Ἑλλάδι. Ἐκτοτε ὁ σταθερὸς σκοπὸς τῆς ζωῆς μου ὑπῆρξε νὰ κατορθώσω νὰ ἐκπληρώσω πρεπόντως τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσίν μου. Πρὸς τοῦτο δὲ προσεπάθησα νὰ ἀυξήσω τὰ Κεφάλαιά μου οὐχὶ διὰ κερδοσκοπίας ἀλλὰ διὰ τῶν κόπων μου καὶ μάλιστα μετὰ μεγάλης οἰκονομίας».

Ἐν συνεχείᾳ ὥριζεν ὅπως ἐκ τῆς περιουσίας αὐτοῦ διατεθοῦν 242,857 ἀργυρᾶ ρούβλια σχεδὸν ὅλη ἡ περιουσία του «εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποσχέσεώς μου, δηλὸν ὅτι εἰς διάδοσιν τῆς δημοσίας παιδείας ἐν Ἑλλάδι».

Διὰ τοῦ 4ου δὲ ἄρθρου τῆς διαθήκης του καθώριζεν ὅπως ὅλον τὸ ποσὸν μετὰ τῶν τόκων διατεθῇ πρὸς ἰδρυσιν ἐν ὁποιαδήποτε ἄλλῃ πόλει, ἣτις ἔσται πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος τὸ 1906, Πανεπιστημίου ὀνομασθησομένου Καποδιστριακοῦ.

Συγκινητικὸν ὄντως παράδειγμα ἀγάπης καὶ πιστῆς φιλίας καὶ εὐγνώμονος ἀναμνήσεως ἐκ μέρους τοῦ γέροντος ἤδη Δομπόλη πρὸς τὸν ἐκλιπόντα φίλον αὐτοῦ Καποδίστριαν εἶδον τὴν ἰδέαν συλλαβόντων, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἀπαιτεῖ νὰ φέρῃ τὸ Πανεπιστήμιον «οἶονεὶ ἀναγνωρίζων τὸν Καποδίστριαν ὡς ἰδρυτὴν καὶ κτίστην τοῦ ἑαυτοῦ ἰδρύματος».

Τοσαύτη ἦτο ἡ ἐπιβολὴ τοῦ νεκροῦ φίλου του καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ Δομπόλη ὅπως τηρήσῃ τὴν πρὸς τὸν Καποδίστριαν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ, ὥστε

δε τὸ 1850 ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ἐπισκέφθη αὐτὸν διεμένοντα εἰς ταπεινὴν οἰκίαν ὃ ἐν Πετροπόλει πρεσβευτῆς τῆς Ἑλλάδος κ. Κων. Ζωγράφος πρὸς τὸν σκοπὸν, ὅπως μεταπέσῃ τὸν Δομπόλην καὶ μεταβάλῃ τὴν διαθήκην του χάριν ἄλλων ἐπειγόντων ζητημάτων τοῦ ἔθνους, ὃ γέρον Δομπόλης ἐπέμεινεν ἀκλόνητος εἰς τὴν πρώτην του ἀπόφασιν.

Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται τὸ γεγονός διὰ τὸ Καποδιστριας εἶχεν ἐμπιστευθῇ τὴν διαχείρισιν τῶν χρημάτων τῆς φιλομούσου Ἑταιρείας ἐν Πετροπόλει εἰς τὸν Ἰ. Δομπόλην. Ὅτι ὁ Δομπόλης εἶχε περιβληθῇ ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος τὸν τίτλον τοῦ Ἀυλικοῦ Συμβούλου καὶ τοῦ Ἱππότη. Καὶ τέλος διὰ τὸ Καποδιστριας ὡς Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος εἶχε μετακαλέσει τὸν Δομπόλην εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τοῦ εἶχεν ἀναθέσει τὴν διαχείρισιν τοῦ δημοσίου θησαυροῦ.

Γράφει πρὸς τὸν Στούρτζαν τὸ 1827 ὁ Καποδιστριας: «Ὁ καλὸς Δομπόλης παρὰ τὴν ἡλικίαν του, τὰς συνήθειας του καὶ τοῦ τιμίως κτηθέντος πλούτου του, ἐγκαταλείπει τὸν ἡσυχον βίον δν διήγεν ἐπὶ 57 ἔτη ἐν Πετροπόλει, ἵνα μὲ ἀκολουθήσῃ εἰς Ἑλλάδα».

Ἐκ τῆς πυκνῆς ἀλληλογραφίας του εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν χρημάτων τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας διακρίνεται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Γεωργίου Σταύρου (Ἰωάννου), τοῦ μετέπειτα ἱδρυτοῦ τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζίης, ἡπειρώτου καθὼς καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάν. Βαρβάκη ἐκ Ψαρῶν, ἐκ κληροδοτημάτων τοῦ ὁποίου ἱδρύθη τὸ Βαρβάκειον Λύκειον Ἀθηνῶν. Ὡς φίλος ἀδελφικὸς τοῦ Βαρβάκη συσταίνεται καὶ ὁ Μωυσῆς Κρήτσκις, ὅστις ἐγκατέλιπε τὸ Κρήτσοκειον κληροδοτήμα διὰ τὸ σχολεῖον Ζαγοράς Γ Πηλίου.

Ἦτο τεραστία ἡ ἐπιβολή του πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς, τοὺς διαμένοντας ἐν Ρωσίᾳ τοὺς ὁποίους παντοειδῶς ὑπεστήριζε καὶ δι' ἐπισήμων προνομίων καὶ ἀξιομάτων περιέβαλλε καὶ ἔτσι κατώρθωσε τὴν ψύχωσιν, πού ἡσθάνετο ὁ ἴδιος, διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ νὰ τὴν μεταλαμπαδεύῃ καὶ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ὁμογενῶν μας.

Τὸ ψυχικὸν του ἀνάγλυφον διαφαίνεται εἰς τὴν γνώμην του, διὰ πρῶτα πρέπει νὰ μορφωθῶσιν Ἕλληνες καὶ ἔπειτα νὰ ἰδρῶσιν Ἕλλᾶς.

Γιὰ νὰ ἐκτιμήσῃτε δὲ τὸ μέγεθος τῆς γοητείας πού ἐνέπνεε πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς μας σταχυολογῶ ὀλίγας φράσεις ἀπὸ ἐπιστολὰς τοῦ Ἰ. Βαρβάκη, ὅστις ἔστειρετο μορφώσεως καὶ ἔγραφε δι' ἄλλης χειρὸς καὶ μόνον τὴν ὑπογραφήν του ἔγραφε καὶ αὐτὴν χωρὶς τόνους.

Ἐκ Ταϊγανρόγ 1 Ἰουνίου 1818

Ἐκλαμπρότατε Κόμη

Μὲ ὑπερβολικὴν μου χαρὰν ἡξιώθην τὴν τιμὴν τῆς σημειωμένη ἐκ Βαρσοβίας τὴν 12 προαπελθόντος Ἀπριλίου ἐκ τῆς ὁποίας πληροφορηθεὶς δι' ἐδέχθητε τὰ διορισθέντα παρ' ἐμοῦ εἰς Ρωσικὰ νομίσματα χάριτινα ρούβλια 20.000, τὰ ὅποια ἐκαταθέσατε εἰς τὸ

τῆς Μόσχας Ὁρφανοτροφείου πρὸς τὸ ὄφελος τῶν σπουδάζοντων νέων ὁμογενῶν...

Ἐκ Ταϊγανρόγ 10 Φεβρουαρίου 1818

Ὁ ὑψηλὸς—εὐγενέστατος κ. Ἀλ. Σκαρλάτου Στούρτζας ἔγραψε πρὸς ἐμὲ κατὰ τὴν σὴν τοῦ παρ. Αὐγούστου τὸν σκοπὸν διὰ περὶ τῆς βελτιώσεως καὶ φωτισμοῦ τοῦ γένους μας ἐκρίνατε εὐλογον καὶ ὀφελιμον νὰ καταστήσῃτε εἰς Ὀδέσσαν μίαν πανσιόνων, ὥστε οἱ προσερχόμενοι νέοι τῆς Πατρίδος μας νὰ σπουδάζουν καὶ ἀφοῦ φωτισθῶσιν καὶ τελειώσουν τὰ μαθήματα τῶν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Πατρίδα νὰ φωτίσουν τοὺς ἐκεῖ νέους, διὰ τὴν ὁποίαν μὲ προκαλεῖτε νὰ συνδράμω καὶ ἐγώ...

Διὰ τὴν ἀποκατάστασιν λοιπὸν αὐτῆς τῆς πανσιόνης, τῆς ὁποίας ὁ σκοπὸς εἶναι πρὸς φωτισμὸν τοῦ γένους μας προσφέρω ἐκ τῆς ἰδίας μου περιουσίας πρὸς τὸ παρὸν εἰς αἰγνάντζιες τοῦ Μπάνκα 100.000 ρούβλια.

Ἀφοῦ κατασταθῇ ἐνεργητικῶς ἡ πανσιὼν ἂν τὴ ὑπόσχομαι καὶ ἀκόμη 50.000 ρουβλίου διὰ βιβλία καὶ μαθητικὰ ὄργανα.

Ἐκ Ταϊγανρόγ 10 Μαρτίου 1819

Τολμῶ νὰ προβάλω εἰς τὴν ὑμετέραν ἐκλαμπρότητα, ὥστε ὅπου καὶ ὅπως κρίνει διὰ χρειάζεται χρηματικὴ βοήθεια διὰ τὴν Πατρίδα μας νὰ προστάξῃ καὶ θέλει τελειώνεται ἀμέσως ἡ προσταγή της.

Διὰ νὰ μὴ ἀκολουθῇ ἄργητα εἰς τὰς προσταγὰς τῆς κατέβαλα εἰς τὸν Μπάγκον 150.000 ρουβλίων, τὰ ὅποια εἶναι ἔτοιμα διὰ νὰ δίδωνται ἐξ αὐτῶν ὅπου διορίσῃ καὶ τοῦτο θέλω στοχάζεσθαι ἀκριβῆς σημεῖον τῆς πρὸς ἐμὲ τὸν ταπεινὸν εὐμενείας της. Ἀμποτε δὲ νὰ ἀξιώσῃ ὁ Θεὸς καὶ ἐμὲ καὶ τοὺς διάδοχους μου νὰ γινώμεθα ἄσκητοι ἐκτελεσταὶ τῶν φιλανθρωπικῶν προσταγῶν της.

δούλος ταπεινότητος

(ἡ ὑπογραφή του) ἰωάννης βαρβακίς

Μία παρομοία γοητεία ἐνέπνευσε καὶ τὸν ὁμογενῆ Ἰωάν. Δομπόλην νὰ διαθέσῃ τὴν περιουσίαν του διὰ Πανεπιστήμιον μὲ τὸ ὄνομα Καποδιστριακόν.

Πόσα ἀληθῶς σοφὰ διδάγματα διδασκόμεθα ἀπὸ τὴν Πολιτείαν τοῦ ἀειμνήστου εὐπατρίδου πατριώτου μας Ἰωάν. Καποδιστρίου.

ΒΑΣΙΛ. Γ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Παιδαγωγῆστε τὰ παιδιὰ γιὰ τὸ πνεῦμα, στὴν ἀγάπῃ τῶν ὁμοίων τους. Παιδαγωγῆστε τα γιὰ τὴ δημοκρατία, γιὰ τὴν πατρίδα.

Karl Seitz

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΟΥ

«Παιδεία μὲν ἐστὶ ἡ παιδων δλκή τε καὶ ἀγωγή
πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Νόμου λόγο δρθὸν ἀρημένον...»
Πλάτων (Νόμος 2.659 Δ)

Οἱ «Νόμοι» ὅπως καὶ ἡ «Πολιτεία» τοῦ Πλάτωνος δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ παιδαγωγικά συστήματα τῆς ἐποχῆς του, πού ἀπέβλεπαν εἰς τὴν μόρφωσιν ὄχι τοῦ τελείου ἀνθρώπου, ἀλλὰ τοῦ τελείου πολίτου, τοῦ κοινωνικοῦ δηλ. τῆς πολιτειακῆς ζωῆς, τῆς ὀργανωμένης κοινωνίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν συνεργάσθησαν ἀκόμα τὰ Ἀριστοτελικά «Πολιτικά» αἰ σοφιστικαὶ «Ἵποθέσεις» κ.ἄ.

Ἡ ρύθμισις τῶν σχέσεων ἀρχοντος καὶ ἀρχομένου, ἐλέγχοντος καὶ ἐλεγχόμενου, ἀνεξητήθη διαφοροτρόπως κατὰ τὰ διάφορα στάδια τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας.

Λέγεται πὺς πρὶν ἀπὸ τέσσερες χιλιάδες χρόνια ὁ Χαμουράμπι (Κάποιος σοφὸς βασιλεὺς στὴν ἀρχαία Βαβυλώνα) προσεπάθησε νὰ δώσῃ μὲ Νόμους δικαίωματα πάγια στοὺς ὑπάρχοντες του.

Στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα ἡ διάκρισις τῆς κοινωνίας εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐλευθέρων, καὶ τὴν τάξιν τῶν δούλων ἔδωκεν ἀφορμὴ εἰς τὸν Σόλωνα νὰ κἀνῃ Νόμους, ν' ἀναγνωρισθῇ ἐξουσία προερχομένη ἀπ' ὅλους, νὰ δημιουργηθῇ, μ' ἄλλα λόγια, ἡ πρώτη δημοκρατία, εἰς τὴν ὁποίαν μετέχουν οἱ «Ἐλεύθεροι πολῖτες»...

Καὶ ὅσο ὁ ἀνθρώπος ἀτελὰ μὲν τὸ θεῖο δῶρο τῆς ἐλευθερίας ἀγραφοὶ καὶ γραπτοὶ Νόμοι καθωρρίζαν πὺς συστηματικὰ καὶ τέλεια τὶς σχέσεις του μὲ τὸν συνάνθρωπὸν του.

Ὁ ἐρχομὸς τοῦ Χριστοῦ μας ἐνετύπωσε θαθεῖα στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου τὸ «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος, οὐδὲ Ἕλλην» οὐκ ἔνι δούλος, οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ...» Παρὰ τὴν κοινὴν καὶ τὸν καθορισμὸν τῆς πατρίδος τοῦ καθενὸς ὅταν διὰ τοῦ ἀποστόλου εἴπεν: «ἐποίησεν ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν εἰς πᾶν πρόσωπον τῆς γῆς ὁρίσας... αἱ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν» (Πρ. ιζ' 26).

Ἀργότερον ἔρχεται τὸ Ἰουστινιάνειον «δικαίον» γιὰ νὰ θεμελιώσῃ καὶ τὴν σημερινὴν Ἑλληνικὴν βασιλευμένην δημοκρατίαν, τὸ ἰδανικὸν πολίτευμά μας.

II

Ἡ ἱστορία τῆς παιδαγωγικῆς μᾶς ἀναφέρει προχριστιανικὴν περιόδον κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἀγωγή ἦτο ἀπόλυτα ἐξηρητημένη ἀπὸ τὸ ἐπικρατοῦν πολίτευμα. Ἐκυριάρχει δηλ. κατ' αὐτήν, τὸ πολιτειακὸν λεγόμενον ἰδεώδες, ἀπαθὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρξαν ὄχι μόνον οἱ κορυφαῖοι Ἕλληνες παιδαγωγοὶ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης, ἀλλὰ καὶ οἱ I. Fichte & Helvitiouis. (')

Κατὰ τὸν τελευταῖον μάλιστα ἡ Παιδαγωγικὴ εἶναι τόσο στενὰ συνδεδεμένη εἰς ὅλας τὰς χώρας μετὰ τοῦ ἰσχύοντος πολιτεύματος ὥστε ἐνδεχομένη ἀξιόλογος μεταβολὴ εἰς τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν θὰ ἐπέφερεν ἀσφαλῶς καὶ ἀνάλογον μεταβολὴν τοῦ πολι-

τεύματος. Καὶ κατὰ μὲν τὸν Πλάτωνα ἡ πολιτεία ἐφρόντιζεν ὥστε «... πολίτην γενέσθαι τέλειον, ἀρχειν τε καὶ ἀρχεσθαι ἐπιστάμενον μετὰ δίκης» (') Κατὰ δὲ τὸν Ἀριστοτέλην ὁ πολίτης ἔπρεπε «... ἀρχειν καὶ ἀρχεσθαι κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀρετῆς». Συνεργατικὴ μονάδα θεωρεῖ τὸν πολίτην ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁμολογεῖ ὅτι ἐκεῖνος πού δὲν θὰ συμμετέχῃ ἔντονα εἰς τὴν πολιτειακὴν ζωὴν θὰ εἶναι... ἡ θεὸς ἡ θηρίον!...

Μεταφέροντες σήμερα τὶς γνώμες τῶν μεγάλων ἐκείνων σοφῶν τῆς φωτοδότρας κλασσικῆς ἐποχῆς ἡμποροῦμεν, ἀναμφιδόλως, νὰ τὶς χρησιμοποιήσωμεν ὡς δραστηκώτατα φάρμακα κατὰ τῆς ἐπικρατοῦσης «Ἑλληνικῆς ἐγωπαθείας» καὶ τοῦ «ἑλληνικοῦ ἀτομισμού». Παντοτεῖνὰ διδάγματα πρὸς ἐκείνους, πού θέλουν νὰ ἐννοοῦν καὶ ἄτομα ἀνεξάρτητα καὶ ἀνεύθυνα ἀπὸ τὸν κρατικὸν μηχανισμόν, τὴν πολιτείαν...

Καταβάλλεται, ἡμποροῦμε νὰ ποῦμε, σήμερα μιὰ ἀξιόλογος προσπάθεια πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς τοῦ πολίτου. Τίθεται σήμερα τὸ ἐρώτημα: Πῶς θὰ ἐτοιμάσωμεν τὸν τέλειον, τὸν ἰδανικὸν πολίτην. Ἡ πὺς θὰ καταστήσωμεν τὸ ἄτομον ἱκανὸν νὰ συμμετέχῃ ἐνεργῶς καὶ συνειδητῶς στὴν ἐθνικὴν χαρὰν ἢ λύπην, στὴν ἐκάστοτε πολιτικὴν εὐδαιμονίαν ἢ κακοδαιμονίαν, πὺς θὰ γνωρίσῃ τὶς ὑποχρεώσεις του καὶ τὰ δικαίωμάτα του καὶ ὡς ἀρχοντος καὶ ὡς ἀρχομένου; Καὶ ἐπωμίζεται τὸ μεγαλύτερον βάρος τῆς προσπάθειας αὐτῆς τὸ βασικώτατον καὶ σημαντικώτατον κίτταρον τῆς Ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως, τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον καὶ ὁ κυριώτερος ἐργάτης αὐτοῦ, ὁ διδάσκαλος. Διότι τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον ἢ λαϊκὸν Πανεπιστήμιον, ὅπως ἀπεκλήθη, παρακολουθῇ ἀγρόντως καὶ ἀνελλιπῶς ἀπὸ τῆς θεμελιώσεώς του, δηλ. ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος, τὴν συγκεκροτημένην μάζαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἐξ αὐτοῦ, συνεχῶς, ἐξαρτᾶται ἡ ἐθνικὴ καὶ πολιτικὴ ἀγωγή στὴν χώρα μας.

Πλησίον δὲ πρὸς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον στέκει καὶ ἐπαγρυπνεῖ καὶ τὸ Βασιλικὸν ἑθνικὸν ἱδρυμα, τὸ ὁποῖον στὶς φιλόξενες αἰθουσας τῆς ἐθνικῆς ἐστίας ἔρχεται νὰ συνδράμῃ διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ κοινὸς σκοπός: Ἡ δημιουργία καλῶν πολιτῶν, ἱκανῶν ν' ἀναβιδάσουν τὸ πολιτιστικὸν ἐπίτεδον τῆς χώρας μας.

III

Νὰ προσπαθῶμε λοιπὸν νὰ δημιουργήσωμε καλοὺς πολίτας, χρησίμους γιὰ τὸν κοινωνικὸν ὀργανισμόν, πού θὰ ἐργάζονται σὰν μέλισσες γιὰ τὴν προκοπὴν τῆς κυψέλης, πού ἐδῶ εἶναι τὸ κράτος. ἡ πολιτεία. Μήπως ὅμως ρίχνοντας ὑπέρμετρο ζῆλον στὴν ἐν λόγω προσπάθεια βρεθοῦμε ἐκτὸς τῆς τροχιάς πού διαγράφει τὸ ἰδεώδες τῆς ἐποχῆς μας τὸ ὁποῖον — καίτοι εὐρίσκεται εἰς τὸ προσκλήνιον ἐρεῖνης τῶν σοφῶν τοῦ παρόντος — δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὴν πολὺ-πλευρὴν μόρφωσιν τῆς ἀτομικότητος;

Μήπως, μ' ἄλλα λόγια, πλάθοντας τὸν ἰδανικὸν

πολίτην εγκαταλείψωμεν τὸν ἰδανικὸν ἄνθρωπον τῆς ἐποχῆς μας;

Ἄλλ' ὥς παραθέσωμε μὲ τίς πρόσκαιρες καὶ φευγαλέες αὐτὲς σκέψεις μας καὶ τὸ πρωταρχικώτερο ἐρώτημα: Ποῖος ὁ σημερινὸς ἰδανικὸς πολίτης; Μήπως ὁ ἀλήτης τοῦ πεζοδρομίου ἢ ξενοπρεπῶς «Ντεντυμπόυς», πού μὲ τὰ κατορθώματά του λαμβάνει μέρος καθημερινῶς στίς στήλες τῶν ἐφημερίδων ἢ ὁ ἀφίνων ἑαυτὸν ἀνυπεράσπιστον, ὁ «ἀγαθός», ὁ ὑποκύπτων πάντοτε εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῶν «αἰσίδων» ἢ «καπάτσων»; Ἀσφαλῶς γὰρ κάποιον ἄλλον ἐργάζεται ἡ Παιδαγωγικὴ.

Πλήρης δὲ συνταύτησις τῆς ἀγωγῆς τοῦ πολίτου μὲ τὴν ἐν γένει ἀγωγήν δὲν ἡμπορεῖ νὰ γίνη σήμερα, ὅπως ἐγένετο εἰς τὴν Σπάρτην τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, καθ' ὅσον ἐκεῖ τότε—παρατηρεῖ τόσο εὐστοχα ὁ κ. Ν. Ἐξαρχόπουλος — «οὐδαμῶς ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν τὸ ἄτομον, οὐδ' ἐτύγγανον θεραπειᾶς τινὸς αἱ ἔμφυτοι προδιαθέσεις αὐτοῦ. Τουναντίον διὰ τῶν ἐφαρμοζομένων μέσων ἐπεξητεῖτο κατὰ πνιξίς ὁλοσχερῆς τῆς ἀτομικότητος». (1)

IV

Ἡ ἀναδρομή, ἐν τούτοις, εἰς τὴν Σπαρτιατικὴν ἀνατροφὴν θὰ μᾶς δώσῃ ἀσφαλῶς δείγματα φιλοπατρίας ἀπαραίτητα διὰ τὴν τόνωσιν τοῦ ἐθνικοῦ μας φρονήματος. Ἀλλὰ καὶ δλόκληρος ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία θὰ εἶναι ἄριστον μέσον ἐθνικῆς διαπαιδαγωγήσεως. Τοιοῦτοτρόπως θὰ βλέπωμεν ἀπὸ τὴν Ὀμηρικὴν ἐποχὴν ὅτι «... Ὀδυσσεὺς ἰέμενος καὶ καπνὸν ἀποθρύσκοντα νοῆσαι ἥς γαίης θανέειν ἱμείρεται» (2)

Ἡ ἐθνικὴ μας ἱστορία ἡμπορεῖ νὰ μᾶς προφυλάξῃ ἀπ' τὸν σωβινισμό, ἀλλὰ καὶ νὰ μᾶς δώσῃ ὀρθὰ διδάγματα πολιτειακῆς ζωῆς. Κατὰ τὸν Θ. Τσάτσον «Ἐὰν οἱ Ἕλληνες πιστεύουν εἰς τὰ ἱστορικὰ διδάγματα θ' ἀνεύρουν ἀσφαλῶς τὴν μορφήν τῆς πολιτειακῆς τῶν ζωῆς περισσότερον εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα.» (3)

Καὶ ἐπὶ τούτου ὁμως πρέπει νὰ φροντίσωμεν ὥστε τὰ λαμβανόμενα ὡς «ἱστορικὰ διδάγματα» νὰ εἶναι ὀρθά, ἀληθῆ ἢ τουλάχιστον πλησιάζοντα πρὸς τὴν ἀλήθειαν, πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως, ὅπως δυνατόν νὰ προκαλέσῃ τὸ παρατιθέμενον παράδειγμα: Πῶς ἡ πατρίδα μας πῆρε τὸ ὄνομά της. Πολλὰ λέγονται περὶ τούτου, ἐκ τῶν ὁποίων:

1. Κατὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν μυθολογίαν, ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι τῆς χώρας μας ἦταν γεμάτοι μὲ κακίαις καὶ ἐλαττώματα, θέλησαν οἱ θεοὶ νὰ τοὺς τιμωρήσουν. Γι' αὐτὸ ἔκαναν ἕνα φοβερὸ κατακλυσμὸ ὕστερα ἀπὸ τὸν ὁποῖο βρέθηκαν ὅλοι πνιγμένοι ἐκτὸς ἀπὸ δύο, πού ἦσαν καλοὶ, ὁ Δευκαλίωνας καὶ ἡ Πύρρα ἡ γυναῖκα του. Ἀπ' τὸ ἀνδρόγυνον αὐτὸ γεννήθηκε ὁ Ἕλληνας, ἀπὸ τὸν ὁποῖον πῆραν τὸ ὄνομα σιγὰ—σιγὰ ὅλοι ὅσοι κατοικοῦν τὴν χώρα μας δηλ. τὴν Ἑλλάδα, τὴν πατρίδα τοῦ Ἑλλήνα. Ἀπὸ τὸν

Ἕλληνα γεννήθηκαν τρεῖς παιδιὰ, ὁ Δῶρος, ὁ Ξοῦθος καὶ ὁ Αἰόλος. Ἀπ' αὐτοὺς πάλι γεννήθηκαν οἱ Δωρεῖς, Αἰολεῖς κ. ἄλ.

2. Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἐλέγοντο Πελασγοί, ἢ δὲ Ἑλλάδα πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν λέξι Πελασγίη. Ὁ Θουκυδίδης μάλιστα λέγει ὅτι τὸ ὄνομα αὐτὸ ὑπῆρχε καὶ πρὶν γεννηθῇ ὁ Ἕλληνας.

3. Κατὰ τὸν Βιλλαμόδιτς τὸ ὄνομα «Ἑλλάς» προέρχεται ἀπὸ τὴν λέξιν ψελλίζω καὶ λέγει ὅτι οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος δὲν ὁμιλοῦσαν καθαρά, ἤσαν «βαρβαρόφωνες» ἐψέλλιζαν καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἡμποροῦσε εὐκολὰ νὰ συνεννοηθῇ κανεὶς μαζὶ τοὺς.

4. Λέγεται ὅτι τὸ ὄνομα «Ἑλλάς» ἔχει σχέσι μὲ τοὺς Ἑλλούς, πού κατοικοῦσαν στὴν ἀρχαία Δωδώνη τῆς Ἡπείρου.

5. Λέγεται ἀκόμα ὅτι οἱ λέξεις Ἑλλάς—Σέλας εἶναι συγγενεῖς.

6. Ὁ Πρέλλβιτς λέγει ὅτι ἡ λέξις Ἑλλάς προέρχεται ἀπὸ τὴν λέξιν Ἑλλοπία, πού κατὰ μὲν τοὺς Ἡρόδοτον καὶ Στράβωνα ἦτο ὄνομα τοποθεσίας τῆς Β. Εὐβοίας, κατ' ἄλλους δὲ ἄλλης...

Πλὴν τούτου πολλοὶ λόγοι ἐπιβάλλουν σήμερα ἐπισταμένην μελέτην τοῦ θιγομένου θέματος, τῆς ἀγωγῆς δηλ. τοῦ πολίτου, ἐκ τῶν ὁποίων διακρίνομεν:

1. Τὴν ἀλματώδη ἀνάπτυξιν τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ (Ραδιόφωνο, Ἐφημερίδες κλπ.).

2. Τὴν ἀναγνώρισιν ὑπὸ τῆς Πολιτείας περισσοτέρων δικαιωμάτων εἰς τὴν γυναῖκα (ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι κ. ἄλλα. Καὶ ἐπειδὴ τὰ δικαιώματα συνεπάγονται κι' ἀνάλογες ὑποχρεώσεις, ἡμποροῦμε νὰ πούμε ὅτι σήμερα ἐξυψώνεται ἡ γυναῖκα) καὶ

3. Τὴν νεωτέραν ἀντίληψιν τῆς Παιδαγωγικῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ Σχολεῖον μεταβάλλεται εἰς δημοκρατουμένην, ἀλλὰ καὶ πειθαρχημένην κοινότητα, καθ' ὅσον δὲν εἶναι δυνατόν ἀπὸ τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον νὰ βγῇ ὁ πρόθυμος φορολογούμενος, ὁ ὥριμος ψηφοφόρος, ὁ πειθαρχημένος στρατεύσιμος κ.λ.π. ἂν δὲν ταιριάζει ἡ ζωὴ τοῦ ἐνήλικος τῆς σημερινῆς ἐλληνικῆς βασιλευσμένης δημοκρατίας μὲ τὴν σημερινὴν Ἑλληνικὴν Σχολικὴν ζωὴν.

ΝΙΚ. ΒΙΝΤΖΗΛΑΙΟΣ

“Ἀς ἐνεργήσουμε ὅλοι μαζὶ γιὰ νὰ προφυλάξουμε τὴ νέαν γενεὰ ἀπὸ τῆ μοίρα, πού ἦταν ἡ δική μας μοίρα.

Karl Seitz

3. Εἰσαγ. εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν σελ. 151—152.

4. Ὅδυσ Α. σελ. 58

5. Μελέται Διοικ. Δικαίου. Ἀθήναι 1958

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

B. ΚΟΝΙΔΙΤΣΙΩΤΗ

(Συνέχεια εκ του υπ' αριθ. 7ου-9ου τεύχους)

«Ο,τι εις την Ιστορίαν ονομάζομεν Μεσαίωνα με τὸ πλῆθος τῶν ἱστορικῶν συμβάντων συμπυκνῶνται ἀπὸ τὸν Heimpel εἰς δώδεκα ἐνότητας—παραδείγματα: Θεόδωριχος, Γρηγόριος Α', Μωάμεθ, Κάρολος ὁ Μέγας, Ἑρρίκος Γ', Θωμᾶς Μπαϊκετ, Ἰννοκέντιος Γ', Τζεγκίς Χάν, Φίλιππος ὁ Ὠραῖος, Κάρολος Δ' Ἰωάννα Ντ' Ἀρκ, Νικόλαος Κουζανός. Ἡ ἐκλογή τῶν δώδεκα αὐτῶν ἱστορικῶν προσωπικοτήτων γύρω ἀπὸ τὰς ὁποίας συμπυκνῶνται ἡ δὴ ἱστορικὴ περίοδος τοῦ Μεσαίωνος δὲν ἀποτελοῦν πάγιόν τι καὶ σταθερὸν σχῆμα. Εἶναι δυνατόν ἡ ἐκλογή νὰ εἶναι διάφορος δι' ἄλλην χώραν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ὁποίας ἄλλα ἱστορικά πρόσωπα διεδραμάτισαν σημαντικὸν ρόλον. Ἡ σειρά πάντως καὶ ἡ διάταξις εἶναι τοιαύτη ὥστε ν' ἀκολουθῇ τὴν ἱστορικὴν πορείαν ἐκ τῶν ἀρχῶν πρὸς τὸ τέλος τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς περιόδου.

Ἄν ἡ διδασκαλία τῶν δώδεκα αὐτῶν ἐνοτήτων γίνῃ διεξοδικὴ καὶ συστηματικὴ εἶναι δυνατόν οἱ μαθηταὶ ν' ἀποκτήσουν σαφεῖς εἰκόνα τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς περιόδου. Κάθε μία τῶν ἱστορικῶν αὐτῶν προσωπικοτήτων δὲν ὀ' ἀποτελῇ πλέον ἓν ἄτομον, ἓν ἱστορικὸν ἀντικείμενον, ἀλλ' εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα τὸ ὁποῖον μεγάλως θὰ διευκολύνῃ τὴν κατανόησιν καὶ ἄλλων ἱστορικῶν προσωπικοτήτων τὰς ὁποίας οἱ μαθηταὶ πληροφοριακῶς ὀ' ἀναφέρουν κατὰ τὴν διδασκαλίαν, ἡ βραδύτερον θὰ συναντοῦν εἰς τὴν ζωὴν των, διότι θὰ ἔχουν μάθει νὰ εἰσδύουν εἰς τὸ βάθος τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος, νὰ ἐπικοινωνοῦν με τὸν ἱστορικὸν κόσμον.

Αἱ ἀντιλήψεις αὗται εὐρίσκονται εἰς συμφωνίαν πρὸς τὰς ἀποφάσεις τοῦ παιδαγωγικοῦ συνεδρίου τῆς Τυβίγγης, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν χώραν τὸ Φθινόπωρον τοῦ 1951 ὑπὸ τὸν τίτλον «Πανεπιστήμιον καὶ σχολεῖον» καὶ εἰς ὁποῖον μετέσχον ἐνεργῶς ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ οἱ γνωστοὶ παιδαγωγοί: Eduard, Shran-ger, Wilhelm, Flitner, Hermann, Hemmel, Martin, Wagenschein κλπ.

Κατὰ τὸ πρῶτον πόρισμα τοῦ συνεδρίου τοῦτου: «Ἡ διείσδυσις εἰς τὴν οὐσίαν τῶν ἀντικειμένων τῆς διδασκαλίας ἔχει τὸ ἀπαραίτητον προβάδισμα πρὸ πάσης ἐπεκτάσεως τῆς περιοχῆς τῆς ὕλης. Πρωταρχικὰ φαινόμενα τοῦ πνευματικοῦ κόσμου δύνανται νὰ γίνωνται καταληπτὰ ἀπὸ τὸ παράδειγμα ἑνὸς καὶ μόνου, ὑπὸ τῶν μαθητῶν πράγματι κατανοηθέντος ἀντικειμένου.... Ἀπαιτεῖται μία πλέον ἐλευθέρα διαμόρφωσις τοῦ προγράμματος τῆς διδασκαλίας πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐμβαθύνσεως εἰς τὸ οὐσιώδες». ()

Τὸ ὅτι ὁ μαθητὴς εἶναι δυνατόν ἀπὸ τὴν γνῶσιν ἑνὸς καὶ μόνου εἰς τὴν ψυχὴν του ἀτ' εὐθείας καὶ ζωηρῶς ἐπιδρώντος παραδείγματος νὰ ἐννοήσῃ ἀταξ δια παντὸς ἄλλα ἀνάλογα γίνεται φανερόν ἀπὸ τὴν κλασσικὴν περίπτωσιν τοῦ Βούδα, τὴν ἀναφερομένην

εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Max Scheller «Ἡ θέσις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν κόσμον». (1) Ὁ πρίγκιψ Βούδας, ἀφοῦ ἐπὶ ἔτη εἶχεν ζήσει ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων τοῦ πατρὸς του ἐπιμελῶς ἀνατραφεὶς μακρὰν πάσης δυσαρέστου ἐντυπώσεως, βλέπει κάποτε ἐξελθὼν τῶν ἀνακτόρων, ἓνα ἀσθενῆ, ἓνα πτωχόν, ἓνα νεκρόν. Ἐννοεῖ ὁμως ἀμέσως ὡς δι' ἐσωτερικῆς τινος ἀκτινοβολίας αὐτὰ τὰ τρία «τώρα—ἐδῶ—οὕτως ἔχοντα» παραδείγματα, ὡς ἀπλὰς περιπτώσεις πτωχείας, ἀσθενείας καὶ θάνατον καὶ ἀποφασίζει νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς ἀνέσεις τοῦ πατρικοῦ οἴκου καὶ δοθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πασχούσης κοινωνίας. Τοῦτο δὲ διότι τὰ τρία ταῦτα παραδείγματα ἐτέδρασαν ζωηρότατα εἰς τὴν ψυχὴν του, ἄφησαν δι' αὐτὸν κυριολεκτικῶς ἐποχὴν, ἦλθον εἰς ἀμεσον σχέσιν μετ' ὅλον του εἶναι.

Ὁ Heipel εἶχεν ὑπ' ὄψιν του τὴν διδασκαλίαν τῆς ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς ἱστορικῆς ὕλης ἀπὸ τοὺς αὐριανούς διδασκάλους αὐτῆς, τοὺς θεωρουμένους πλέον ἐρευνητάς. Ἡ ἀντίληψις ὁμως αὕτη μετεδόθη καὶ ἐτέδρασε καὶ εἰς τὰς γυμνασιακὰς τάξεις. Προϋποθέτει καὶ αὕτη ὑπαρξὶν στοιχείων ἱστορικῶν γνώσεων τὰ ὁποῖα οἱ μαθηταὶ ἤδη φέρουν μεθ' ἑαυτῶν.

Ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ κλάδου ἐπίσης προερχόμενος ἐνεργῶς μετέχει εἰς τὴν σχετικὴν κίνησιν ὁ Hans Ebeling συγγραφεὺς ἀρκετῶν βιβλίων σχετικῶν μετ' αὐτῶν διδασκαλίαν τῆς ἱστορίας εἰς τὸ Δημ. σχολεῖον.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς δύο προηγούμενους ἔχει ὑπ' ὄψιν μόνον τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον. Ἐκκινᾷ ἀπὸ τὴν ψυχολογικὴν προϋπόθεσιν ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν μετ' αὐτὸν τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς ἀκόμη καὶ με συντομίαν τὴν ὅλην ἱστορικὴν ἐξέλιξιν. (2)

Ἡ δλοκλήρωσις τῆς ἐργασίας αὐτῆς εἰς τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον εἶναι ἀδύνατος καθ' ὅσον ἡ στενότης τοῦ χρόνου καὶ ἡ μὴ ὥριμος ψυχικὴ κατάσταση τῶν μαθητῶν ἀναγκάζουν τὸν διδάσκαλον ν' ἀφίγῃ χάσματα ἀκόμη καὶ ὅταν πιστεῖται ὅτι, ἀκολουθῶν τὸ πρόγραμμα τῆς ὕλης, δίδει εἰς τοὺς μαθητὰς του τελείαν καὶ συνεχεῖν εἰκόνα τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως. Καὶ εἰς τὰς καλλιτέρας τῶν περιπτώσεων δὲν κατορθώνει κανεὶς εἰμὴ μόνον μέχρι μεμονωμένων περιοχῶν τοῦ ἱστορικοῦ βίου νὰ φθάσῃ, τὰς ὁποίας ὁ Ebeling ὀνομάζει Inseln νήσους. Εἰς τὰς περιοχὰς αὐτὰς τῆς ἱστορικῆς γνώσεως, εἰς τὰς νήσους αὐτάς, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ φθάσῃ κανεὶς εἰμὴ μόνον πατῶν ἐπὶ μεμονωμένων βατῶν στερεῶν τόπων, οἱ ὁποῖοι ἐξέχουν τῆς θαλάσσης τῆς ἀπεραντιωσύνης τῆς ἱστορικῆς ὕλης ὡς μικρὰ ἔξαλα λίθινα στηρίγματα. (3)

Ὡς λύσις προτείνεται ὑπὸ τοῦ Ebeling ἡ ἐκλογή καὶ διδασκαλία εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Δη-

1. Max Scheller: Die Stellung des Menschen im Kosmos, München 1949.

2. Hans Ebeling: Der Geschichtsunterricht in der Volksschule, 1951.

3. Hans Ebeling: Methodik des Geschichtsunterrichts, Hannover 1955.

μοτικού σχολείου τῶν σημαντικῶν ἐκείνων ιστορικῶν ἐνοτήτων αἰτίνες εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμεύσουν καὶ ὡς παραδείγματα, τ. ἔ. νὰ ἐπιδράσουν ἀφ' ἐνὸς δὸν τὸ δυνατόν ζωηρότερον εἰς τὴν ὁμαλὴν ψυχικὴν ἀνάπτυξιν τῶν μαθητῶν διὰ τῶν μορφωτικῶν ἀξιών τὰς ὁποίας ἐγκλείουν, ἀφ' ἑτέρου νὰ διευκολύνουν τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν κατανόησιν καὶ ἄλλων ἀναλόγων καὶ σχετικῶν γεγονότων τοῦ ιστορικοῦ βίου ἢ ιστορικῶν προσωποποιήσεων.

Παιδαγωγικὴ.

Ἐκ τῆς θεωρητικῆς Παιδαγωγικῆς προερχόμενος ἡσυχολήθη συστηματικῶς μὲ τὸ πρόβλημα τῆς παραδειγματικῆς διδασκαλίας ὁ Hans Scheuerl καθηγητὴς τῆς Παιδαγωγικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Erlangen (Νυρεμβέργη). Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐδημοσιεύθη τὸ ἀνωτέρω ἤδη μνημονευθὲν ἔργον τοῦ «Ἡ παραδειγματικὴ διδασκαλία». (1) Ἐκ αὐτοῦ δίδει κατ' ἀρχὴν μίαν περιγραφὴν τῆς σημερινῆς θέσεως τοῦ βίου ζητήματος καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐξετάζει τοὺς κυριώτερους κλάδους διδασκαλίας εἰς τὸ ἀνώτερον τμήμα τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου ἐν σχέσει πρὸς τὴν παραδειγματικὴν διδασκαλίαν: Γλωσσικὸν μάθημα, Φυσιογνωστικά, Ἱστορίαν, Ἀγωγὴν τοῦ πολίτου. Ἀπὸ τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου δύναται τις, κατὰ τὸν Scheuerl νὰ παρατηρήσῃ καὶ ἐρευνήσῃ τὸ ζήτημα ἐν σχέσει καὶ πρὸς τὰ ἄλλα αὐτοῦ τμήματα, τὸ μέσον καὶ τὸ κατώτερον.

Τὸ παιδαγωγικὸν ἀξίωμα «ἐδίδασκε παραδειγματικῶς» προϋποθέτει καὶ κατὰ Scheuerl μίαν ἐπιλογὴν τῶν μορφωτικῶν στοιχείων τὰ ὁποία θὰ διδασκοῦν εἰς τοὺς μαθητὰς.

Ποῖος ὁμως θὰ κάμῃ αὐτὴν τὴν ἐπιλογὴν καὶ μὲ ποῖα κριτήρια;

Ποῖος θ' ἀναλάβῃ τὸ βαρὺ ἔργον τῆς προσεκτικῆς ἐκτιμήσεως τῶν μορφωτικῶν ἀγαθῶν κάθε διδακτικῆς ἐνότητος καὶ τῆς ἐπιλογῆς τῶν καταλληλοτέρων διὰ μίαν παραδειγματικὴν διδασκαλίαν καὶ ποῦ θὰ στηρίξῃ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐκλογῆς του; Ἀπαιτεῖται μακρὰ καὶ ἐπίπονος ἐργασία, ἡ ὁποία δὲν γίνεται ἀπὸ τῆς μιᾶς ἡμέρας εἰς τὴν ἄλλην. Ὅ,τι ἔχει ἀποκρυσταλλωθῇ σήμερον ὡς ὕλη διδασκαλίας εἰς τὰ σχολεῖα εἶναι ἔργον μακρᾶς καὶ ἐπιπόνου ἐργασίας γενεῶν.

Εἶναι ἀπαραίτητον ὅπως ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἔχουν λόγον ἐπὶ τοῦ προκειμένου, καὶ λόγον ἔχουν ὅλοι οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν Ἀγωγὴν, ἐργασθοῦν μεθοδικῶς καὶ ἐπὶ μακρόν, ἔχοντες πάντοτε ὑπ' ὄψιν διὰ μίαν ἐπιλογὴν τοιαύτης ὕλης τὴν ιστορικὴν πραγματικότητα καὶ τὰς σημερινὰς ἀνάγκας τῆς κοινωνίας, μέλη τῆς ὁποίας ἀποτελοῦν, καὶ ἐπὶ πλέον τὸν σκοπὸν τῆς Ἀγωγῆς καὶ τὴν σωματικὴν, ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν κατάστασιν τῶν μαθητῶν διὰ τοὺς ὁποίους προορίζονται αἱ ἐνότητες αὗται τῆς ὕλης.

Παραθέτομεν κατωτέρω ἐν συντομίᾳ μίαν ἀνάλυσιν τῶν κυριωτέρων κλάδων τῆς σχολικῆς διδασκαλίας διὰ τῆς ὁποίας καταδεικνύονται τόσοι αἱ δυνατότητες, ὅσον καὶ τὰ ὅρια τῆς νέας παιδαγωγικῆς ἀρχῆς.

Γ λ ω σ σ ι κ ὸ ν μ ά θ η μ α. Ἡ περιοχὴ

ἐκείνη τῶν σχολικῶν κλάδων ὅπου ἡ παραδειγματικὴ διδασκαλία εἶναι δυνατόν κατ' ἐξοχὴν νὰ εὐρὴν τὴν πραγματικὴν εἶναι τὰ Φυσιογνωστικὰ ἐν γένει μαθήματα. Ἀλλὰ καὶ οἱ κλάδοι τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος ἔχουν ἄμεσον σχέσιν πρὸς αὐτήν. Κατὰ τὸν Scheuerl «..... ἡ γλῶσσα εὐρίσκεται λόγῳ τῆς ἐσωτερικῆς τῆς κατασκευῆς εἰς μίαν παραδειγματικὴν σχέσιν πρὸς τὰ πράγματα: Αὕτη εἶναι μία συναρμογὴ συμβόλων, ὅχι ἀπλῶς ἀπεικονίζουσα, ὅχι ἀναπαράγουσα, ἀλλὰ διὰ συμβόλων ἀντιπροσωπεύουσα, καὶ τοῦτο ἰσχύει τόσο καλῶς διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀφαιρετικὴν ἐργασίαν, ὅσον καὶ διὰ τὴν συγκεκριμένην διάλεκτον». Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς τὸ ὅτι δηλ. ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ σύνολον, συναρμογὴ συμβόλων τὰ ὁποία περικλείουν ἐννοίας ἐπιτρέπει ὅπως ἐν καὶ τὸ αὐτὸ σύμβολον χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις παραδειγματικῶς. Σχετικαὶ ἐρευνᾶται γινόμενα εἰς παιδιὰ τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας κατέδειξαν ὅτι «παῖν δ,τι ἀκούομεν ἐνεργεῖ κάπως περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀπλὴν μετάδοσιν του, καθιστᾷ τὴν ψυχὴν ἱκανὴν νὰ κατανοῇ εὐκολώτερον ἀκόμη καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἄλλοτε ἤκουσεν». (1)

Γεννᾶται τὸ ἐρώτημα τί θὰ προκριθῇ ἀπὸ τὸ σύνολον τοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ πρὸς διδασκαλίαν, ὡς ἄξιον μιᾶς παραδειγματικῆς διδασκαλίας. Εἶναι ἀνάγκη, κατὰ Scheuerl νὰ ἐπιλεγοῦν «μεμονωμένα ἀκτινοβολοῦντα θεμελιώδη φαινόμενα» καὶ αὐτὰ νὰ γίνωνται γνωστὰ εἰς τοὺς μαθητὰς. Πρέπει νὰ γίνῃ ἐπιλογὴ τοιούτων ἔργων καὶ τοιούτων συγγραφέων ἀπὸ τὴν κατανόησιν τῶν ὁποίων εἶναι δυνατόν νὰ γίνωνται εὐκόλως καταληπτὰ ἄλλα ἔργα καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς.

Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν ἔργων τούτων καὶ τῶν συγγραφέων, εἶναι ὅτι ἔχουν μίαν ἀντιπροσωπευτικὴν καὶ ἀκτινοβολοῦσαν ἐπίδρασιν.

Φ υ σ ι ο γ ν ω σ τ ι κ ά. Οἱ σχολικοὶ κλάδοι τῶν Φυσιογνωστικῶν μαθημάτων ἀποτελοῦν τὴν κατ' ἐξοχὴν περιοχὴν τῆς παραδειγματικῆς διδασκαλίας.

Τὸ σύμβολον καὶ τὸ παράδειγμα ἐδῶ κυρίως ἔχουν τὴν θέσιν των. Εἰς τὴν Φυσικὴν π.χ. ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσιν ἐνὸς πειράματος εἶναι δυνατόν, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἀνεφέρθη, νὰ κατανοήσουν οἱ μαθηταὶ ὅσα διὰ παντὸς τι εἶναι πείραμα καὶ ποῖος ὁ σκοπὸς τοῦ πειράματος. Ἀπὸ τὴν κατάλληλον διδασκαλίαν καὶ τὴν ἀνάλογον διείσδυσιν εἰς τὴν οὐσίαν ἐνὸς φαινομένου φυγοκέντρου δυνάμεως εἶναι δυνατόν οἱ μαθηταὶ μόνον των νὰ κατανοοῦν καὶ ἀξιοποιοῦν διὰ τὴν ζωὴν των ἀνάλογα φαινόμενα τὰ ὁποία εἰς τὸ μέλλον θὰ ὑποπίπτουν εἰς τὴν ἀντίληψίν των. Ἀπὸ τὴν παραδειγματικὴν διδασκαλίαν ἐνὸς πτηνοῦ κατανοοῦν ὅσα διὰ παντὸς τὴν ἐννοίαν τοῦ πτηνοῦ κλπ. Εἶναι λοιπὸν δυνατόν ἀπλᾶ καὶ ἀκτινοβολοῦντα παραδείγματα νὰ ἐκλέγονται καὶ διδάσκονται ὡς ἀντιπροσωπευτικὰ ἄλλων ὁμοίων περιπτώσεων.

Εἶναι δὲ τοῦτο ἀναγκαιότερον εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Φυσιογνωστικῶν διότι ἡ ὕλη αὐτῶν πληθύνεται ταχέως διὰ τῶν καθημερινῶν προόδων τῶν ἀντιστοιχῶν ἐπιστημῶν.

Ἱ σ τ ο ρ ί α. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Ἱστο-

3. Hans Scheuerl: Die exemplarische Lehre, Tübingen 1908.

1. Wilhelm von Humboldt: Die Verschiedenheit des menschlichen sprachbaues, Berlin 1907.

ρίας, τῆς πολιτικῆς τόσον, ὅσον καὶ τῆς πολιτιστικῆς ἢ ὅλη γίνεται καθημερινῶς μεγαλυτέρα. Πῶς δὲ εἶναι δυνατόν νὰ γίνη ἐδῶ λόγος περὶ ἀντιπροσωπευτικῶν ἐνοτήτων ἔγινεν ἤδη γνωστὸν διὰ τοῦ παραδείγματος τῆς διδασκαλίας τῶν ἐνοτήτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἱστορικὴν περιοχὴν τοῦ Μεσαίωνα τοῦ προτεινομένου ὑπὸ τοῦ Heinel.

Εἶναι ἄρα καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν ἀναγκαῖον ὅπως τὸ σχολεῖον κάμῃ γνωστὸν εἰς τοὺς μαθητὰς ἐπὶ πνεῦμα τῶν ἐποχῶν διὰ μεμονωμένων παραδειγμάτων. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονῆται ὅτι κύριος σκοπὸς τῆς ἱστορίας δὲν εἶναι ἡ παρουσίαις εἰς τοὺς μαθητὰς ἱστορικῶν καταστάσεων καὶ ἡ ἐξεικόνισις προσωπικοτήτων, ἀλλὰ καὶ κυρίως «αὕτη ἡ δυναμική, ἐφ' ἣμῶν ἐπιδρῶσα ἱστορικὴ ἀφήγησις».

Ἄγωγὴ τοῦ πολίτου. Ἡ προσπάθεια τοῦ σχολείου πρὸς εἰσαγωγὴν τῶν μαθητῶν εἰς τὰ τοῦ τρόπου τῆς ὁργανώσεως τῆς κοινωνίας καὶ τὴν μὴσὶν τῶν εἰς τὰ τῶν δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων αὐτῶν, παρὰ τὸ ὅτι δὲν εἶναι καὶ τόσον νέα, ὅσον συνήθως νομίζεται, δὲν ἔχει ἀκόμη παγιωθῆ. Δὲν ἔγινεν ἀκόμη σαφὲς καὶ γενικῶς ἀποδεκτὸν ἂν αὕτη πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ ἰδιαιτέρον κλάδον διδασκαλίας ἢ νὰ παραμείνῃ ὡς διδακτικὴ ἀρχή. Αὕτη αὕτη ἡ ὁνομασία τῆς δὲν γίνεται ἀπ' ὅλους ὁμοίως. Χρησιμοποιοῦνται μεταξὺ ἄλλων αἱ ἐξῆς ἐκφράσεις: Πολιτεολογία, Κοινωνιολογία, Πολιτικὴ διδασκαλία κλπ. Μεγαλυτέρα ἀσάφεια παρατηρεῖται εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν σκοπὸν, τὴν μέθοδον καὶ τὴν ὅλην αὐτῆς.

Εἴτε ὅμως ὡς διδακτικὴ ἀρχὴ παραμείνῃ, εἴτε ὡς ἰδιαιτέρον μάθημα καθιερωθῇ, διὰ μίαν ἐπιτυχὴ διδασκαλίαν αὐτῆς θεωρεῖται ἀναγκαῖα μία ἐπιλογὴ τῶν πλέον σημαντικῶν στοιχείων τῶν ἀπαραιτήτων πρὸς ἀσκήσιν γονίμων ἐπιδράσεων ἐπὶ τῶν μαθητῶν διὰ νὰ καταστοῦν οὗτοι συνειδητὰ μέλη τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, πρόθυμα νὰ θυσιάσουν ἐν μέρος τῆς προσωπικότητος τῶν ἐλευθερίας χάριν τῆς κοινωνίας εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν καὶ ἐν μέρος τῶν προσωπικῶν τῶν δικαιωμάτων χάριν τῶν σκοπῶν αὐτῆς.

Μία παραδειγματικὴ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τούτου δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ ἐνστηρικτὴ εἰς ξηρὰς ἀπομιμήσεις ξένων προτύπων, ἀλλὰ εἰς τὰς γονίμους ἐπιδράσεις τῶν ἰδικῶν μας ἀκτινοβολούντων παραδειγμάτων κοινωνικοῦ ἥθους, ἀπὸ τὰ ὅποια εἶναι γεμάτη ἡ γλῶσσα καὶ ἡ λογοτεχνία μας καὶ ἡ ἱστορικὴ μας παράδοσις.

«Ὁ Ἕλληνας λαὸς ἔχει τὴν ἀπαιτήσιν νὰ ἔχῃ ὁργανωθῇ ἡ πολιτεία κατὰ τρόπον ὥστε νὰ φρονιματίζῃ τὴν νέαν γενεάν ὅχι μὲ λόγους, ἀλλὰ μὲ τὴν πραγματικὴν τῆς παράστασιν καὶ μὲ τὸ ὑψηλὸν τῆς ἥθους».⁽¹⁾

Κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς νέας αὐτῆς διδακτικῆς ἀπαιτήσεως εἶναι ἀνάγκη ἀπὸ τὸν ἰδικὸν μας θησαυρὸν τῶν κοινωνικῶν παραδόσεων νὰ ἐπιλέξωμεν καὶ μεταδώσωμεν εἰς τοὺς αὐριανούς πολίτας ὅ,τι καλύτερον διαθέτομεν, ἀπ' ἐνὸς μὲν χάριν τῶν μεγάλων αὐτοῦ μορφωτικῶν ἀγαθῶν, ἀπ' ἑτέρου δὲ χάριν τῆς ἐσωτερικῆς δυνάμεως τὴν ὁποίαν διαθέτει πρὸς διάπλαιν μαθητῶν ἱκανῶν νὰ κατανοοῦν ὁμοίως ἢ ἀναλόγους περιπτώσεις καὶ ρυθμίζουν τὸν τρόπον ζωῆς τῶν ὡς αὐριανοί

πολίται κατὰ τρόπον σύμφωνον πρὸς τὴν ἰδικὴν μας παράδοσιν καὶ κοινωνικὴν πραγματικότητα.

Ἀνακεφαλαιώσεις — Συμπέρασμα.

Ἐν ἄκρῃ συντομίᾳ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὀρίσῃ κανεὶς τὴν νέαν αὐτὴν παιδαγωγικὴν προσπάθειαν ὡς ἐξῆς: Παραδειγματικὴ διδασκαλία εἶναι ἡ σημερινὴ ἀπαιτήσις ὅπως ἡ διδασκαλία, ἐλαφρυνομένη ἀπὸ τὸ βάρος τῆς πληθώρας τῆς ὅλης, ἐπιδιώξῃ τὴν ἀνευτέραν ἐπεξεργασίαν σημαντικῶν μεθοδικῶν ἐνοτήτων μὲ σκοπὸν τὴν ὅσον τὸ δυνατόν γονιμωτέραν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῶν μαθητῶν, δώσῃ εἰς αὐτοὺς μέθοδον αὐτοτελοῦς κατὰ τὸ δυνατόν ἐργασίας καὶ οὕτω δημιουργήσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν χάραν καὶ τὴν διάθεσιν πρὸς δημιουργικὴν δράσιν καὶ αὐτομόρφωσιν κατὰ τὴν φοιτήσιν τῶν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ πέραν αὐτῆς εἰς τὴν ἐξωσχολικὴν καὶ μετασχολικὴν τῶν ζωὴν.

Πέραν αὐτοῦ ἀπαραίτητος προϋπόθεσις πρὸς διδασκαλίαν μιᾶς μεθοδικῆς ἐνότητος εἶναι ἡ ἰδιότης αὐτῆς ὅπως συμβάλλῃ πρὸς κατανόησιν πάσης ἄλλης ὁμοίας ἢ ἀναλόγου ἐνότητος.

Ἡ ὅλη προσπάθεια ἀποτελεῖ σήμερον μίαν κίνησιν. Κατὰ πόσον ἡ κίνησις αὕτη θὰ ἐπιτύχῃ τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ καὶ θὰ ἐπιβληθῇ ὡς ἀξίωμα παιδαγωγικὸν καὶ διδακτικὸν ἢ θὰ παραμείνῃ κίνησις καὶ προσπάθεια δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προῖδῃ κανεὶς ἀπὸ σήμερον.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὑπάρχουν περιοχαὶ τῆς σχολικῆς ἐργασίας ὅπου ἡ εἰσαγωγή τῆς δὲν εἶναι μόνον ἀναγκαῖα, ἀλλὰ καὶ ἐπιγούσα. Τὸ προβάδισμα ἔχει ὁ κλάδος τῶν Φυσιογνωστικῶν.

Εἶναι ἐξ ἴσου ἀληθὲς ὅτι ὑπάρχουν δλόκληροι περιοχαὶ τοῦ σχολικοῦ βίου ὅπου οὐδεμία σχετικὴ μελέτη ὑπάρχει: Μαθηματικά, θρησκευτικά, σωματικὴ ἀγωγή, μουσικὴ κλπ.

Μακρὰ καὶ ἐπίμονος ἐργασία εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς καθορισμὸν καὶ διασάφισιν τῶν δυνατοτήτων μιᾶς τοιαύτης διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ τῶν ὁρίων αὐτῆς.

Ἡ προϋπόθεσις τὴν ὁποίαν κάμνουν οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν προσπάθειαν αὐτὴν ὅτι πάντοτε θὰ ὑπάρχῃ ὡς βάσις τῆς παραδειγματικῆς διδασκαλίας ποσὸν γνώσεων ἀπαραιτήτων τὰς ὁποίας οἱ μαθηταὶ φέρουν μαζὶ τῶν ἐρχόμενοι εἰς τὸ σχολεῖον ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου πρέπει, προκειμένου περὶ τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου, νὰ συζητηθῇ καὶ μελετηθῇ προσεκτικῶς. Εἰς τὸ πρακτικὸν δὲ μέρος εἶναι ἀπαραίτητος ἐξ ἴσου σημαντικὴ ἐργασία πρὸς ἐπιλογὴν εἰς ἕνα ἑκαστον κλάδον διδασκαλίας τῶν σημαντικῶν ἐκεῖνων μεθοδικῶν ἐνοτήτων τῶν δυνάμενων νὰ θεωρηθοῦν κατάλληλοι διὰ τὰς ἀπαιτήσεις μιᾶς διδασκαλίας ὡς αὕτη ἀνωτέρω ἐν συντομίᾳ ἐξετέθη. Πάντα ταῦτα ἀποτελοῦν προβλήματα πρὸς λύσιν ὅχι ἀνάξια προσοχῆς.

Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ἐπιβάλλεται νὰ εἶναι κανεὶς εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ ζητήματος τούτου συντηρητικὰ προοδευτικός.

Γεγονὸς εἶναι πάντως ὅτι ἡ οὐσία τῆς νέας αὐτῆς ἀρχῆς παραμείνῃ ἰσχυρὰ παρὰ τὴν ἀσκηθεῖσαν κοινικὴν, ὡς διδακτικὸν ἀξίωμα καὶ παιδαγωγικὸν αἶτημα.

Ἡ κυριώτερα ἀντίδρασις κατ' αὐτῆς, ἐπειδὴ ἀφίνει ἐν τέλει χάσματα κατὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ

1. Κ. Γεωργούλη: Ἡ πολιτικὴ ἀγωγή. Ἄρθρον δημοσιευθὲν εἰς τὸ «Ἐπ. Βῆμα». Σεπτέμβριος 1958.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΙΝΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ

Τοῦ κ. ΧΡΗΣΤΟΥ Γ. ΓΚΟΤΣΙΟΥ, διδασκάλου

«Στά κορφοβούνια είναι ἡ πηγή κάθε φυλῆς καθάριας»

Ὁ ἄνθρωπος ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του εὐρίσκεται εἰς συνεχῇ ἀγῶνα ἐπιβιώσεως καὶ ἐκδηλοῦται οὗτος εἰς ὅλας τὰς ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς του, διὰ διαφόρων ἐνεργειῶν καὶ δράσεων, ὀνείρων καὶ πόθων, ἐλπίδων καὶ πίστεως εἰς τὴν ὁργανωμένην κοινωνίαν, τὸ ἔθνος καὶ τὴν Πατρίδα.

Πολλοὶ παράγοντες ἐπιδροῦν εἰς τὴν πρόοδόν του, τὴν εὐημερίαν του καὶ τὴν εὐτυχίαν του.

Δεμένος ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν νομοτέλειαν τῆς ἀνάγκης, τῶν συνθηκῶν, τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς ἱστορικῆς μοίρας, εὐρίσκεται εἰς συνεχῇ ἀγῶνα καὶ δραστηριότητα, ικανοποιώντας οὕτω τὸν ἐκ φύσεως θεθέντα προορισμὸν τῆς ζωῆς του.

Ἡ ἀτομικὴ του ὁμως δραστηριότης εὐρίσκεται εἰς στενὴν ἀλληλεξάρτησιν μὲ τὴν κοινωνικὴν τοιαύτην καὶ ἡ ἐπίδρασις εἶναι ἀμοιβαία.

Ἡ ἀτομικὴ ἐξέλιξις, ἡ μόρφωσις καὶ ἡ ἀπόλαυσις τῶν ὕλικῶν καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν εἰς χαίνουσαν κοινωνίαν παραμένει πόθος ἀπρογραμματοποιήτος.

Ἐπόμενον εἶναι νὰ δημιουργηθοῦν οὕτω κοινωνιολογικά προβλήματα, ἅτινα αὐξάνουν αἱ ὑπάρχουσαι ἀτομικαὶ διαφοραὶ καὶ αἱ κοινωνικαὶ τάξεις.

Τ' ἀνωτέρω εἶναι συσχετισμένα μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ κράτους, καὶ ὁ συγκερασμὸς τούτων θὰ ἐπιτευχθῇ μόνον διὰ τοῦ νόμου, ὅστις πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἐκφρασις τῆς ἀληθείας, τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἠθικῆς, καὶ διὰ τῆς δικαίας κατανομῆς τῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ κοινωνία μᾶς διδάσκει, ὅτι τὰ ἄτομα ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐκ βιολογικῶν καὶ ψυχολογικῶν νόμων, ὅταν τὰ καθήκοντα καὶ τὰ δικαιώματα δὲν εὐρίσκονται ἐν ἁρμονίᾳ, ἀν-

θέτομεν ὑπ' ὄψιν τῶν συναδέλφων καὶ λοιπῶν ἀναγνωστῶν τοῦ ἔπ. Βήματος τὴν σημερινὴν κατάστασιν τοῦ προβλήματος τούτου τῆς ἀγωγῆς καὶ διδασκαλίας μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁπωσδήποτε δὲν ἀπέχει τῆς καθημερινῆς τῶν διδακτικῆς πράξεως καὶ πέραν αὐτῆς τῶν θεωρητικῶν τῶν ἀνησυχῶν.

Ἄν ἡ εἰσήγησις αὕτη γίνῃ δυνατόν νὰ δημιουργήσῃ διάθεσιν πρὸς συζήτησιν, τοῦτο θὰ ἦτο ὁπωσδήποτε χρήσιμον.

Ἄν δὲ γινῶμαι διάφοροι γίνουν γνωσταί, τοῦτο θὰ ἦτο ἐξαιρετικῶς ὠφέλιμον.

Δὲν ὑπάρχει τρόπος πλέον ἀποτελεσματικὸς πρὸς εὐρυνσιν τοῦ ἐπαγγελματικοῦ ὀρίζοντος ἀπὸ τὴν δημοσίαν συζήτησιν, τὴν τριβὴν τῶν ἰδεῶν καὶ ἀνταλλαγὴν τῶν ἀπόψεων.

Νόμος ἄλλωστε φυσικός, ἀλλὰ καὶ ἱστορικός καὶ κοινωνικός, ἀπαράβατος νόμος, ὀρίζει «ἔπου ἐνέργεια καὶ δράσις ἐκεῖ καὶ ἀντίδρασις». Ἀπὸ ὅ,τι δὲ ἡ πείρα μᾶς ἔχει διδάξει «ἔπου ἡ ἀντίδρασις ἐκεῖ καὶ ἡ ζωή».

Στὰ χιλιотραγουδισμένα καὶ πανέμορφα βουνὰ τῆς ἐνδοξῆς Ἑλλάδος ζῇ ἀπὸ τότε ποὺ ὑπάρχει καὶ ἡ Ἑλλάδα τὸ ἀγνότερο καὶ καλλίτερο τμήμα τοῦ λαοῦ μας.

Τοῦτο συνεχίζει μὲ ὑπερηφάνεια τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα καὶ τὰς παραδόσεις τῆς Πατρίδος μας, ἀποτελεῖ δὲ τοῦτο τρανὴν ἀπόδειξιν τῆς ἱστορικῆς ἐνότητος τοῦ λαοῦ μας ἡ δὲ ζωὴ του εἶναι παράδειγμα σωματικῆς εὐρωμῆς, ἀντοχῆς καὶ πνευματικῆς ἀνθηρότητος, ἀρεταὶ τῆς ἀκατάλυτης φυλῆς μας.

Εἶναι καθήκον κάθε Ἑλλήνος ἀπὸ οἰανδήποτε σκοπία καὶ ἐὰν εὐρίσκεται νὰ ἐξάρῃ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ προτερήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπισημαίνῃ, προβάλλῃ καὶ διαφωτίξῃ τὰ προβλήματα, ἅτινα τὸν ἀπασχολοῦν διὰ νὰ δυνηθοῦν ταῦτα νὰ εὕρουν τὴν σωστὴν λύσιν καὶ πραγμάτωσιν.

Ὅλοι γνωρίζουν τὴν ὀρεινὴν περιοχὴν καὶ τὸ λαὸ τῆς, καλλίτερα ὁμως ἀπὸ κάθε ἄλλον τὸν γνωρίζει ὁ Δημιῶλος, ὅστις ζῇ ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς του, εὐρισκόμενος τὸν περισσότερον χρόνον μαζί του.

Ὅποιαδήποτε ὀρεινὴ περιοχὴ τῆς Πατρίδος μας ἀποτελεῖ πανομοιότυπον τῶν περισσοτέρων τοιούτων καὶ ἡ εἰκὼν μιᾶς περιοχῆς ἀντικατοπτρίζει τὴν γενικὴν Ἑλληνικὴν τοιαύτην.

Ἐμεῖς μὲ τὸ μάτι τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ σκιαγραφοῦμε τὴν ζωὴν του, τὴν ψυχοσύνθεσίν του καὶ τὰ προβλήματά του, διότι πιστεύομεν, ὅτι ταῦτα εἶναι συνυφασμένα μὲ τὸ ὅλον ἔργον τῆς ἀγωγῆς.

Ἡ ψυχοσύνθεσις τοῦ καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ζωῆς του

ἡ γνῶσις παραμένει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀποσπασματικὴ, ὅσον καὶ ἂν εἶναι σημαντικὴ ἀντικρούεται διὰ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι πέραν τῶν διδασκομένων σημαντικῶν ἐνοτήτων, ἀναφαίνονται κατὰ τὴν διδασκαλίαν, ἔστω καὶ παρεμπιπτόντως, ἕτεραι γνῶσεις ἄσχετοι πρὸς τὰς διδασκομένας καὶ οἱ μαθηταὶ κατὰ τὴν ἐξωσχολικὴν καὶ τὴν μετασχολικὴν τῶν ζώων γίνονται ἱκανοὶ νὰ κατανοοῦν ἀπαντωμένην νέαν καὶ ἄγνωστον ὕλην καὶ ὁπωσδήποτε διὰ μιᾶς καλῶς ἐφαρμοζομένης παραδειγματικῆς διδασκαλίας ἐξασφαλίζεται ἡ ἔφεσις πρὸς μάθησιν καὶ αὐτομόρφωσιν. Τοῦτο εἶναι λίαν ἀμφίβολον μὲ τὴν παρούσαν κατάστασιν τῶν σχολικῶν πραγμάτων.

Ὁ Scheuerl παρατηρεῖ σχετικῶς ὅτι τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο δὲν εἶναι καὶ τόσον σοβαρὸν, διότι ἐξ ἄλλου ὑπάρχουν καὶ στοιχεῖα, ἀποσπάσματα γνῶσεων, τὰ ὅποια περιέχουν ἐν μορφωτικῶν ὅλων. Πέραν δὲ τούτου δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι καὶ ἡ πλέον τελεία καὶ πλήρως ἀνθρωπίνῃ γνῶσις παραμένει εἰς τελευτὰν ἀγνώστην ἀποσπασματικῇ.

τιδρουν αναλόγως του πνεύματος του τόπου και του καιρού.

Εκ της αντιδράσεως αυτής η ψυχουσύνθεσις διαφοροποιείται και αι ιδέαι και τα συνθήματα της εποχής αποκτούν πλαστικήν ελαστικότητα και επιδρουν αναλόγως, επί της ατομικής δραστηριότητος, έπειταγμένης εις την ομάδα, ήτις εύκόλως και υποβλητικώς κατευθύνεται και καθοδηγείται.

Ιδιαίτέρως εις την άποψή μας δπου αι αντιθέσεις της ζωής έμεγεθύνθησαν και η έπικοινωνία μεταξύ των λαών και πόλεων είναι εύχερεστάτη και ο Ίδεολογικός άγών εύρίσκεται εις την κρίσιμωτέραν ανταγωνιστικήν φάσιν, επιβάλλονται σχέδια τολμηρά και άμεσος λύσις των κοινωνικών και ατομικών προβλημάτων, διά να επιφέρωμεν όσον τό δυνατόν περισσοτέραν άρμονίαν εις τας συνειδησιακάς κοινωνικάς καταστάσεις και βοηθήσωμεν διά την πραγμάτωσιν του ανθρώπινου πόθου της Ειρήνης.

Δυστυχώς πολλοί δέν γνωρίζουν τον άνθρωπον ολος είναι και οι υπεύθυνοι πολλάκις μέ τας ένεργείας των επιφέρουν άρνητικήν υπηρεσίαν, διότι δέν θίγουν τας χορδάς της ψυχής των αίτινες δονούνται, ένθουσιάζουν, πάλλουν από συγκίνησιν έμπνέουν και δημιουργούν, δέν ικανοποιούν τας ανάγκας του, και πιστεύουν πως οι άπλοϊκοί άνθρωποι της υπαίθρου είναι άδουλοι, άγνοί, άμόλυντοι, πρᾶοι, γαλήνιοι, εύκολόπιστοι κ.λ.π. όπως παλαιόθεν έμπειρικά έχαρακτηρίσθησαν.

Χωρίς να θέλωμεν να άμφισβητήσωμεν τας άρετάς και τα άγαθά προσόντα των χωρικών μέχρι τουδε δέν έδόθη ή πιστή εικών της ψυχικής δομής αυτών.

Εμείς θα σκιαγραφήσωμεν κατωτέρω την ψυχουσύνθεσιν του σημερινού χωρικού την νοοτροσίαν του και ειδικώς του άγρότου, του ποιμένου, του εργάτου μέ τα έμπειρικά δεδομένα, αλλά και τα τοιαύτα, άτινα έξήχθησαν εκ συστηματικής έρεύνης και παρακολουθήσεως και έστηρίχθησαν εις την ατομικήν ομαδικήν και του βάθους ψυχολογίαν:

Ο σημερινός χωρικός είναι: φιλόπονος, φίλεργος, φιλόξενος, δλιγαρκής, καρτερικός, λιτοδίαιτος, άπλοϊκός, εύαίσθητος, υπερέφανος, φιλόκαλος, αιδήμων, άγαθός, ήθικός, θρησκευτικός, φιλόπατρις, αλλά και άσυστηματοποίητος, συμπεροντολόγος, καχύποπτος, δύτροπος, αυθάδης, φιλοπόνηρος, κακόλογος, ζηλόφθονος, εύερέθιστος μικροεγωϊστής, καιροσκοπος, εύμετάβλητος, ισχυρογνώμων, δεισιδαίμων, προληπτικός, μεμψίμοιρος, όψιμαθής, μικροφιλότιμος, άπιστος περίεργος, λογοποιός, άδολέσχης, έλεων, κόλαξ, βωμολόχος, άκαλλέεργητος και άπολίτιστος.

Επίσης διακατέχεται εκ συμπλέγματος μειονεξίας εύρισκόμενος απέναντι ανθρώπων των πόλεων ή ένώπιον εύκόσμου έξωτερικώς άτόμου ή ένώπιον γραφείου και φαίνεται και είναι συνεσταλμένος και αι έκδηλώσεις του είναι καταφανώς δουλικαί.

Η προσφερομένη ένίστε έξυπηρέτησις εκ των χωρικών δέν είναι αυθόρμητος και συνειδητή αλλά σκόπιμος και ύστερόδουλος.

Αισθάνεται τον έαυτόν του γενικώς αδύναμον και άπομεμονομένον εκ της κοινωνικής διαρθρώσεως και άρκεί ένα εύχητήριον βουλευτού να έκδηλώση την μεγαλυχίαν του.

Επίσης εις την υπαίθρον έχομεν σαφείς έκδηλώσεις παθολογικού συρμού μέ άποτελέσματα όδυνηρά και κωμικοτραγικά, άτινα δέν δικαιολογεί ή έμφυτος τάσις του ανθρώπου διά την άπόκτησιν των άγαθών του πολιτισμού, ούτε ή φιλαρέσκεια και ή μίμησις.

Ο συρμός δέ τούτος είναι δυσανάλογος της οικονομικής άντοχής των και έχει άμεσον αντίκτυπον και επίδρασιν επί των άμεσωτέρων αναγκών της ζωής του.

Ακόμη τελευταίως εις την υπαίθρον παρουσιάζεται ή τάσις εγκαταλείψεως της μητέρας γής και έδημιουργήθη ο πόθος της άστυφιλίας.

Ο σύρμπανισμός ούτος, όστις προσέλαβε άνησχητικώς διαστάσεις, μοιραίως θα επιφέρη δυσάρεστην κοινωνικήν, οικιστικήν άνωμαλίαν οικονομικήν άστάθειαν.

Ιδιαίτέρως οι νέοι, οίτινες έχουν νασιὰς διώσεις του χωριού και έμπειρίαν από την ζωήν των γονέων, ώθούνται προς εγκατάλειψιν του πατρικού σπιτιού και παίρνουν τό δρόμο της ξενιτειάς, βοηθούμενοι από την κατ' εύφημισμόν ώραϊαν ζωήν της πόλεως.

Ούτω πιεζόμενος υπό της εύεξάπτου Ρωδινισσώφελου φαντασίας ο έφηβος και εκ της άδηρίτου οικονομικής ανάγκης πολλάκις ο δρόμος του είναι άλόμονον δρόμος τυχοδιωκτισμού, άπογνώσεως άσώτου ή περιτλανωμένου Ίουδαίου.

Ο Κρυσταλλικός άντίλαλος:

«Καλότυχοί μου χωριανοί

ζηλεύω τη ζωή σας»

δέν εύρίσκει πλέον άπήχησιν εις τας ψυχάς των και δέν τους συγκινεί.

Τούτο είναι μόνον νόστος των άποκαμωμένων από τη ζωή και εύρισκομένων ως τα βαθεία γηρατειά στη ξενιτειά.

Ο νέος έχει πολλά διαφέροντα να ικανοποιήση και πολλές ανάγκας να θεραπεύση εκτός της συναισθηματικής ρωμαντικής ζωής του.

Γενικώς ο ψυχικός κόσμος του συνεχώς άλληλοσυγκρουόμενος εκ των προανεφερθέντων παραγόντων επιδρά δυσμενώς επί του βίου της προσωπικότητος και του χαρακτήρος των και ή μη διαμόρφωσις σαφούς κοσμοθεωρίας τον καθιστά έτι δυσπροσάρμοστον εις τον υλικόν και πνευματικόν πολιτισμόν.

Διά τούτο συχνάκις έν τη πραγματώσει του βίου των συναντώμεν άλλοπροσαλλισμόν, ψευτοφεμινισμόν, συρμόν και άπρογραμματίστον βίον.

Κατά γενικόν κανόνα οι κάτοικοι στερούνται μορφώσεως διά την αντιμετώπισιν πολλαπλών προβλημάτων.

Πολλάκις ή έλλειψις γνώσεων όσον άφορᾷ την τάξιν, την καθαριότητα, την υγιεινήν, την διαίτα, την οικοκυρικήν και την άγωγήν των παιδιών προσλαμβάνει μορφήν πρωτογόνου καταστάσεως.

Η Οικονομική των κατάστασις έχει εκ πολλών

πλευρών διαφωτισθή και επίσημα στοιχεία ήλθον εις τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος διὰ τὴν επικρατοῦσαν ἀθλιότητα:

Λόγω τῆς μεγάλης σπάνης τοῦ χρήματος, ἀπαραιτήτων διὰ τὰς συναλλαγὰς τῆς ζωῆς, πωλοῦν τὰς βασικὰς τροφὰς—τὰς ὁποίας οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων τόσο πολὺ ζηλεύουν—μέ ἐξευτελιστικὰς τιμὰς εἰς τοὺς ἐπιτηδεύουσιν διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν στοιχειωδῶν ἀναγκῶν τῆς ζωῆς.

Καὶ διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἄνδρες τῶν περισσοτέρων χωριῶν ταξιδεύουν δι' ἀνέυρεσιν ἐργασίας καὶ παρουσιάζεται τὸ φαινόμενον πολλάκις ν' ἀσχολοῦνται εἰς τὴν πενιχρὰν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν αἱ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια.

Δυστυχῶς ἡ ψυχαγωγία τους εἶναι μόνο τὸ καφενεῖο καὶ σ' αὐτὸ πολλάκις στριμωγμένοι ἐπ' ὥρας βλοκλήρους χαρτοπαίζουν.

Λυπηρὸν εἶναι ὅτι καὶ ἔφηβοι καὶ νέοι εἶναι θαμῶνες αὐτῶν τῶν ψυχοφθόρων καὶ ἀνθυγιεινῶν κέντρων.

Πραγματικὸ ξεφάντωμα τοὺς παρέχουν τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα καὶ ὁ γάμος καὶ τὰ πανηγύρια εἶναι τὸ μεγάλο γεγονός τοῦ χωριοῦ.

Σ' αὐτὰ δίδεται μὲ πάθος καὶ λύτρωσι τοῦ φέρεται τὸ ντέφι καὶ τὸ κλαρίνο τὸ τσίπουρο καὶ τὸ κρασί ὁ χορὸς καὶ τὸ τραγοῦδι.

Εἶναι πράγματι μεγαλοπρεπὴς ἡ εἰκόνα πού παρουσιάζουν αὐτὰ τὰ πανηγύρια καὶ οἱ γάμοι, ὅπου νέοι καὶ γέροι, κορίτσια καὶ γυναῖκες σέρνουν τοὺς λεβέντικους ἁρμονικούς Ἑλληνικούς χοροὺς καὶ τραγουδοῦν τὰ θρυλικά μας δημοτικὰ τραγοῦδια.

Αὐτὸς ὁ λαὸς μὲ τὰ προτερήματά του καὶ τὰ ἐλαττώματα κατοικεῖ ἐπάνω στὰ κατσάβραχα στὶς θαθεῖες ρεματιές στὰ ἡσκιωμένα ριζά, στὰ δροσερὰ λαγκαδία στὰ ὁμορφα δάση στὰ κρῦα νερά, στὶς καθαρὰς βρυσούλες μὲ παντοτεινὸ σύντροφο, τὰ ἄγρια πτηνὰ, τὰ γλυκόλαλα πουλιά, τὰ κατσίκια, τ' ἄρνια, τὴν ἀγέλαδα καὶ τὸ γαῖδουράκι, τὴν φτώχεια καὶ τὴν ἡσυχία.

Ἐκεῖ ἐπάνω ὑφαίνει τὴ μοῖρα τοῦ δημιουργεῖ τὸν πολιτισμὸν τοῦ καὶ ἐλπιδοφόρα πάντοτε περιμένει ἓνα καλλίτερο αὔριο καὶ εὐχαριστεῖ τὸ θεό.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω πηγάζουν τὰ παρακάτω:

Ἐπαληθεύεται ὅτι «τὸ τῆς δὲ χώρας οὐ γεγῆρακε σθένος».

Ἡ Ἑλληνίδα μητέρα τῆς υπαίθρου ἐκπληρώνει τὸν προορισμὸν τῆς ἐν μέσῳ ἀντιξοότητων, πολλὰ πλὴν φροντίζων καὶ βασικῶν στερήσεων.

Ἐπεισῆλθον ραγδαίως καὶ εἰς τὸ υπαίθρον πολλὰ διαστρεβλωμένοι ἀντιλήψεις τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ μας καὶ ἐπέφερον περισσοτέραν σύγχυσιν εἰς τὴν ζωὴν του, καθ' ὅτι εἶδον τοῦτον ἀπροετοίμαστον καὶ ἡ ἀφομοίωσίς του κατέστη δύσκολος.

Ὁ διδάσκαλος ὡς φορεὺς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἔχων πλήρη αὐτοσυνείδησιν τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς του, διὰ τὴν θεμελίωσιν τῶν ἀνθρωπίνων ἀξιών καὶ τῶν Ἑλληνικῶν Ἰδανικῶν, βλέπει ὡς πνευματικὸς ἄνθρωπος, μὰ πρὸ παντός ὡς παιδαγωγός, δτι τὸ ἔργο του προσκρούει εἰς πολλὰ ἐμπόδια καὶ πολλάκις εὐρίσκειται εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὸ περιβάλλον του καὶ δτι μαζὶ μὲ

τὴν ὑπάρχουσαν οἰκονομικὴν κατάστασιν ἡ νοοτροπία τῶν κατοίκων αἱ δεισιδαιμονίαι καὶ προλήψεις καὶ ἡ ἀπαιδευσία γενικῶς κάνουν τὸ δλον ἔργον του τραχὺ καὶ τὸν δρόμον του ἀνηφορικόν.

Οἱ διδάσκαλοι ζοῦν καὶ γεύονται τὴν σκληρὰν πραγματικότητά καὶ ἡ καθημερινὴ ἐπαφή μὲ τὸ Ἑλληνόπουλο τοῦ αὐξάνει τὴν συνείδησιν εὐθύνης ἀπέναντί του καὶ δίδει, δτι καλλίτερο ἔχει ἀπὸ τὸν ἐαυτὸν του διὰ τὴν ἀνακούφισίν του καὶ τὴν μόρφωσίν του.

Αὐτὴ ἡ ἰσχυροποιημένη ἐκ τοῦ καθήκοντος καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ συνείδησις εὐθύνης τὸν κάνει ἐπισυναίσθηματικόν, δημιουργεῖ καλλιεργημένον ἀνθρωπιστικὸν ἐσωτερικὸν κόσμον καὶ διὰ ἀντικρύζει τὸν μαθητὴν νὰ ὑποφέρει συμπάσχει καὶ ὁ ἴδιος.

Οἱ μαθηταὶ τῶν δρεινῶν περιοχῶν στεροῦνται τῶν οὐσιωδῶν ἀναγκῶν καὶ ἡ διατροφή των εἶναι ἀθλία.

Ὁ εὐγονισμός, ἡ διατήρησις τῶν κληρονομικῶν καταβολῶν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ ἡ καλλιτέρευσίς καὶ ἡ προαγωγή των, δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ ἀπογόνων, διαδοχικῶς φθινόντων καὶ παρακμάζόντων ἐκ τοῦ ὑποσιτισμοῦ.

Οὐδεμία αὐταπάτη συγχωρεῖται ὡς πρὸς τ' ἀνωτέρω καὶ ἐνίσχυσίς αὐτῆς διὰ τῆς ἐπαναπαύσεως ἐπὶ προγονικῶν μεγαλείων καὶ μεγαλαυχία ὡς πρὸς τὸ ἀκατάλυτον τῆς αἰωνίου «Ἐφταπύχου Ἑλληνικῆς Ράτσας» δημιουργεῖ ἀσύγνωστον νάρκωμα καὶ ἐργληματικὴ μακαριότητα.

Τὸ προηγείται τὸ ζῆν καὶ ὕστερα τὸ φιλοσοφεῖν δὲν εἶναι ἀνεδαφικὸν δόγμα παρωχημένα ἐποχῶν, ἀλλὰ ρεαλιστικὸν δρόσημον διὰ τὸν προσανατολισμὸν τῆς Παιδείας καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν κατευθύνουσιν καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν υπαίθρον.

Αἴτημα ἐπατακτικὸν εἶναι ὅπως μαζὶ μὲ τὰς πτώσεις αἰτίνες τελευταίως ἐδόθησαν διὰ τὴν παιδείαν ἐξευρεθοῦν καὶ τοιαῦται διὰ τὴν διατροφήν των μαθητῶν τῶν δρεινῶν περιοχῶν, ἕως ὅτου προοδευτικῶς μὲ τὰ ὑπὸ μελέτην ἐνίσχυθῶν καὶ ἀνακουφισθῶν οἰκονομικῶς οἱ κάτοικοι, ἵνα μὴ κλεισμένα μέσα εἰς τὰ «Ν τοῦ βάρια» μὲ ἀδειανὰ στομάχια μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου προετοιμάσουν καὶ τὸ ἄδειασμα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς ἀπὸ ἀνθρώπων, οἵτινες τόσο πολὺ τὴν ἀγάπησαν καὶ σφιχταγκάλισαν, ἐπόυσαν καὶ ὑπέφεραν, ἠγωνίσθησαν καὶ ἐθυσιάστησαν διὰ νὰ τὴν κρατήσουν ἐλεύθερη καὶ ὑπόδειγμα ἀνθρωπιστικῶν ἀξιών καὶ ἰδανικῶν μὲ αἰωνίαν καὶ ἀντικειμενικὴν ἀλήθειαν.

Χωρὶς πεσιμιστικὸν πνεῦμα καὶ μὲ πόνον καὶ μεγάλη ἀγάπη πρὸς τὸ παιδί ἀντικρύζομε τὰ γεγονότα, ἐπισημαίνομε τὰ τρωτὰ καὶ πρῶτοι ἐμεῖς οἱ διδάσκαλοι δραματιζόμεθα μὴ ἀψευγάδιαστη γενιά, νὰ προέλθῃ ἀπὸ αὐτὸ τὸ κομμάτι τοῦ λαοῦ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

«ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑΙ ΚΑΙ ΕΠΙΤΕΥΓΜΑΤΑ» (Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Μαντινείας - Κυνοουρίας). Έκδοσις Συλλόγου Δημοδιδασκάλων, Αθήναι 1959.

Με τον παραπάνω τίτλο, εκκυκλοφόρησε στις αρχές του έτους ένας τόμος με, κατά κάποιον τρόπο, πρωτότυπον ύλη. Σ' αυτόν εκτίθεται οι καταβληθείσες προσπάθειες, τα επιτεύγματα, τα πεπραγμένα της εκπαιδευτικής περιφέρειας Μαντινείας - Κυνοουρίας. Τα δημοσιευμένα στοιχεία, αναφέρονται στα πεπραγμένα της πενταετίας 1954 - 1959 και καλύπτουν όλους τους τομείς της σχολικής και εξωσχολικής δράσεως.

Δεν έτυχε να ιδούμε παρόμοιαν εργασίαν και ομολογούμε ανεπίφραστα την βαθειάν ικανοποίησιν που μας έχάρισεν η ανάγνωσίς του. Το σύγγραμμά, προβάλλει τον διδάσκαλο, σάν ήρωα σάν εξαίρετο παράγοντα κοινωνικής αναμορφώσεως, που αγωνίζεται, με αξιοζήλευτο δυναμικό και με προδιαγεγραμμένους έθνικούς σκοπούς, να δώση την πολύτιμη προσφορά του, στην σταυροφορία της υλικής και πνευματικής προόδου, που ανέλαβε, τελευταία, η πολιτική ήγεσία του τόπου μας.

Όμως και πέραν απ' όλα αυτά, ο τόμος τούτος, εξυπηρετεί γενικότερα ζητήματα. Στην εποχή μας, εποχή των δεδομένων, των στατιστικών και των αριθμών, επιβάλλεται αυτή η έκδοσις, που δείχνει την κίνησι κάθε εκπαιδευτικής περιφέρειας. Η σημερινή Παιδεία, διαδραματίζει έξοχο κοινωνικό ρόλο. Είναι, συνεπώς, καθήκον των εκπαιδευτικών, να διαφωτίζουν πειστικά την κοινή γνώμη, επάνω στις προσπάθειες που καταβάλλουν και τα επιτεύγματά των.

Διότι, δυστυχώς, η Κοινωνία, δεν άντελήθησεν ακόμα, σ' όσην έκτασιν επιβάλλεται, τον δημιουργικό και ήγητικό ρόλο του εκπαιδευτικού. Τα συγγράμματα, λοιπόν, του είδους τούτου, εξυπηρετούν άριστα τον δεσμό της Κοινωνίας με το ήρωϊκόν έργο του διδασκάλου, κάτι που, από πολλές πλευρές, έπρεπε να είχαν επιτευχθῇ, προς το συμφέρον της ίδιας Έκπαιδεύσεως πρώτα.

Πιστεύουμε ότι αυτή η είσοδος, είναι πρωτότυπη εργασία και συγχαιρούμε τόσο τον κ. επιθεωρητή, όσο και τους άκαματους συνεργάτες του εύχομενοι, όπως όλες οι εκπαιδευτικές περιφέρειες, στο μέλλον, παρουσιάσουν, με τόση σαφήνεια και όμορφη διάταξι της ύλης, τις προσπάθειες και τα επιτεύγματά των, στα μάτια της κοινωνίας.

ΣΤΡΑΤΟΣ ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΗΣ

και της ύπαίθρου και για την επιτυχία αυτού του σκοπού με όλες τας δυνάμεις θα εργασθώμεν.

Πιστεύομεν πως έχουν θέσι και τα όραία λόγια της Έλληνίδος παιδαγωγού Καλλιρόης Παρέν.

«Ολιγότερη σοφία, ολιγότερες δοτικές ολιγώτερα εις—μ και άνώμαλα ρήματα, ολιγώτερος Ξενοφών και περισσότερος άνθρωπισμός, περισσότερα ύγεια και ευξία σωματική και ψυχική, περισσότερα πρακτική άσκησης διά τον άγωνα της ζωής ιδού εις τι όφελουν να τείνουν αι προσπάθειαι όλων των δυνάμεων».

Η πραγμάτωσις της άνωτέρω ρήσεως θα είναι και ρήσις των κατοίκων της ύπαίθρου και κατ' άκολουθίαν και όλολήρου του Έθνους.

Τότε, με περισσότεραν υπερηφάνειαν θα λέμε:

«Φενά χωράφια κρατημένα με πεζούλια κι' άπιαστες γίδες που κρεμοῦνται σέ γκρεμούς αυτή είναι η πατρίδα μας, μα η πόυλια, δέ λάμπη πιδ καθαρά σ' άλλους ούρανούς».

ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΚΟΤΖΙΟΣ

«Η ΕΦΗΒΕΙΑ» Maurice Debesse, καθηγητού του Πανεπιστημίου της Σορβόνης. Μετάφρασις Δεωνίδα Κούλα, έκδοσις «ΧΕΕΛ» Αθήναι 1959, σελ. 130.

Είναι άρχετα γνωστός εις τον εκπαιδευτικόν κόσμον της Ελλάδος ο διακεκριμένος καθηγητής του Πανεπιστημίου της Σορβόνης κ. Maurice Debesse και εξ άλλων μεταφρασθέντων εις την Έλληνικήν έργων του, με ταξὺ των όποιων υπογραμμίζομεν τό: «ΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ».

Ηδη ο φίλος κ. Κούλας, μετέφρασε μίαν ακόμη εξαιρετικήν μελέτην του εις τα έλληνικά υπό τον τίτλον «ΕΦΗΒΕΙΑ».

Εις το διβλίον αυτό ο σ. προσπαθεί να συνθέσῃ μίαν άδράν και σύντομον σκιαγραφίαν της εφηβικής ψυχῆς επί τη βάσει των κυριωτέρων πορισμάτων της νυχτοῦ ἐπιστημονικής έρευνῆς χαράσσει τας χαρακτηριστικὰς γραμμάς της εφηβικής ψυχουσυνθέσεως και ρίπτει φωτεινόν προβολέα επί των κυριωτέρων πτυχών της ψυχῆς του εφήβου με τό πληθύν των δυσχερών προβλημάτων.

Με την διακρίνουσαν τον συγγραφέα θαύτητα, σαφήνεια και γλαφυρότητα, συντίθενται τα διάφορα προβλήματα και εξετάζονται με βαθύ ενδιαφέρον και αγάπην προς την εφηβικήν ψυχὴν της όποίας ο σ. φαίνεται να γνωρίζη τα θαύτερά μυστικά, τα άπαλά σικρήματα, τας ισχυράς δονήσεις και τας μεγάλας ανατάσεις προς τας δυσπροσίτους σφαίρας των ιδανικών κόσμων του ώραίου, του ήρωϊκού, του ήρωϊκού και του Αγίου.

«Όσοι ενδιαφέρονται διά τον εφήβον και τα προβλήματα του, πρέπει να μελετήσουν το ώραιον και γλαφυρόν τούτο διβλίον με τό όποιον έπλουτίσθη η πενιχρά περί του θέματος έλληνική βιβλιογραφία και τό όποιον ο φίλος μεταφραστής και εκλεκτός συνάδελφος κ. Κούλας απέδωσεν άριστα εις την έλληνικήν».

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Κ. ΒΑΚΑΛΗΣ

Βιβλιοκρισία: Σέ 4 μεταφρασμένα εκ του Γαλλικού παιδαγωγικά έργα του κ. Γεωργίου Βασδέκη.

Μεταφράσεις παιδαγωγικών έργων, όταν γίνονται σαφείς, καθαρές και ρέουσες, φέρουν στους δασκάλους μας νέες παιδαγωγικές και διδακτικές αρχές, από τις πιο προηγμένες στην παιδαγωγική επιστήμη, χώρες του κόσμου όπου η παιδαγωγική έρευνα σάν παράδοσις γίνεται από αιώνες και δεκαετηρίδες με σύστημα άφθονα ήλικά και πνευματικά σέ ειδικά περιλαμπτρα Ίνστιτούτα, από ειδικούς διακεκριμένους δασκάλους και παιδαγωγούς.

Σέ μερικές μεταφράσεις που γίνονται κι εδώ, ξεχωριστή θέση παίρνουν κείνες που γίνονται από το διακεκριμένο εκπαιδευτικό κ. Γεώργιο Βασδέκη, που το κριτικό του πνεύμα, με τη γλωσσολογική του την πλούσια και την πλατειά και καρποφόρα κείρα της άγωγῆς και διδασκαλίας μας εδώ, ξέρει τι να διαλέξη, τι εισαγωγή να κάνει και τι διασαφήσεις ξένων επιστημονικών όρων χρειάζονται σάν απαραίτητες για τον Έλληνα δάσκαλο.

α) Madslaine L. Rambirt: «Η συναισθηματική και ήθική ζωή του παιδιού», παιδική ψυχανάλυση και τεχνική της, δωδεκάχρονη ψυχαναλυτική πράξη, πρόλογος.

Το άναφερόμενο αυτό έργο στο α' μέρος γράφει για τις προκαταρκτικές εξετάσεις, στο β' για τη θεραπεία και τις τεχνικές της παιδικῆς ψυχανάλυσης, στο γ' για πρακτικά και θεωρητικά προβλήματα. Τέλος ο μεταφραστής παραθέτει πίνακα επιστημονικών όρων στη γαλλική ή άλλη γλώσσα, και ονομάτων. Στο έργο εξαίρεται το ίχνογράφημα, οι ιστορίες που διηγείται το παιδί με κούκλες ή νευρόσπαστα, που μεταχειρίζονται, τα παιχνίδια που έπινοει, την κίνηση και χειρονομία τους, τα όνειρα, που βλέπει κλπ. Όλα αυτά είναι εκφραστικά μέσα, στο παιδί, να εκδηλώσῃ όρισμένες στάσεις και άνωμαλίες, τις συγκρούσεις, που το συγκλονίζουν, το χαρακτηζοῦν και τις προσωπικές του αντιδράσεις. Ο δάσκαλος μ' αυτά κάνουντας ψυχανάλυση έξηγει έπειτα τι γίνεται στο έσωτερό του, που το ήρεμει το ένθαυρύνει και του δίνει νέα διεξόδο στη συναισθηματικότητα και ήθικότητά του με συνειδητοποίηση ξεκαθάρισμα, συγκίνηση, μεταφορά και αναπαιδαγώγηση, για να εκφορτίσῃ τα ήπιετικά του και άντικειμενικά

συναίσθημα για να μπορεί να ζήσει και ν' αναπτυχθεί.

β) Ovide Pectoly και Mlle Monchamp: «Παιδαγωγικά παιγνίδια για μικρά παιδιά» στο σπίτι, στο νηπιαγωγείο, στις μικρές τάξεις του δημοτικού. Ο Ovide Pectoly Βέλγος παιδαγωγός είναι πασιγνωστός στους Έλληνες εκπαιδευτικούς, για τις μεγάλες του έρευνες στην παιδαγωγική και διδακτική πράξη. Πριν από το θάνατό του, που έγινε στα 1932, σε συνεργασία με τη Mlle Monchamp συγκέντρωσε στο διβλίο αυτό τα παιδαγωγικά παιγνίδια για τα μικρά και τα καθυστερημένα παιδιά. Σαν ασκήσεις παιγνίδια που έχουν σχέση με την ανάπτυξη της προσοχής και της κινητικής ικανότητας είναι άριστα νομίζουμε για την ψυχική και πνευματική τους εξέλιξη, γιατί μέσα σ' αυτά είναι το άσπιο, το γουστώδικο, το όπτικο - κινητικό και ακουστικό στοιχείο της κατάληψης και ψυχικής εξέλιξης. Άριστα παιγνίδια και για τις πρώτες δυο τάξεις του δημοτικού είναι για τα μαθήματα τα εποπτικά παιγνίδια, ιδίως για τη μύηση στην αριθμητική με εικόνες για κάθε πράξη της αλλῆς, πάντοτε στενά με την παρατήρηση και την επαφή της ζωής. Άριστα παιγνίδια είναι κείνα γύρω στην έννοια του χρόνου, που τα πλείστα χρησιμοποιούνται και σ' tests ευφυΐας. Η δλική μέθοδος στις προσωπικές εργασίες του παιδιού, στα ιχνογραφήματα, στις εκφράσεις τις εικαστικές, προτιμάται από της ίδιας γραφής.

γ) Dd André Berge: «Ο δύσκολος μαθητής». Το σχολείο και τα ελαττώματα του παιδιού. Από το 1946 το ψυχολογικό κέντρο του Παρισιού και έγραψε παιδαγωγικά βιβλία με ψυχαναλυτική έπιδραση και ψυχο - ύγιεινή. Στο έργο του αυτού εξετάζεται ο δύσκολος μαθητής λεπτομερειακά απ' όλες τις απόψεις και απ' όλες τις συνθήκες, που ζή μέσα στην οικογένεια, στο σχολείο καίτην κοινωνία, όπου η ατμόσφαιρα είναι ελεύθερη ή άκαμπτη, χαρούμενη ή λυπημένη, ήρεμη ή νευρική, τεντωμένη ή γαλήνια σύμμετρο η μυσέμικη. Ο δάσκαλος αίρει τα έσωτερικά σταματήματα, τα εμπόδια, τους φραγμούς, που εμποδίζουν το μαθητή να δώσει το μέτρο των δυνάμεών του, για να μπορεί έτσι όστερα να νιώσει τον έαυτο του ευτυχισμένο. Κεντρίζει έπειτα δι, καλλίτερο υπάρχει μέσα του, που έχει ανακαλύψει πώς είναι ικανό για κάτι και πώς άλλοι δεν τα έχουνε μαζί του, όπως νόμιζε, ως τώρα, τέλος συνειδητοποιεί τις αδυναμίες του και τις διορθώνει. Στο δύσκολο παιδί, το έσωτερικό σταμάτημα μεγαλώνει πάντοτε, με την κριτική και τις μωρομυρίες και κατηγορίες, ενώ έχει πολλές πιθανότητες να διαλυθεί, αν αρχίσουμε να το δικαιολογούμε. Το παιδί σπάνια ξέρει να εκφράζει τις ενδόμυχες συγκρούσεις του, σπάνια έπσης τις καταλαβαίνει το ίδιο καθαρά. Μπορεί όμως να μάθει στην τάξη να εξωτερικεύεται και αυτό είναι ένα μέσο, που το ανακουφίζει. Έτσι πολλές εκθέσεις περιέχουν άμεσες ή έμμεσες εκμυστηρεύσεις, που δεν θα μπορούσαν να γίνουν ποτέ προφορικά. Το σχολικό μπουκάμα προκαλεί τα ίδια αποτελέσματα με το τροφικό, δηλαδή την άηδία και το βαρυστομάχισμα που εμποδίζει τη διατήρηση της χωνεμένης τροφής. Πρέπει ν' αποδίνουμε μεγαλύτερη σημασία στην άφομοίωση από την άπλη άπορρόφηση.

και δ) Alice Descoendres: «Η άγωγή των καθυστερημένων παιδιών», οι αρχές της και οι μέθοδοι της, εφαρμογή σε όλα τα παιδιά.

Η συγγραφέας εργάστηκε πρώτα σαν δασκάλα καθυστερημένων παιδιών με ένδιαφέρο και πλατεία αγάπη και ύπομονή. (1912-1947). Έπειτα έγινε καθηγήτρια της ψυχολογικής των αδυνάτων πνευματικών παιδιών στο ένστιτούτο των έπιστημών της άγωγής της Γενεύης. Στενή συνεργάτρια του Bovet και του Eduard Claparède, απέκτησε με τις εργασίες της παγκόσμια φήμη στην περιοχή της θεραπευτικής παιδαγωγικής. Το υπό κρηση διβλίο της, 454 σελίδων της μεταφοράς διαίρεται σε 15 κεφάλαια με πρόλογο του μεταφραστή. Σ' αυτό πλείστα ένδιαφέροντα παραδείγματα διδασκαλίας αναφέρονται που έγιναν από τη συγγραφέα σε καθυστερημένα παιδιά, που έχουν άξια άναμφισβήτητη και για κανονικά παιδιά, για τα μέτρα που λήφθηκαν στην κατανόηση, έκτέλεση σε έφαρμογή τους, με τρόπο πάντοτε ευχάριστο και έπαγωγό για τα παιδιά.

Έξαιρεση ιδίως τα παιγνίδια όλων των κατηγοριών, αίσθήσεων, αριθμητικής, άνάγνωσης ή δοθογραφίας που το

καθένα έπινοήθηκε για να καλύψει ένα κενό διαπιστωμένο σ' ένα ή πολλά άνώμαλα παιδιά. Έξοχη και ποιητική είναι η άπο παιδί τέτοιο γραμμένη διογραφία του Πεσταλότσι, που γράφτηκε όστερα από τη διδασκαλία. Πόσο ζωντανά, εκφραστικά κι άπλά είναι τα ιχνογραφήματα διάφορων άλλων τέτοιων παιδιών,στηριγμένα στη διήγηση της δασκάλας τους.

Το δύσκολο και για κανονικά παιδιά μάθημα της άριθμητικής διδάσκειται άναλυτικά, έπαγωγικά και ποικιλόμορφα, για να γίνεται εύκολονόητο.

Θησαυρός λοιπόν θα είναι και τα τέσσαρα αυτά μεταφρασμένα βιβλία για κάθε άτομική δασκαλική και σχολική διδλοθήκη.

ΑΘ. Κ. ΓΚΡΟΖΑΣ

ΗΓΕΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ - Διευθυντής Σχολείου - Έπιθεωρητής, Έπαγγέλίας Μωραίτου - Βάσου. Αθήναι 1960 (σε.λ. 1-180)

Είς την Παιδαγωγικήν σχέση της έποχής μας δεν θα μπορούσαμε να άρνηθούμε ούτε την σημαντική συμβολή της γύρω από την προώθηση των Μεθοδολογικών προβλημάτων ούτε την καταβαλλόμενη προσπάθειαν γύρω από προβλήματα Άγωγής.

Το πρόβλημα όμως της ένότητας της Παιδείας, το πρόβλημα των ήγετικών στελεχών της Παιδείας, το πρόβλημα των Διευθυντών των Σχολείων, το πρόβλημα της έπιμορφώσεως του διδακτικού προσωπικού, το πρόβλημα των ήγετικών στελεχών της Έπιθεωρήσεως, όλα αυτά συλλήβδην είναι από τα φλέγοντα εκείνα προβλήματα τα όποια θα άποζητούν πάντοτε τας παιδαγωγικάς των λύσεις.

Έάν δέ παράλληλα προς το μορφωτικόν αίτημα της έποχής μας περιλαμβάνεται - όπως θεαίως περιλαμβάνεται - και η μεταρρύθμισις της Παιδείας, πρέπει ό οργανωτής ή οι οργανωταί ταύτης να διαγνώσουν έάν αι δυνάμεις των όποιων έχει ανάγκη για να πραγματοποιηθή η μεταρρύθμισις είναι έν δράσει ή χρειάζονται να τεθούν έν δράσει, έν συνδυασμώ πάντοτε προς τα μέτρα εκείνα τα όποια θα κατατείνουν εις την έπιτυχίαν του τελικού ιδεώδους και του τελικού σκοπού.

Έκ των δυνάμεων όμως που πρέπει να τεθούν εις κίνησιν, άλλαι μὲν είναι προσωπικῆς φύσεως, άλλαι άνάγονται εις την σφαίραν των σχολικών έγκαταστάσεων, άλλαι σχετίζονται με την ήγεσίαν της εκπαιδευσεως, άλλαι άνάγονται εις την συνεργασίαν των Διευθυντών των Σχολείων μετά των Συλλόγων των και άλλαι εις την συνεργασίαν των Έπιθεωρητών μετά των Διευθυντών των Σχολείων και του προσωπικού τούτων.

Είδικά στην ατμόσφαιρα την σχολικήν πρωτεύουσαν θέσιν κατέχουν αι δυνάμεις εκείνες που σχετίζονται με την Άγωγήν και την Μόρφωσιν, την έπαρξιν του διδακτικού προσωπικού και με την προβολήν της προσωπικότητος των Διευθυντών των Σχολείων.

Έν τέλει πρέπει να μνημονευθούν και αι δυνάμεις εκείνες που άμέσως ή έμμέσως έπιδρούν εις την μόρφωσιν του προσωπικού. Δηλαδή:

Τα άνώτατα Έκπαιδευτήρια της Χώρας, Αι Παιδαγωγικῆς Άκαδημίες, τα έπιμορφωτικά Ιδρύματα γύρω από την Μέσσην και λαϊκήν Παιδείαν, Ο Τύπος ό Παιδαγωγικός και γενικά όλη η βιοσφαίρα εκείνης που με την συμπαράστασιν και τον ρόλον της οικογενείας έπιδρῶ επί της νεολαίας.

Είς την βέωρσιν όμως και την σπουδήν των ως άνω δυνάμεων πρέπει να μελετηθή πρό παντός η παιδαγωγική των άξία και επί πλέον η έντασις και η διάρκεια, για να είναι δυνατή η διάγνωσις του πεδίου της μεταρρυθμίσεως, με την έπιβεβλημένην συμπαράστασιν της Πολιτείας - άλλως:

«λακτίζομεν πρός κέντρον»

Π

Άφορμήν στην διατύπωσιν των ως άνω προεισαγωγικών Παιδαγωγικών απόψεων μᾶς έδωκεν το έσχάτως κυκλοφορήσαν - μετά έκτενους διβλιογραφίας - περισούδα στον έργον της έξαιρέτου Γυμνασιάρχου Έπαγγέλίας Μωραίτου - Βάσου το όποιο

συνδυάζει απ' ενός μὲν τὴν προβολὴν τῆς παιδαγωγικῆς ἀγωνίας ποὺ διακατέχει τὴν ἐξαιρετὸν Συνάδελφον γύρω ἀπὸ τὴν ἐπίλυσιν τῶν προβλημάτων ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν Σχολικὴν Διοίκησιν καὶ τὴν ἡγεσίαν τῆς Ἐκπαιδευσεως, ἀπ' ἑτέρου δέ - ὅπερ καὶ διδακτικώτατον - ἀποτελεῖ τὸ κατὰ στᾶλα γμα τῶν συστηματικῶν σπουδῶν τῆς εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐν συνδυασμῷ πάντοτε καὶ πρὸς τὴν πεῖραν τῆς τὴν ἡγετικὴν καὶ διοικητικὴν.

Ἄς ἀφίσωμε ὅμως τὴν ἰδίαν νὰ μᾶς μιλῇ ἀποσπασματικά γύρω ἀπὸ τὰ ὡς ἄνω ἐπίμαχα θέματα.

III

Τὸ πρωταρχικὸν ἐρώτημα ποὺ ἀπευθύνει ἡ Συγγραφεὺς εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς εἶναι κάτωθι:

«Ἡ διοίκησις τοῦ Σχολείου εἶναι ἐπιστήμη, εἶναι τέχνη ἢ ἔμφυτος ἱκανότης; Εἶναι δυνατόν νὰ εὗρεθῶν αἱ βασικαὶ ἀρχαὶ τῆς σχολικῆς διοικήσεως ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τῆς πραγματικῆς ἢ τὰ τῆς ἐμπειρίας;»

(Ε. Μωραΐτου, Αὐτόθι σελ. 14)

Καὶ τονίζει ἀλλοχού:

«Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Σχολείου καὶ ὁ Ἐπιθεωρητὴς πρέπει νὰ ἔχουν εὐρείαν κοινωνικὴν κατανόησιν, ἄλλως τὰ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν σχολείων δὲν δύνανται νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ ἔργον τῶν, νὰ καίξουν τὸν ρόλον ὡς ἀπαραίτητον ὅρον τοῦ ἔργου τοῦ νέου Σχολείου εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς σήμερον καὶ τὴν βασιλευμένην δημοκρατίαν».

(Ε. Μωραΐτου, Αὐτόθι σελ. 16)

Καὶ συνοψίζει:

«Πολλοὶ ἴσως θὰ εἶπουν ὅτι ἡ διοίκησις ἐνὸς Σχολείου ἀποτελεῖ εἶδος μοναδικόν, παρουσιάζει ἰδιωτικίαν, πέντε ὅμως εἶναι οἱ παράγοντες διὰ τὸ βασικόν ἔργον τῆς διοικήσεως:

1) Ἡγεσία 2) Σκοπὸς 3) Ὁργάνωσις 4) Ἐξουσία 5) Ἀντεπίδοσις τῆς ομάδος εἰς ἐκάστην δὲ διοικητικὴν ἐνέργειαν διακρίνομεν πέντε ἔργα: 1) σχέδιον ἐργασίας 2) ἀνακοίνωσιν 3) σύνδεσιν 4) λύσιν προβλημάτων 5) ἀξιολόγησιν.

(Ε. Μωραΐτου, Αὐτόθι σελ. 22-23)

IV

Ἦτοτε ἀπὸ τὸν γενικὸν αὐτὸν προεισαγωγικὸν ἔντοπισμόν ἡ συγγραφεὺς εἰσέρχεται εἰς τὴν σφαῖραν τῆς παιδαγωγικῆς προοπτικῆς. Καὶ ἐξαιρῶντας τὸν ρόλον τοῦ ἡγέτου παρατηρεῖ:

«Ὁ ἡγέτης διὰ τὴν δραστικὴν ἀποτελεσματικὰν πρέπει νὰ κατέχει τὴν ἱκανότητα νὰ ἐμπνέῃ. Ἰδεολογικῶς ὁ ἡγέτης ἐμπνέει Μεταξὺ ἡγέτου καὶ μελῶν τῆς ομάδος περιλαμβάνονται καὶ συνασθηματικαὶ καταστάσεις, ἐν εἶδος ἐμπιστοσύνης, πίστωσης.

Οἱ ἄνθρωποι ἀκολουθοῦν ἕνα ἀρχηγόν διότι ἐμπιστεύονται εἰς αὐτὸν καὶ τὴν ἱκανότητά του καὶ πιστεύουν ὅτι ὁ ἀρχηγὸς συγκεντρώνει καὶ ἰδανικά τῆς ομάδος. Ἡ οὐσία τῆς ἡγεσίας εἶναι εἰς τὴν ἐκτελεσματικὴν ἐπικοινωνίαν μεταξὺ ἀρχηγοῦ καὶ ὁμάδος. Εἰς τὴν διβιολογραφίαν τῶν διοικήσεων ἀναφέρονται ποικίλαι ἰδιότητες καὶ χαρακτηριστικά τοῦ ἡγέτου ὡς π.χ. Τάξις, κρίσις κοινῶς νοῦς, ἡ ἐνὶ στήθεσσι δυνάμις ἀρετῆς ἡ ὁποία πρέπει νὰ χαρακτηρίζῃ τὸν ἡγέτην εἶναι ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἰσημεταχείρισις δλων τῶν μελῶν τῆς ομάδος.

Ὁ σχολικὸς ἡγέτης πρέπει παράλληλα νὰ ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ διαβλέπῃ τὰς ἱκανότητας ἐνὸς ἐκαστοῦ νὰ ἀναγνωρίσῃ καὶ νὰ δραβεύῃ αὐτάς. Ἄρα, ὄχι μόνον κοινὸς νοῦς ἀλλὰ καὶ διασθησις εἶναι ἀπαραίτητος ἰδιότης τοῦ ἡγέτου.

Αὕτη θεβαλὼς εἶναι μία γυναικεία ἀρετή, ἡ ἕκτη αἰσθησις ὅπως λέγουσιν οἱ ψυχολόγοι, ἀλλὰ συνήθως ὑπάρχει καὶ εἰς τοὺς ἄνδρας τοὺς ἔχοντας ἡγετικὰς ἰδιότητας. Ἡ ἰσχὺς εἶναι ἀπαραίτητος. Ἡ ψυχικὴ δύναμις εἶναι μία ἀπὸ τὰς μεθόδους ποὺ πρέπει νὰ χρησιμοποιεῖ ὁ ἡγέτης. Ἡ στοργὴ εἶναι ἐπίσης ἀπαραίτητον συστατικόν. Πάντως ὁ Διευθυντὴς τοῦ Σχολείου ἢ ὁ Ἐπιθεωρητὴς ὁ ὁποῖος θέλει νὰ εἶναι ἀληθὴς ἡγέτης τοῦ Σχολείου ἢ τοῦ Σχολικοῦ ὁργανισμοῦ πρέπει νὰ εἶναι Κοινωνιολόγος καὶ Ψυχολόγος, νὰ σπουδάζῃ δὲ πάντοτε τὴν συμπεριφο-

ρὰν τῶν ἀνθρώπων. (Ε. Μωραΐτου, Αὐτόθι σελ. 24-27)

Καὶ ὡς παιδαγωγικὴ κατακλείς τῶν ὡς ἄνω ἰδιωτικῶν τοῦ Σχολικοῦ ἡγέτου εἶναι κατὰ τὴν Συγγραφέα:

«Ἡ ἐμπειρία τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἔχει ὁ Διευθυντὴς τοῦ Σχολείου νὰ ὁργανώνει καὶ νὰ παρουσιάζει τὴν ἱκανότητα νὰ διαμορφώνει καὶ ἀνασυνθέτῃ ἕνα μὴ μορφωποιοιμὲνον ὁργανισμόν, ἵνα δυνηθῇ νὰ ἐπιτύχῃ τοὺς σκοποὺς του».

(Ε. Μωραΐτου, Αὐτόθι σελ. 34)

Καὶ τῆς ἐξαιρετοῦ Συνάδελφου ἡ προσπάθεια κατὰ τὴν ἡγετικὴν τῆς σταδιοδρομίαν ὡς Γυμνασιάρχου ὑπῆρξεν ἀκριβῶς ὁ ἕως τῆς νὰ διαμορφώνει καὶ νὰ ἀνασυνθέτῃ μὴ μορφωποιοιμὲνους ὁργανισμούς, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν ἐκλεκτῶν ἐκείνων ἡγετικῶν στελεχῶν ἅπανα ἐκαλλιέργησαν εἰς τὴν χῶραν μας τὴν ἀξίαν τὴν μορφωτικὴν τῆς συστηματοποιήσεως ὁργανώσεως τῶν ἀτομικῶν δελτίων τῶν μαθητῶν.

Ἐν τέλει περισπούδαστον εἶναι τὸ κεφάλαιον τῆς συγγραφῆς τῆς τῶν ἀφορῶν τὴν ἐκλογὴν τῶν σχολικῶν ἡγετῶν καὶ τὰ προσόντα αὐτῶν.

(Ε. Μωραΐτου, Αὐτόθι σελ. 71-78)

V

Καὶ ὡς κατακλείδα τῆς ἄνω ἐργασίας τῆς ἐξαιρετοῦ ἐπιστήμονος καὶ Παιδαγωγοῦ συνάδελφου θὰ πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν τὸ εἰς τὴν σελίδα 111 τοῦ ἔργου τῆς ἀναγραφόμενον παιδαγωγικὸν δέλωμα:

«Ἡ προβολὴ τῆς ἠθικῆς προσωπικότητος εἶναι ἡ πρωταρχικὴ ἀρετὴ τοῦ ἀληθοῦς ἐκπαιδευτικοῦ».

Ἡ προβολὴ καὶ τῆς ἠθικῆς προσωπικότητος, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ προσωπικότης εἶναι ἡ μαγικὴ ἐκείνη λέξις ποὺ ἀποτελεῖ τὸ πῶς ὠραιότερον δειγμὰ ἀντιδράσεως τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας ἐναντί τῆς ὕλιστικῆς καὶ μηχανικῆς ἀτμοσφαιρας τῆς ἐποχῆς μας, γι' αὐτὸ κατήντησε νὰ εἶναι καὶ ἡ πῶς μαρτυρικὴ λέξις, δεδομένου ὅτι ἀρᾷσι πᾶσι τὸν κόσμον ἀλλὰ δὲν ἱκανοποιεῖ στήν πραγματικότητα, καὶ ἐπὶ πλέον ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι μὲ τὴν ἰδίαν τῆς προσωπικότητος ὑπεισέρχεται εἰς τὴν Ζωὴν τοῦ ἔθνους ἕνα ἰδεώδες ποὺ σημαίνει ἰδεώδη διαμόρφωσιν τῆς Ζωῆς καὶ πλῆγμα κατὰ τοῦ Ἑγωῖσμοῦ, τοῦ Εὐδαιμονισμοῦ καὶ τῆς ἀγελαιότητος.

Προσωπικότητες δὲν σπανίζουν θεβαλὼς οὔτε ἀπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Παιδείας μας οὔτε ἀπὸ τοὺς Διευθυντὰς τῶν Σχολείων Μέσης καὶ λαϊκῆς Παιδείας μας, οὔτε ἀπὸ τοὺς Ἐπιθεωρητὰς Μέσης καὶ Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Παρά ταῦτα ὅμως τίποτε τὸ οὐσιαστικόν δὲν θὰ μπορούσε νὰ μεταβληθῇ εἰς τὴν ἐκπαιδεύσιν ἐὰν δὲν μεταβληθῇ καὶ δὲν ἀλλάξῃ οὐκίκα ἐκεῖνο ποὺ τονίζει ὁ σοφὸς παιδαγωγὸς καὶ μεγάλος δάσκαλός μου, ὁ Eduard Shranger ἐὰν δηλαδὴ δὲν ἀλλάξῃ τὸ ἀντικειμενικὸν πνεῦμα τῆς ἐκπαιδεύσεως, τὸ Objektiver Geist ὅπως τὸ ἀποτελεῖ καὶ τὸ τονίζει.

Μὲ ἄλλα λόγια καὶ γὰρ νὰ ἐκφρασθῶμε ἐπὶ τὸ παιδαγωγικώτερον:

Γύρω δηλαδὴ ἀπὸ τὴν οἰανδήποτε μορφή πραγματικὴν σχολικὴν μεταρρυθμίσιν θὰ ἰσχύει πάντοτε ἡ Σοφόκλειος ῥῆσις:

«Ἡ πρὸς λατοῦ σοφοῦ θρηνεῖν ἐφθάς, πρὸς τὸ μέναι πῆματι»

(Σοφοκλέους Ἀίας)

Δηλαδὴ δὲν εἶναι ἰδιον πατροῦ σοφοῦ νὰ θεωρεσθῇ μετ' ἰδιον πατροῦ γραιδίῳν μία ἀρρώστεια ποὺ χρειάζεται γυμναστικὴν.

Στὴν ἀληθινὴ δηλαδὴ ἐκπαιδευτικὴν μεταρρυθμίσιν δὲν ὁδηγοῦν τὰ ἡμῖν μετὰ ἀλλὰ τὰ ριζικὰ καὶ τὰ μελετημένα ἐκείνα μέτρα, ποὺ ἀνεγνώρισθησαν ἀπὸ τὴν ὁλότητα τῶν ἐκπαιδευτικῶν δυνάμεων τῆς πατρίδος μας.

ΕΤΡΗΣΙΑΣ ΣΟΤΡΑΣ
Παιδαγωγός

Εκκλιφόρηση

Ν. Β. ΠΕΤΡΟΥΔΑΚΗ

Υπ'ηγετοῦ Παιδ. Ἀκαδημίας

ΤΟ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Επιστημονική εξέταση βασικῶν
ζητημάτων τῆς Γεν. Διδακτικῆς

Ὁ συγγραφεὺς μὲ σπανίαν εἰσδυτικό-
τητα ἀπειρεσχεύεται εἰς ὅλα τὰ θέματα
καὶ προβλήματα τῆς Γενικῆς Διδακτι-
κῆς, ἀπορρίπτει παλαιὰς ἀπόψεις, ἀνα-
ποδοθεῖται μὲ ἀσθητὴν ἀντικειμενικό-
τητα, ἱεραρχεῖ, ἐπιλέγει καὶ προσθέτει
τὰς συγχρόνους ἀντιλήψεις ἐφ' ὧν
τῶν ζητημάτων τῆς Γεν. Διδακτικῆς,
ἠντημένους ἀπὸ τὴν Παγκόσμιον Θεω-
ρητικὴν περιοχὴν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν
περίαν.

ΜΕΡΙΚΑ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΜΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

1. Κ. Καλαντζή :	Δοχ.
Διαταραχαὶ τοῦ λόγου	80
2. Θ. Χαλαραμπίδη :	
Τὸ ἔργον τῆς Παιδ. Ἐπιστήμης	35
3. Θ. Χαλαραμπίδη :	
Θεμέλια πειραχολικῆς ἀγωγῆς	10
4. Θ. Χαλαραμπίδη :	
Μέτρα διὰ βελτίωσιν τῆς Παιδείας	10
5. Ν. Πετρούλακη	
Μεθοδολογικὸν Πρόβλημα	60
6. Κονόμου - Καψάσκη :	
Ν. Μάντζαρος καὶ Ἐδν. Ὑμνος	30
7. Κ. Ἀλιφειράκη	
Εἰκόνες μιᾶς ζωῆς	50
8. Κ. Ἀλιφειράκη	
Ὀμιλίας — Διατριβαὶ	20
9. Βασ. Ἀμβροσίου	
Πῶς νὰ μορφ. τὰ Ἑλληνόπουλα	25
10. Γ. Δάνου	
Ὀλικὴ Μέθοδος καὶ Ἑνιαία Δίλμα	30
11. Μ. Μπίγκα	
Ἡ Διδακτικὴ τῆς Ἀναγνώσεως	20
12. Ἀν. Παπανδρέου	
Τὸ Σύγχροτον Μονοτέξιον	25
13. Ἀν. Παπανδρέου	
Σύστημα Καταμερισμοῦ τῶν μα- θητῶν εἰς συνεργαζόμενες ομάδας καὶ ἡ ἐφαρμογὴ του	15
14. Κ. Ἀναγνωστοπούλου	
Μέτρησις Ὀρθογραφικῆς ἐπιδό- σεως Μαθητῶν καὶ Τέξεως	10
15. Δ. Ζ. Ἀνδριοπούλου - Ι. Ρέβελα	
Ἡ Μάθησις (μελετήματα)	15
16. Π. Εὐθυμίου	
Μάθησις καὶ παιδί	15

Ἀποστέλλονται εἰς τοὺς ἐμβάζοντας
τὴν ἀξίαν των ἐλευθερὰ ἐξόδων.

Δίγες σκέψεις

ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

ὍΣΟΙ ὑποστήριξαν πῶς μπορούμε νὰ κῶσουμε
τὰ νήματα ἀπὸ τὸ «παρελθόν» εὐρίσκονται ἔξω
ἀπὸ κάθε πραγματικότητα.

Ὁ πορευόμενος μέσα στὸν ἀκόλουθον χρόνον
ἀνθρώπος ἐπιτελεῖ διττὴ ἀντίκρουση. Στὸ «παρελ-
θόν» καὶ στὸ «μέλλον». Στὸν ἀντικειμενοποι-
μένο πνευματικὸ καὶ ὅλικο πολιτισμὸ καὶ σ' αὐ-
τὸν ποὺ σχηματικὰ συνδέεται στὴ διάνοιά του,
ποὺ ἐνορᾷ ἢ πασιζεῖ νὰ συλλάβῃ μέσα στὸ ἀ-
διαπέραστο νέφος τοῦ ἀγνωστοῦ «χρονοχρόνου».

Στὴν πρώτη ἀντίκρουση προβαίνουμε ὅλοι οἱ
κοινοὶ ἄνθρωποι. Οἱ πάντες. Κι' αὐτὸ δὲν εἶναι
μόνο μιὰ ἀνάγκη ὑπαγορευμένη ἀπὸ τὸ ἐσωτε-
ρικό μας, ἀλλὰ καὶ μιὰ ὑποχρέωσις μαζὶ ποὺ
ἀπορρέει ἀπ' τὴν ἀνθρώπινη δεοντολογία. Σὲ
μιὰ συγκυρία τέτοια, ὅπου ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιταγὴ
ἐνοποιεῖται μὲ τὸ δέον, ἔχομε τὸ μεγάλο εὐτυ-
χὲς ἀποτέλεσμα τῆς πλήρους θεώρησιν καὶ γνω-
σιολογικῆς κυριαρχίας τῶν παρελθόντων μορφῶν
ζωῆς. Τὸ ἐπ'αὐτὸν ὅλικο τῶν πνευματικῶν καὶ
ὅλικῶν ἔθλων τοῦ ἀνθρώπου καὶ οἱ μέθοδοι
ἀνερευνήσεως του δύνουν τὴ δυνατότητα σ' ὅλους
μας, μὲ ἐλαφρὴν βάσανον, νὰ ὁδοιπορήσουμε, ἀπ'
τὴ μυθικὴ οὐρά, ὡς τώρα, σιμὰ στὸν προγονι-
κὸ μας ἄνθρωπον. Στὸν προγονικὸ ἄνθρωπον, ἀπὸ
σεβασμὸ καὶ κυρίως γιὰ νὰ μᾶς πῇ τὰ χίλια δυό,
ἀνεύχεται ἰσως ὡς τὴ στιγμή μας, μυθικὰ ποὺ
κάποτε ἀποβαίνουν χρήσιμα.

Ἡ κοινωνία μας μὲ τὴς παρελθούσας μορφῆς
πολιτισμοῦ καὶ τοὺς πρωταγωνιστὰς των μᾶς κλη-
ροδοτεῖ, τὸ δίδαγμα, τὸ πρότυπον, τὸ θετικὸ καὶ
τὸ ἀρνητικόν, τὴς ἀκατάλυτες κυβερνήσεως ἀξίας.

Ἡ δύναμή μας δὲν περιλαμβάνεται στὸ τώρα
(ποὺ κι' αὐτὸ ἀνήκει στὸν χῆρος), οὐτε φλέβες
μας, στὸν ἐγκέφαλό μας, μὰ πῶς πολλὸ στὴ δύ-
ναμιν ποὺ ὀκτρεῖ σὲ μιὰ σειρά κραινίων γνω-
στῶν καὶ ἀγνωστων, στὴν ἀγωνία, στὴν πάλιν
καὶ τὴ δημιουργικότητα τοῦ εἵδους μας. Κάποτε
μᾶς χρειάζεται περισσότερον τὸ χῆρος, παρὰ τὸ τώ-
ρα. Καὶ τώρα, ποὺ ἡ ἀνθρώπινη δοκιμασία κο-
ρυφώνεται, μᾶς χρειάζεται τὸ χῆρος, μᾶς εἶναι
ἀναγκαῖα ἡ ἱστορία. Μάλιστα σὲ μᾶς, καθὼς
σ' αὐτὴς τὴς ὁρῆς τῆς Παγκόσμιας ἱστορίας εἴ-
μαστε παραπεταμένοι στὴν ἀκρὴ, εἶναι ἐξαιρε-
τικὰ ἀναγκαῖα ἡ στροφή στὸ παρελθόν. Κυττά-
με πίσω γιὰ νὰ πᾶμε ἔμπροσ.

Ἡ Πολιτεία ζητᾷ νὰ φέρῃ τὴ νεολαία σ' ἐ-
παφὴ μὲ τὸ ἱστορικὸ παρελθόν.

Μὲ σκοπὸν ἔχει καθορίσει τοὺς χρόνους ποὺ
πρέπει νὰ γνωρίσουμε στὸ διαμορφούμενον παιδί.
Ἐπιδίδωκε, νὰ πραγματοποιήσῃ μιὰ ἀγαθοποι-
ὸν γνῶσιν, μὲ τὴ γνῶσιν τοῦ ὅλικο καὶ τὴ γέν-
νησιν καὶ ὁκρῆσιν ἀνάπτυξιν τοῦ ἔθνικο φρο-
νηματισμοῦ. Ἀποζητᾷ τὸ ἀποτέλεσμα: ἀνθρῶ-
πος — Ἑλληνας.

Κι' εἶναι γνωστὸ πῶς στὴν πραγμάτωσιν τῆς
ἐπιδιώξεως αὐτῆς ἐπικουροῦν πολλοὶ παράγοντες
καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἐμεῖς ὅλοι οἱ ἐργάτες τῆς
Παιδείας.

Οἱ περισσότεροι στὰ θρανία — κι' αὐτοὶ εἶναι
τὸ σπουδαιότερον — μὲ τὴ θερμὴ πνοὴ καὶ τὴν
κατασφράγιση τῆς διδασκαλίας, κι' ἐμεῖς οἱ ὅσοι
προσκαθοῦμε μὲ τὴ συγγραφὴ τῶν σχετικῶν βι-
βλίων.

Ἡ προσωπικὴ μας προσφορά στὸν τομεᾶ αὐ-
τὸν τῶν ἱστορικῶν βιβλίων χαρακτηρίζεται ἀπὸ
μιὰ βαθειὰ πίστιν εἰς ζωηφόρους καὶ δυναμογόνους
ἑθνικὰς ἱστορικὰς ἀξίας μας.

Κι' αὐτὴ τὴν πίστιν πασιζοῦμε νὰ διοχετεύ-
σουμε στὴν Ἑλληνικὴ νεολαία μὲ τὰ ἱστορικὰ
κείμενά μας. Προσκαθοῦμε νὰ μεταδώσουμε τὸν
ἀγαπᾶτο καὶ τὸ τρικύμισμα ψυχῆς, μὲ τὰ ἐπι-
κά τινάγματα τῆς φυλῆς μας, ἀλλὰ καὶ τὴν ὁ-
περηφάνειαν καὶ τὸ στοχασμὸν γιὰ ὀφελὲς ἐνατε-
νίσαις μὲ τὴ σύγκρισιν τοῦ ἔθνικο χῆρος καὶ
τώρα.

Ἑλληνολατρεία, ἐξανθρωπισμὸς καὶ ὁδηγὸν
γιὰ τὴν κατάληψιν πρωτοπορευτικῆς θέσεως στὴν
πολιτιστικὴ πορεία τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου.

Κυκλοφορεῖ ἐντὸς τοῦ Ἀπριλίου

Ν. ΣΚΟΠΗ — Δ. ΑΝΔΡΙΟΠΟΥΔΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

Τὸ βιβλίον ποὺ ἐξασφαλίζει τὴν εἰσαγωγὴν
τῶν μαθητῶν στὸ Γυμνάσιον.

ΕΚΔΟΤΗΣ: Ι. ΚΑΜΠΑΝΑΣ

ΚΩΣΤΑ ΚΑΛΑΝΤΖΗ

ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Κεφαλαίους σημασίας παραμένει
πάντοτε ἡ ὁγκώδης πολυτελής ἐκδοσὴ
μας τοῦ ἐπιστημονικοῦ συγγράμματος
Κώστα Καλαντζή, «ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΤΟΥ ΛΟ-
ΓΟΥ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ» (σελ. 312 μετ.
σχήματος, δοχ. 80). Πρόκειται γιὰ ἔργο
μοναδικὸ στὸ εἶδος του, ποὺ δικαίως
ἔχει ἀσπασθεῖ ἐγκωμιαστικῆς κριτι-
κῆς. Ἀποτελεῖ σταθμὸν στὴν ἀνάπτυξιν
τῆς Θεραπευτικῆς Παιδαγωγικῆς στὴν
Ἑλλάδα, εἶναι τὸ βασικώτερον τῆς σχε-
τικῆς βιβλιογραφίας καὶ ἐπομένως εἶ-
ναι ἀπαραίτητον γιὰ ἐκπαιδευτικούς,
ιατροὺς καὶ μορφωμένους γονεῖς.

ΜΕΡΙΚΑ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΘΕΑΤΡΙΚΗΣ ΜΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

1. Μίμη Παπαδημητρίου	Δοχ.
Παιδικὸ Σχολικὸν Θέατρον	20
2. Π. Ἀντωνοπούλου	
Ἄλωση τῆς Πόλεως	12
3. Π. Ἀντωνοπούλου	
Παιδικὴ Φλογέρα (Ἀνθολογία ποιημάτων)	80
4. Δ. Κουτσουβάλα	
Σχολικὸν Μεσοπαιδικὸν Θέατρον	20
Δ. Κουτσουβάλα	
Θεατρικὸς τῆς Ἀρετῆς	10
6. Α. Σούκου	
Παιδικὴ Σκητὴ	15
7. Α. Σούκου	
Νέα Παιδικὴ Σκητὴ	
8. Δ. Χατζηγάλλου	
Κέπρος ἢ Ἀλότρωτη	10
9. Δ. Χατζηγάλλου	
Ἀλαμάν-Θερμοπύλες τοῦ 21	10
10. Αλκ. Χρυσουλᾶκη - Πάτερον	
Παιδικὸν Παίλοι	15
11. Π. Μαντέλη	
Ὅλα γιὰ τὴν Πατρίδα	10
12. Ἰω. Τρουλλινού	
Ἀρκὰδι - Μεσολόγγι	15
13. Θ. Κούκου	
Σχολικὴ Σκητὴ	10
14. Χάρη Σακελλαρίου	
Τριαντάφυλλα (Παιδικὰ ποιήματα ἀπὸ τὴν ὄλιν τοῦ ἐν. προγράμματος)	10
15. Γ. Α. Γεωργίου	
Γιορτὴ τῆς Μητέρας	10
16. Γ. Α. Γεωργίου	
Τὸ Μεσολόγγι	10
17. Δ. Δάνου	
Χαρούμενες γιορτὲς στὸ σχολεῖον	15

Ἀποστέλλονται εἰς τοὺς ἐμβάζοντας
τὴν ἀξίαν των ἐλευθερὰ ἐξόδων.

« Π Ο Ρ Ε Ι Α »

ΠΑΙΔΕΙΑ — ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ — ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Τὸ περιοδικὸν μὲ τοὺς νέους Παιδαγωγικοὺς προσανατολισμοὺς καὶ τὰ ἐνδύτερα πνευματικὰ διαφέροντα.

Τὸ ἀριώτερον ὄργανον πολὺπλευρῆς Πνευματικῆς Καλλισχεσίας.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Δ. ΑΝΔΡΙΟΠΟΥΔΟΣ — ΕΚΔΟΤΗΣ: Η. ΚΑΜΠΑΝΑΣ

